

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN DEĞERLER
EĞİTİMİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

Saliha AKARDERE

(Tezli Yüksek Lisans)

İstanbul, 2024

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN DEĞERLER
EĞİTİMİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ
OPINIONS OF SOCIAL STUDIES TEACHERS ON VALUES EDUCATION

Saliha AKARDERE

(Tezli Yüksek Lisans)

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Kaya YILMAZ

İstanbul, 2024

ETİK BEYANI

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım çalışmamda;

- Sunduğum bilgileri, dokümanları ve verileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Çalışmamda yararlandığım eserlerin tamamına atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Elde ettiğim verilerde ve sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı bildirir, aksi bir durumda aleyhimde doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

....../....../....

(İmza)

Ad SOYAD

Salih AKARDERE

ÖNSÖZ

Değer, insana mahsustur. Medeniyetin ham maddesidir. Değerler; birey ve toplum için “iyi”, “güzel”, “doğru” ve “önemli” olanı yaşamak ve yaşatmanın anahtarıdır. Değerlere uygun bir yaşam tarzı, hem bireysel hem de toplumsal huzurun hem kurucusu hem de koruyucusudur. Değerler dün ve bugün arasında bir köprü, yarınlar için ise bir ümit kaynağıdır. İnsanoğlu; dinî, ahlâkî, millî, tarihî, kültürel, geleneksel ve toplumsal değerlere uygun yaşadıkça insan kalır. Değerlerin çöküşü, insanlığın çöküşüdür ve günümüzde değerlerimizin durumu gerçekten içler acısıdır.

Özellikle son yıllarda popülerliği daha da artan değerler eğitimi, bu cinnet çılgılığına verilen cevapların en önemlisidir. Değerler eğitimi; ‘iyi insan’ yetiştirmeyi amaçlar. İnsana, insan onuruna yakışır şekilde yaşamayı öğretir. Değerler eğitimi insanlığa medeniyetin pusulasını verir. Sosyal bilgiler eğitimi ise ‘iyi vatandaş’ yetiştirmeyi amaçlar. İnsana hayat boyu ihtiyaç duyacağı temel bilgi, beceri, tutum ve değerleri öğretir. Sosyal Bilgiler dersi, değerler eğitiminin en etkili şekilde verilebileceği en önemli derstir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri; toplumun dinî, ahlâkî, millî, tarihî, kültürel, geleneksel ve toplumsal değerlerinin korunması, geliştirilmesi ve yeni nesillere kazandırılması görevinin en önemli paydaşlarından. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretmenlerinin; ‘değer’in kavramsal yapısı ile günümüz Türkiye’indeki yaşama düzeylerine ilişkin algılarının; değerler eğitiminin önem, unsur, içerik, uygulama ve değerlendirilmesine ilişkin bilinç düzeylerinin; değerler eğitiminde yaşanan sorunlar ile bu sorunların çözümlerine dair farkındalıklarının açığa çıkarılması büyük öneme sahiptir. Bu çalışmanın amacı sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Bu çalışmanın daha etkili bir değerler eğitimi için program geliştiriciler, öğretmenler, idareciler, veliler ve bu dertle dertlenen herkese bir pusula olması dileğiyle...

Hem lisans hem yüksek lisans hem de tez dönemimde bilgi ve tecrübeleriyle bana rehberlik eden kıymetli hocam Prof. Dr. Sn. Kaya YILMAZ’a, yine hem lisans hem yüksek lisans dönemimde üzerimde emeği bulunan kıymetli hocam Prof. Dr. Sn. Ali YILMAZ’a, tez çalışmamı destekleyen kıymetli hocam Sn. Mustafa ŞEKER’e bugünlere gelebilmemde benzersiz bir emeği bulunan manevi babam ve öğretmenim Sn. Sabri ÖZKUL’a, kendisini tanıdığım ilk günden beri hem maddi hem de manevi olarak göstermiş olduğu tüm destek ve fedakârlıkla bana ne kadar isabetli bir eş seçimi yaptığımı defalarca kanıtlayan kıymetli eşim Sn. Enes AKARDERE’ye teşekkürü borç bilirim...

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

Değer kelimesi Latince “kıymetli olmak” ve “güçlü olmak” anlamına gelmektedir. Felsefe, eğitim ve sosyal bilimler alanlarında bu kavrama ilişkin ‘bir şeyin ahlaki olarak doğru olma derecesi’ tanımı yapılmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi bireylere, toplumsal yaşamlarında ihtiyaç duyacakları temel bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı hedeflemektedir. Sosyal bilgiler öğretmenleri; toplumun dinî, ahlâkî, millî, tarihî, kültürel, geleneksel ve toplumsal değerlerinin korunması, geliştirilmesi ve yeni nesillere kazandırılması görevinin en önemli paydaşlarından. Bu çalışma, sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşlerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmanın katılımcıları; 2023-2024 eğitim-öğretim yılının ilk yarısında, İstanbul ilinde, resmi ortaokul ve resmi İmam-Hatip ortaokullarında görev yapmakta olan 6 erkek ve 6 kadın Sosyal Bilgiler öğretmeninden oluşmaktadır. Katılımcıların oluşturulmasında amaçlı örnekleme yöntemi seçilmiştir. Veri toplama yöntemi olarak görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşmeler yüz yüze olarak yapılmış, katılımcılar araştırmaya gönüllü olarak katılmış ve bunu beyan eden bir onam formu imzalamıştır. Görüşmelerde açık uçlu sorular ile sonda soruları içeren yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış; katılımcılardan bu sorulara içtenlikle cevap vermeleri istenmiş ve katılımcıların izni ile ses kaydı alınmıştır. Ses kaydına alınan bu görüşmeler kelimesi kelimesine metne dökülmüştür. Verilerin analizinde betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Elde edilen bulgularda ışığında Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer kavramını kıymet/önem verilen olarak tanımladıkları; günümüzde değerlerin yozlaşmış hâlde olduğunu düşündükleri; değerler eğitimini bir değerler aktarımı ve bu eğitimin alınmasını insan olmanın bir gereği olarak algıladıkları; Sosyal bilgiler dersinin değerler eğitiminin verilebileceği en iyi/en önemli ders olduğunu düşündükleri fakat müfredatı değerler eğitimi açısından yetersiz buldukları; değerler eğitiminde kullanılabilecek en etkili yöntemlerin rol-model olma, örnek olay, uygulamalı etkinlikler ve gözlem olduğu düşündükleri ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin müfredat ve haftalık ders saatinin yetersizliği; aile, okul, öğretmen ve medyanın değerler eğitimi konusundaki tutarsızlığı; ailelerin bilinçsiz ve umarsızlığı; öğrencilerin olumlu değerleri içselleştirememesi ve olumsuz değerleri değiştirmekte direnmeleri ile değerler eğitimi sorumluluğunun öğretmenlere yüklemesini değerler eğitiminde karşılaştıkları başlıca sorunlar olarak gördükleri anlaşılmıştır. Bu sorunların çözümü olarak değerler eğitiminin

ayrı bir ders olarak erken yaşta verilmeye başlanması; veli, okul idarecileri ile öğretmenlerin değerler eğitimi alması ve yeni nesle olumlu yönde rol model olması; yeni neslin değerlere uygun olarak yetiştirilmesi ve her tür medya aracındaki yayın içeriğinin değerlere uygunluğunun denetlenmesini önerdikleri ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: sosyal bilgiler, değer, değerler eğitimi, öğretmen görüşleri

ABSTRACT

OPINIONS OF SOCIAL STUDIES TEACHERS ON VALUES EDUCATION

The word value means "to be precious" and "to be strong" in Latin. In the fields of philosophy, education and social sciences, this concept is defined as 'the degree to which something is morally right'. The Social Studies course aims to provide individuals with the basic knowledge, skills, attitudes and values they will need in their social lives. Social studies teachers; It is one of the most important stakeholders of the task of protecting, developing and bringing the religious, moral, national, historical, cultural, traditional and social values of the society to new generations. This study aims to reveal the views of social studies teachers on values education. Qualitative research method was used in the study. Participants of this study; In the first half of the 2023-2024 academic year, it consists of 6 male and 6 female Social Studies teachers working in official secondary schools and official Imam-Hatip secondary schools in Istanbul. Purposive sampling method was chosen for the formation of the participants. Interview method was used as data collection method. The interviews were conducted face-to-face, the participants voluntarily participated in the research and signed a consent form declaring this. In the interviews, a semi-structured interview form including open-ended questions and final questions was used; The participants were asked to answer these questions sincerely, and audio recordings were taken with the permission of the participants. These interviews, which were recorded on audio, were transcribed word for word. Descriptive analysis approach was used in the analysis of the data. In the light of the findings obtained, it was found that social studies teachers defined the concept of value as valued/important; that they think values are corrupt today; they perceive values education as a transfer of values and the receipt of this education as a necessity of being human; They think that the social studies course is the best/most important course in which values education can be given, but they find the curriculum insufficient in terms of values education; It has been revealed that they think that the most effective methods that can be used in values education are role-modeling, case studies, applied activities and observation. Inadequacy of social studies teachers' curriculum and weekly lesson hours; the inconsistency of the family, school, teacher and media on values education; the unconsciousness and recklessness of families; It has been understood that the students' inability to internalize positive values and their insistence on changing negative values and the imposition of the responsibility of values education on teachers are the main problems they encounter in values education. As

a solution to these problems, values education should be given as a separate course at an early age; parents, school administrators and teachers receive values education and become role models for the new generation in a positive way; It has been revealed that they recommend that the new generation be raised in accordance with the values and that the content of the broadcast in all kinds of media tools should be checked for compliance with the values.

Keywords: social studies, values, values education, teacher opinions

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
TABLolar LİSTESİ	ix
I. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	1
1.3. Araştırmanın Önemi.....	2
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	2
1.5. Araştırma Varsayımları	2
1.6. Araştırma Tanımları Ve Kısaltmalar	3
1.6.1.Tanımlar.....	3
1.6.2.Kısaltmalar	6
II. İLGİLİ ALAN YAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	8
2.1. Değerler Eğitimi İle İlgili Alan Yazın	8
2.1.1. Değerler Eğitiminin Temel Kavramları.....	8
2.1.2. Değerler Eğitiminin Önemi	15
2.1.3. Değerler Eğitiminin Tarihçesi.....	16
2.1.4. Değerler Eğitime Dair Tanımlamalar	17
2.1.5. Değerler Eğitiminin Genel Özellikleri.....	18
2.1.6. Değerler Eğitiminin Unsurları	18
2.1.7. Değerler Eğitiminde Kullanılan Yaklaşımlar	23
2.1.8.Değerler Eğitimi Programları	30
2.1.9. Türk Tarihinde Değerler Eğitimi	32
2.1.10. Sosyal Bilgiler Eğitimi ile Değerler Eğitimi	35
2.1.Değerler Eğitimi İle İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	36
2.2.1. Değerler Eğitimi İle İlgili Türkiye’de Yapılan Tez Çalışmaları	37
2.2.2. Değerler Eğitimi İle İlgili Türkiye’de Yapılan Makale Çalışmaları	40
III. YÖNTEM	44
3.1.Araştırma Modeli.....	44
3.2.Katılımcılar.....	44
3.3.Verİ Toplama Araçları	45
3.4.Verilerin Toplanması.....	45
3.5.Verİ Analizi.....	45

IV. BULGULAR	47
4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değer Kavramı Tanımı	47
4.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Günümüz Türkiye'sinde; Dinî, Ahlâkî, Millî, Tarihî, Kültürel, Geleneksel Ve Toplumsal Değerlerin Durumuna İlişkin Algısı... ..	48
4.3.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Tanımı	52
4.4.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Algısı	53
4.5.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitiminin Unsurları Olan Öğretmen, Aile, Sosyal Çevre Ve Medyanın Değerler Eğitimindeki Rolüne İlişkin Algısı	54
4.5.1.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitiminde öğretmenin rolüne ilişkin algısı	54
4.5.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitiminde ailenin rolü rolüne ilişkin algısı	56
4.5.3. Sosyal bilgiler öğretmenleri değerler eğitiminde sosyal çevrenin rolüne ilişkin algısı	59
4.5.4. Sosyal bilgiler öğretmenleri değerler eğitiminde öğretmenin rolüne ilişkin algısı.....	60
4.6.Sosyal bilgiler öğretmenleri değerler eğitiminde sosyal bilgiler dersinin rolüne ilişkin algısı	63
4.7.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Değerler Eğitimine İlişkin Yeterliliği Hakkındaki Algısı.....	65
4.8.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Uygulama Ve Değerlendirmede Kullanılabilecek En Etkili Yöntemlere İlişkin Görüşleri	67
4.8.1.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimini uygularken kullanılabilecek en etkili yöntemlere ilişkin görüşleri	67
4.8.2.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimini değerlendirirken kullanılabilecek en etkili yöntemlere ilişkin görüşleri	71
4.9.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Sorunlara Uyguladıkları Çözümler	72
4.10.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Etkili Bir Değerler Eğitimi İçin Program Geliştiriciler, İdareciler, Veliler Ve Meslektaşlarına Yönelik Önerileri	74
4.10.1.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin etkili bir değerler eğitimi için program geliştiricilere yönelik önerileri.....	74
4.10.2.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin etkili bir değerler eğitimi için idarecilere yönelik önerileri.....	77
4.10.3.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin etkili bir değerler eğitimi için velilere yönelik önerileri.....	78
4.10.4.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin etkili bir değerler eğitimi için meslektaşlarına yönelik önerileri.....	80
Eklemek istediğiniz herhangi bir şey var mıdır?	83

V. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	86
5.1. Sonuç ve Tartışma	86
5.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değer Kavramı Tanımı.....	86
5.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Günümüz Türkiye'sinde; Dinî, Ahlâkî, Millî, Tarihî, Kültürel, Geleneksel Ve Toplumsal Değerlerin Durumuna İlişkin Algısı	86
5.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Tanımı.....	86
5.1.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Algısı	87
5.1.5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitiminin Unsurları Olan Öğretmen, Aile, Sosyal Çevre Ve Medyanın Değerler Eğitimindeki Rolüne İlişkin Algısı	87
5.1.6. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Değerler Eğitiminde Sosyal Bilgiler Dersinin Rolüne İlişkin Algısı.....	88
5.1.7. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Değerler Eğitimine İlişkin Yeterliliği Hakkındaki Algısı	88
5.1.8. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitiminin Uygulama Ve Değerlendirmede Kullanılabilecek En Etkili Yöntemlere İlişkin Görüşleri	89
5.1.9. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Sorunlara Uyguladıkları Çözümler	90
5.1.10. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Etkili Bir Değerler Eğitimi İçin Program Geliştiriciler, İdareciler, Veliler Ve Meslektaşlarına Yönelik Önerileri.....	91
5.2.Öneriler.....	92
KAYNAKÇA.....	96
EKLER	103
ÖZGEÇMİŞ	103
UYGULAMA İZİNLERİ	103

TABLÖLAR LİSTESİ

- Tablo 2.1.8. Dünyada Yaygın Olarak Kullanılan Değerler Eğitimi Programları
- Tablo 3.1 Katılımcı Demografik Bilgi Tablosu
- Tablo 4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değer Kavramı Tanımları
- Tablo 4.2.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Günümüz Türkiye’inde Değerlerin Durumuna İlişkin Görüşleri
- Tablo 4.2.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Türkiye’de Değerlerin Yozlaşma Sebepleri
- Tablo 4.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri
- Tablo 4.5.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolüne İlişkin Görüşleri
- Tablo 4.5.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitiminde Ailenin Rolüne İlişkin Görüşleri
- Tablo 4.5.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitiminde Sosyal Çevrenin Rolüne İlişkin Görüşleri
- Tablo 4.5.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitiminde Medyanın Rolüne İlişkin Görüşleri
- Tablo 4.7. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Değerler Eğitimi Açısından Yeterliliğine İlişkin Görüşleri
- Tablo 4.8.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimini Uygularken Kullanılabilecek En Etkili Yöntemler
- Tablo 4.8.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimini Uygularken Kullanılabilecek En Etkili Yaklaşımlar
- Tablo 4.9. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunlar Ve Uyguladıkları Çözümler
- Tablo 4.10.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Etkili Bir Değerler Eğitimi İçin Program Geliştiricilere Yönelik Önerileri
- Tablo 4.10.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Etkili Bir Değerler Eğitimi İçin İdarecilere Yönelik Önerileri
- Tablo 4. 10. 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Etkili Bir Değerler Eğitimi İçin Velilere Yönelik Önerileri
- Tablo 4.10.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Meslektaşlarına Yönelik Önerileri

I. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Sosyal Bilgiler dersi bireylere, toplumsal yaşamlarında ihtiyaç duyacakları temel bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı hedefler. Sosyal bilgiler öğretmenleri; toplumun dinî, ahlâkî, millî, tarihî, kültürel, geleneksel ve toplumsal değerlerinin korunması, geliştirilmesi ve yeni nesillere kazandırılması görevinin en önemli paydaşlarından. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretmenlerinin; ‘değer’in kavramsal yapısı ile günümüz Türkiye’deki yaşanma düzeylerine ilişkin algılarının; değerler eğitiminin önem, unsur, içerik, uygulama ve değerlendirilmesine ilişkin bilinç düzeylerinin; değerler eğitiminde yaşanan sorunlar ile bu sorunların çözümlerine dair farkındalıklarının açığa çıkarılması büyük öneme sahiptir. Bu sebeple bu araştırmanın problem cümlesi; “Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşleri nelerdir?” olarak belirlenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma; sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşlerini ortaya çıkarmak suretiyle, daha nitelikli bir değerler eğitimi için program geliştiriciler, öğretmenler, idareciler ve velilere bir tür reçete sunma amacı gütmektedir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

- Sosyal bilgiler öğretmenleri değer kavramını nasıl tanımlamaktadır?
- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin günümüz Türkiye’inde; dinî, ahlâkî, millî, tarihî, kültürel, geleneksel ve toplumsal değerlerin durumu hakkındaki düşünceleri nelerdir?
- Sosyal bilgiler öğretmenleri değerler eğitimini nasıl tanımlamaktadır?
- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimi hakkındaki düşünceleri nelerdir?
- Sosyal bilgiler öğretmenleri öğretmen, aile, sosyal çevre ve medyanın değerler eğitimindeki rolü hakkında neler düşünmektedir?
- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinin değerler eğitimindeki rolü hakkındaki düşünceleri nelerdir?
- Sosyal bilgiler öğretmenleri 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının değerler eğitimine ilişkin yeterliliği hakkında neler düşünmektedir?
- Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre değerler eğitiminin uygulanması ve değerlendirilmesi sürecinde kullanılabilecek en etkili öğretim strateji, yöntem ve teknikler nelerdir?

- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitiminde karşılaştıkları sorunlar varsa bunlar nelerdir? Katılımcıları bu sorunlara yönelik çözüm önerileri nelerdir?
- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin etkili bir değerler eğitimi için program geliştiricilere, idarecilere, velilere ve meslektaşlarına yönelik önerileri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Yapılan literatür taraması sonucunda; alan yazında Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapılmış çalışmaların mevcut olduğu görülmüştür. Fakat çalışmaların yetersiz sayıda olduğu (Aslan, 2016; Memişoğlu, 2017; Ünlü ve Kaşkaya, 2018) ve birçoğunun 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı yürürlükteyken yapıldığı fark edilmiştir. Bu çalışma, bu durumun literatürde oluşturduğu eksikliği gidermeyi hedeflemektedir.

Bu çalışma; Sosyal bilgiler öğretmenlerinin günümüz Türkiye’inde dinî, ahlâkî, millî, tarihî, kültürel, geleneksel ve toplumsal değerlerin durumu hakkındaki algıları ile değerler eğitiminin unsurlarından olan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, okul idarecileri, Sosyal bilgiler öğretmenleri, veliler ve medya araçları konusunda yaşamış oldukları sorunlar ve bu sorunlara önerdikleri çözümlerin ayrıntılı olarak ortaya çıkarılmasının amaçlanması ve katılımcılarının İstanbul’dan seçilmiş olmasıyla benzer çalışmalardan ayrılmaktadır. Bu araştırmanın daha etkili bir değerler eğitimi için program geliştiriciler, öğretmenler, idareciler ve velilere yol gösterici olması beklenmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

- a) Bu araştırmanın katılımcıları; 2023-2024 eğitim-öğretim yılında, İstanbul ilindeki resmi ortaokul ve resmi İmam - Hatip ortaokullarında görev yapmakta olan 6 erkek ve 6 kadın sosyal bilgiler öğretmeniyle sınırlıdır.
- b) Bu araştırmanın veri toplama aracı; sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme sorularıyla sınırlıdır.
- c) Bu araştırma için toplanacak veriler; sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşleriyle sınırlıdır.

1.5. Araştırma Varsayımları

1. Araştırma sorularının araştırma konusunu kapsayıcı nitelikte olduğu varsayılmıştır.
2. Araştırma örneklem grubunun araştırma konusu ve amacına uygun olduğu varsayılmıştır.

3. Araştırma katılımcılarının görüşme sorularına içten yanıtlar verdikleri varsayılmıştır.

1.6. Araştırma Tanımları Ve Kısaltmalar

1.6.1. Tanımlar

- **Âdet:** “Usul, görenek, alışılmış davranış. Huy, tabiat.” (Osmanlıca Türkçe Sözlük, 2024).
- **Ahlâk:** “Huy, tabiat. İnsanın davranış tarzı, tutum ve tavrı, bir cemiyette makbul ve iyi sayılan davranış kuralları, insanın iyi veya kötü hâlleri.” (Osmanlıca Türkçe Sözlük, 2024).
- **Alışkanlık:** “Bir şeye alışmış olma durumu; alışkı, alışkınlık, alışmışlık, yordam, itiyat, huy.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **Âlim:** “Bilen, bilgili, ilim sâhibi, bilgin.” (Osmanlıca Türkçe Sözlük, 2024).
- **Antropoloji:** “İnsanın kökenini, evrimini, biyolojik özelliklerini, toplumsal ve kültürel yönlerini inceleyen bilim, insan bilimi.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **Coğrafya:** “Yeryüzünü fiziksel, ekonomik, beşerî, siyasal yönlerden inceleyen bilim.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **Değer:** “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık; fehamet, kadir, kıymet. Üstün nitelik, meziyet; kıymet. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü. Uğrunda belli bir bedel ödenecek veya belli bir zahmet göze alınacak nicelik veya nitelikte olan.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **Din:** “Tanrı'ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024). “Yaşam biçimi; hayatın nasıl yönlendirilmesi gerektiği konusunda benimsenen düşünce, inanç, ilke ve değerler bütünü.” (Demir & Acar, 2020, s. 73).
- **Eğitim:** “Belli bir konuda, bir bilgi ya da bilim dalında yetiştirme ve geliştirme.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024). “Teorik ya da teknik bilgi, değer, sosyal rol ve davranış kalıplarının, okul kurumunun yaptığı gibi formel; yahut gazete, dergi, aile vb. kurumların yaptığı gibi informal yöntemlerle insanlara aktarılması.” (Demir & Acar, 2020, s. 88).
- **Erdem:** “Ahlakın övdüğü iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı; fazilet. İnsanın ruhsal olgunluğu.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024). “İnsanın iyilik yapmasını, kötülükten uzak durmasını sağlayan ve insanı iyiliğe-saadete

sevk eden ruhî ve ahlâkî üstünlük.” “İnsanın tam bir ahlâk olgunluğuna ulaşması.” (Seyyar, 2007, s. 311).

- **Etik:** “Ahlak bilimi. Çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **Etimoloji:** “Kökenbilim.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **Fâkih:** “Fıkıh bilgini.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **Felsefe:** “Gerçeğin (realitenin) tümünü, özdek ve yaşam ile ilgili türlü belirtileri neden, ilke ve erekler bakımından inceleme amacı taşıyan düşünce etkinliği.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **Fıkıh:** “(Fıkıh) Bilmek, anlamak. Derin ve ince anlayış.” Bir şeyi, hakkı ile özü ile bilmek. “İnsanlar arasındaki ilişkilerle ilgili olarak dinî hükümleri ayrıntılı delilleriyle bilmek.” “Hangi şartlarda Allah'ın hangi emrinin nasıl uygulanacağını inceleyen ilim dalı.” (Osmanlıca Türkçe Sözlük, 2024).
- **Fıtrat:** “Yaratılış, huy, tabiat, mizaç, yaradılış, kişiye hâs yaratılış.” (Osmanlıca Türkçe Sözlük, 2024). “İnsanın doğuştan sahip olduğu bütün tabiî (doğal) hasletler.” (Seyyar, 2007, s. 320).
- **Fizyoloji:** “Canlıların hücre, doku ve organlarının görevlerini ve bu görevlerin nasıl yerine geldiklerini inceleyen bilim dalı.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **Formal:** Planlı ve programlı.
- **Hayâ:** “Utanma duygusu, utanç, utanma, sıkılma.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **Huy:** “İnsanın yaradılış ve ruh özelliklerinin, eğilimlerinin ve içgüdülerinin bütünü; doğa, mizaç, tabiat, alışkanlık.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024). “Mizac, tabiat, ahlâk, âdet, insandaki yerleşmiş özellik.” (Osmanlıca Türkçe Sözlük, 2024).
- **İfrât:** “Herhangi bir konuda çok ileri gitme, ölçüyü aşma, aşırı davranma, taşkınlık.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **İlahiyat:** “Tanrı bilimi.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **İnformal:** “Resmi nitelik taşımayan.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **İtidâl:** “Her konuda orta yolu tutma, aşırıya kaçmama. Orta hâllilik. Denge, ölçülü olma.” (Osmanlıca Türkçe Sözlük, 2024).
- **Kâmil:** “Bütün, tam, olgun, eksiksiz, kusursuz, fazilet sâhibi.” (Osmanlıca Türkçe Sözlük, 2024).

- **Kemâl:** “Eksiksizlik, tamlık, değer, baha, bilgi, fazilet, olgunluk, kusursuzluk, mükemmellik.” (Osmanlıca Türkçe Sözlük, 2024).
- **Kültür:** Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde oluşturulan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları oluşturmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024). “Bir birey veya topluluğun yaşam tarzını biçimlendiren örf, adet, gelenek ve görenek ile alışkanlıklar, davranışlar ve inançlar toplamı.” (Demir & Acar, 2020, s. 185).
- **Medya Okuryazarlığı:** “Radyo, televizyon, gazete, dergi gibi elektronik veya yazılı basın organlarıyla video, sinema, reklam vb. görsel yayınlara ulaşma, bunları eleştirel olarak okuma, çözümleme, değerlendirme ve iletme yeteneği.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **Millî:** “Millete özgü; ulusal.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **Mizaç:** “Huy, tabiat, fitrat, bünye, yaradılış, bir kimsenin yaratılıştan gelen özelliklerinin hepsi” Osmanlıca Türkçe Sözlük, 2024). “Huy. İnsan vücudunun fizyolojik yapısı” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **Müderris:** “Ders veren, öğretmen, hoca, ders veren âlim. Medreselerde ders veren öğretim üyesi, profesör.” (Osmanlıca Türkçe Sözlük, 2024).
- **Nefis:** “Öz varlık, kişilik.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **Öğretim:** “Öğrenmeyi kolaylaştıracak etkinlikleri düzenleme, gereçleri sağlama ve kılavuzluk etme eylemi.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **Psikoloji:** “Bir grubu, bir bireyi belirleyen hareket etme, düşünme, duygulanma biçimlerinin bütünü, ruh bilimi.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **Seciye:** “Karakter” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024). “Huy” (Osmanlıca Türkçe Sözlük, 2024).
- **Sosyal Bilim:** “Toplum olayları, insanın sosyal ve kültürel faaliyetleri konusunda araştırma ve inceleme yapan bilim.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024). “İktisat, psikoloji, sosyoloji, siyaset bilimi... gibi ilk dönemlerde felsefe içinde yer alan, ancak Aydınlanma çağıyla birlikte her biri felsefeden ayrılarak özerk hâle gelen ve sosyal gerçekliğin değişik boyutları ile ilgilenen disiplinlerden her biri.” (Demir & Acar, 2020, s. 269).
- **Sosyal Bilgiler:** “Sosyal bilimlerin bulgularını entegre edip öğrencilerin düzeyine göre basitleştiren, bunları kullanarak, öğrencilere, sosyal yaşama uyum sağlamada ve sosyal

sorunlara çözüm üretmede ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı amaçlayan bir yurttaşlık eğitim programı.” (Öztürk, Keskin & Otluoğlu, 2012, s. 2).

- **Sosyoloji:** “Toplumsal gruplar, kurumlar ve örgütler ile bireyler arasındaki ilişkileri, toplu eylem, toplu direniş gibi topluluk ve birey davranışlarını, değişik düzeylerdeki toplumsal etkileşim biçimlerini belirli bilimsel yöntemler kapsamında inceleyen disiplin, toplum bilimi.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **Tabiat:** “Huy” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024). “Yaratılış, huy, karakter, bir şeyin kendi özelliği.” (Osmanlıca Türkçe Sözlük, 2024).
- **Tarih:** “Toplumlari, milletleri, kuruluşları etkileyen hareketlerden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri, her milletin kurduğu medeniyeti inceleyen bilim.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **Tefrît:** “Normalin altı. Ortanın altında kalmak, normalden aşağı olmak. Tersine aşırılık, normalden daha geri seviyede olma. Ortalamanın yani vasatın çok altında kalmak, geride kalmak. Normalden aşağı olmak.” (Osmanlıca Türkçe Sözlük, 2024).
- **Töre:** “Bir toplulukça benimsenmiş, yerleşmiş eyleme ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların tümü. Bir toplumdaki ahlaksal davranış biçimleri.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **Tutum:** “Bireyin insanlar, olaylar ve cansız varlıklar karşısında takındığı davranış biçimi.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **Vicdân:** “İnsanın içindeki iyiyi kötüden ayırabilen ve iyilik etmekten lezzet duyan ve kötülükten elem alan manevî his. Şuur. Bâtın ile Hakkı tanımak.” (Osmanlıca Türkçe Sözlük, 2024).
- **Yaradılış:** “Bir kimsede doğuştan bulunan vücut ve ruh özelliklerinin tümü; tıynet, cibilliyet. Bir şeyin yaratılırken kazanmış olduğu özellikler bakımından durumu; fitrat, hilkat.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).
- **Yaratılış:** “Yaratılmak işi. Tanrı tarafından yoktan var edilme işi.” (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024).

1.6.2.Kısaltmalar

- **SBDÖP:** Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı
- **TDK:** Türk Dil Kurumu

- **UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization):**
Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

II. İLGİLİ ALAN YAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Değerler Eğitimi İle İlgili Alan Yazın

2.1.1. Değerler Eğitiminin Temel Kavramları

Değer, ahlak, erdem, etik, mizaç, huy, kişilik ve karakter; değerler eğitimi konusunun temel kavramlarını oluşturmaktadır (Izgar & Dilmaç, 2020). Bu kavramlar; felsefe, ilahiyat, sosyoloji, psikoloji, siyaset, antropoloji ve eğitim gibi alanlarda çalışılmaktadır. Hakkındaki tartışmaların Antik Yunan’a kadar uzandığı bu kavramların hemen herkes tarafından kabul görecektir şekilde tanımlanması mümkün olamamıştır. Çok geniş bir alanda çalışılması, ortaya çıktıkları coğrafya ve dönem koşullarının birbirinden farklı olması ve bazılarının günlük hayatta birbirinin yerine kullanılması; bu kavramların tanımlanmalarını zorlaştıran sebepler arasındadır (Bozkurt, 2019).

Değer

Değerin tanımı

Değer kelimesi Latince “kıymetli olmak” ve “güçlü olmak” anlamına gelmektedir (Topkaya & Özdemir, 2021). Değer kavramını sosyal bilimlere kazandıran kişi Polonyalı filozof ve sosyolog Florian Witold Znaniecki’dir (Bilgin, 1995; akt. Genç, 2020).

Değer kavramı temelde beş farklı şekilde tanımlanmaktadır: 1. bazı değişkenlerin miktarı ya da niceliği; 2. bir şeyin tercih edilmesi ya da faydası; 3. bir şeyin fiyatı; 4. önemli bir şeyin iyiliği; 5. bir şeyin ahlaki olarak doğru olma derecesi. Felsefe, eğitim ve sosyal bilimler alanlarında bu kavrama ilişkin ‘bir şeyin ahlaki olarak doğru olma derecesi’ tanımı yapılmaktadır (D’Andrade, 2008; akt. Topkaya & Özdemir, 2021).

Değer kavramı Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından: “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet.” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*’nde ise bu kavram, yukarıdakine benzer şekilde tanımlanmış olmanın yanında, ‘insanın hayatı boyunca hemen her alandaki alternatifler arasından tercih yapmasını sağlayan somut ve/veya soyut ilke’ olarak da tarif edilmektedir (Demir & Acar, 2020, s. 63). Sosyal bilimler için bu kavramın en kapsamlı tanımı; “İnsan, toplum, kurum veya ideolojinin düşünce, hüküm, tutum, davranış ve etkinliklerinde tercih edilen, kabul görülen, benimsenen, arzu edilen ve istenilen inanç, yargı, amaç, hedef, gaye, ölçüt, rehber, kılavuz, standart, kural, duyuş ve düşünceler” şeklinde yapılabilir (Keskin, 2016; akt. Çınar, 2019).

Değer yargısı ise “genel değerlere dayanan ve bu değerleri ortaya koyan hüküm, karar ve(ya) görüş” olarak tanımlanır (Seyyar, 2007, s. 220). Birey ve toplum; neyin iyi veya kötü, faydalı veya faydasız, önemli veya önemsiz olduğuna dair karşılaştırma yapmak ve bir hükme bağlamak amacıyla; nesne, olay, olgu, fikir gibi hemen her şey hakkında, sahip olduğu doğru ya da yanlış yargılarla değerlendirme yapar (Seyyar, 2007, s. 219-222).

Değerlerin özellikleri

Değerlerin psikolojik, sosyolojik ve felsefi temelleri bulunur (Demircioğlu & Tokdemir, 2008). Değerler; kısmen de olsa belli ideolojilerden türeyen, görelî önem sırasına sahip, arzu edilen durum ve davranışların bütününi oluşturan inanç sistemleridir. Ortaya çıkan tutumun olumlu ya da olumsuz olması fark etmeksizin değerler, kendi içinde pozitifdir. Birey ve toplumlara seçim ve değerlendirmelerinde rehberlik eder. Değerler hem birey hem de toplum bazındaki ihtiyaç ve taleplerin karşılanmasına aracılık eden güçlü sosyal etkileşimlerdir (Bernard, Maio ve Olson, 2003; Fichter, 1984; Marini, 2000; Rokeach, 1973; Schwartz, 1992, 1996; Schwartz ve Bilsky, 1987; akt. Alkış Küçükaydın, 2020).

Değerler; tarihi birikimler ve köklü inançlardan oluşan, kültürü taşıyan, öğrenilebilen ve öğretilebilen, bireyleri yönlendiren, sosyal hayatı düzenleyen, toplumu birleştiren olgulardır (Aydın & Akyol Gürler, 2012; Rokeach, 1973; akt. Genç, 2020). Değerler; bireyden bireye, toplumdan topluma, kültürden kültüre, coğrafyadan coğrafyaya değişebilmektedir. Bireyler arasında bile farklı algılanabilen değerler olduğu gibi evrensel değerler de mevcuttur. Toplumsal yapı değiştiğinde değerler de değişebilmektedir. Değerler aile, okul ve yakın çevre ile yazılı ve görsel materyallerden öğrenilmekte, nesilden nesile aktarılmaktadır (Şen, 2007; akt. Genç, 2020).

Değerler sistemi; birey, grup ve toplumun belirli bir duyuş, düşünüş ve davranış kalıbı benimseyip sosyal hayatını buna göre tanzim etmesini sağlayan dini, felsefi, tarihi, sosyal ve kültürel değerlerin bütünüdür. Değerler; bazısı ferdî ve görelî olsa bile aynı kültürdeki diğer insanlarla ortaklaşa paylaşılır; ciddiyet, fedakârlık ve özveriyle toplumun çoğunluğu tarafından benimsenip yaşanır; o toplumun kültürünü diğer kültürlerden ayırır; toplumda sosyal kontrol ve baskı aracı olarak sosyal dayanışma ile birlikteliği sağlar ve kültürel yozlaşmayı önler. Toplum, değerler vasıtasıyla bireye; “iyi”-“güzel”-“doğru”-“önemli” olan kişi, nesne, olay, olgu, duygu, fikir, inanç, hayal, hedef, kural ve davranış gibi hemen her şeyi öğretir. Bireyin; sosyal nezaket, görgü, ahlak, düşünce, davranış ve rolleri bu toplumsal değerler çerçevesinde şekillenir (Seyyar, 2007, s. 219-222).

Değerlerin gözlemlenmesinin ve ölçülmesinin güç olması bu alanda çalışılmasını zorlaştırmaktadır. Değerlerle ilgili mevcut teoriler, özellikle de davranışsal teoriler, değerlerin oluşum ve gelişimini açıklamada yetersiz kalmaktadır. Ve bu zorluk ve yetersizlikler, değer konulu yeni çalışmaları da zorlaştırmakta ve/veya yetersiz bırakmaktadır (Hechter, 1993; akt. Alkış Küçükaydın, 2020).

Değerlerin sınıflandırılması

Değerlere ait tanım ve uygulamaların bu denli çeşitli olması bu konu hakkında araştırma yapılmasını da zorlaştırdığından, çok sayıdaki bilim insanı değerleri sınıflama yoluna gitmiştir. Bu sınıflamalar şu şekildedir (Demircioğlu & Tokdemir, 2008; Çelikkaya, 2019):

- Spranger değerleri; bilimsel, ekonomik, estetik, sosyal, politik ve dini olmak üzere altı temel sınıfa ayırmıştır. Allport Vernon ve Lindzey; Spranger'a ait sınıflandırmayı ölçeğe dönüştürmüştür (Güngör, 2000; akt. Demircioğlu & Tokdemir, 2008).
- Lasswell ve Kaplan, hemen her toplum için geçerli olan sekiz değer tanımlamıştır: bağlılık veya sevgi ve arkadaşlık, saygı görme, bir şeyleri başarma kabiliyeti, doğruluk ve sorumluluk, bilgi ve kavrayış, memnuniyet ve huzur duygusu, zenginlik, başkaları üzerinde etki veya güç (Keskin, 2008; akt. Çelikkaya, 2019).
- Rokeach değerleri; amaç değerler ve araç değerler olmak üzere iki grupta toplamıştır. Güngör, Spranger'in altı değer çalışmasına yedinci olarak ahlaki değer kısmını eklemiştir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000; Maslovaty, 2003 & Akbaş, 2004; akt. Demircioğlu & Tokdemir, 2008).
- Lickona, saygı ve sorumluluğun vazgeçilmez iki temel değer olduğunu, diğer değerlerin bu iki değer farklı formları olduğunu savunmuş; tüm değerleri ahlaki değerler ve ahlaki olmayan değerler olarak iki sınıfa ayırmış; ahlaki değerleri de, evrensel ahlaki değerler ve evrensel olmayan ahlaki değerler olmak üzere iki kısma ayırmıştır (Maslovaty, 2003; akt. Demircioğlu & Tokdemir, 2008).
- Schwartz ise değerleri; güç, başarı, hazcılık, uyarılım, öz yönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, gelenek, uyma ve güvenlik olmak üzere on başlık altında toplamıştır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000; Maslovaty, 2003 & Akbaş, 2004; akt. Demircioğlu & Tokdemir, 2008).
- Kilby değerleri grup ölçekli değerler ve bireysel değerler olarak tasnif etmiştir (Özensel, 2003; akt. Çelikkaya, 2019).

- Kirschenbaum; nezaket, dürüstlük, sorumluluk, sorumlu vatandaşlık, hoşgörü, merhamet gibi ortak temel değerlerin ilköğretim eğitim-öğretim programlarının hedef değerler listesinde yer alması gerektiğini savunmuştur (Güven, 2013; akt. Çelikkaya, 2019).
- Kinnier, Kernes ve Dautheribes (2000), değerleri dört kategoriye ayırmıştır: kendinden daha büyük bir şeye bağlılık (Allah’a, üstün ilkelere ya da kişinin varlığının anlamına, hakikate, adalete); özsaygı, alçakgönüllülük, öz disiplin ve kişisel sorumluluğun kabulü (kendine saygı duyup özen göstermek, açgözlülük, hırs ve her türlü bencillikten sakınmak); başkalarına saygılı ve ilgili olmak (yardımsever, şefkatli, hoşgörülü, affedici olmak, başkalarına hiçbir şekilde zarar vermemek); diğer canlıları ve çevreyi önemsemek (Kinnier, Kernes & Dautheribes, 2000; akt. Çelikkaya, 2019).
- Ercan ise değerleri ulusal ve evrensel değerler olarak ikiye ayırmış, ulusal değerleri millet, devlet, vatan, ordu, cumhuriyet, ulusal simgeler (marş, bayrak ve ulusal bayramlar), kahramanlık, dil ve gelenek görenekler olarak; evrensel değerleri ise demokrasi, insan hak ve özgürlükleri, uygarlık, barış, eşitlik, bilim ve bilimsel düşünce, sanat, çevre duyarlılığı ve sevgi olarak tanımlamıştır (Ercan, 2001; akt. Çelikkaya, 2019).
- Refshauge ise çekirdek değerlerin; dürüstlük, mükemmellik, saygı, sorumluluk, işbirliği, katılım, önemseme, tarafsızlık, demokrasi olduğunu savunmuştur (Refshauge, 2004; akt. Çelikkaya, 2019).
- Akbaş değerleri; geleneksel, demokratik, çalışma-iş, bilimsel ve temel değerler olmak üzere beş tema altında toplamıştır. Geleneksel değerleri aile güvenliği, güvenilir olmak, hayatın verdiklerini kabul etmek, tutumlu olmak, ulusal güvenlik ve yardımsever olmak olarak; demokratik değerleri hoşgörülü olmak, iş birliği yapmak, kibar olmak ve saygılı olmak olarak; çalışma-iş değerlerini azimli olmak, çalışkan olmak, girişimci olmak ve sorumluluk sahibi olmak olarak; bilimsel değerleri araştırmacı olmak, bilimsel olmak, eleştirel olmak, meraklı olmak ve yaratıcı olmak şeklinde; temel değerleri ise çevreyi korumak, estetik, sağlıklı olmak ve temiz olmak olarak sıralamıştır (Akbaş, 2004; akt. Çelikkaya, 2019).
- Kızıler ve Canikli değerleri bireysel ve toplumsal olarak ikiye ayırmıştır (Kızıler & Canikli, 2016; akt. Çelikkaya, 2019).

- Fichter ise değerleri sosyal kişilik, toplum ve kültür olmak üzere üç sınıfa ayırmış ve aslında bu sınıfların iç içe ve çakışık olduğunu ifade etmiştir (Fichter, 2016; akt. Çelikkaya, 2019).
- Ülken, değerleri içkin (bilgi, teknik, sanatsal değerler), aşkın (dini ve ahlaki değerler) ve normatif (iktisadi, hukuki ve lisani değerler) olmak üzere üç kısma ayırmıştır (Ülken, 2016; akt. Çelikkaya, 2019).
- Yılmaz ise temel değerleri sevgi, saygı, doğruluk, dürüstlük, tarafsızlık, eşitlik, hak gözetme, sorumluluk, yardımseverlik, alçakgönüllülük, misafirperverlik, vatanseverlik, hoşgörü, merhamet, empati ve vefa olarak ele almıştır. Mutluluk, dürüstlük, alçakgönüllülük, iş birliği, özgürlük, sevgi, barış, saygı, sorumluluk, sadelik, hoşgörü ve birlik olmak üzere toplam on iki değer, 1995 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kamuoyuna deklere edilmiştir (Yılmaz, 2017; akt. Çelikkaya, 2019).

Ahlak (Yaratılış/Fıtrat/Huy/Seciye/Mizaç/Tabiat/Alışkanlık/Âdet)

Türkçede “ahlak” kelimesi Arapça “hulk” (huluk) ve “hılk” kelimelerinden türemiş olup “yaratılış” ile “yaratılmış”/“yaratık” anlamlarına gelir. “Yaratılış”, “fıtrat”, “huy”, “seciye”, “mizaç”, “alışkanlık” ve “âdet” kelimeleri yakın anlama sahiptir ve insanın maddi ve manevi özelliklerinin tümünü ifade eder. “Yaratılmış”/“yaratık” ise halk, toplum anlamına gelmektedir (Seyyar, 2007, s. 24-46). Türk Dil Kurumu Sözlükleri, ahlak kavramının tanımını “Bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları, aktöre, sağıtöre” ve “huy” şeklinde yapmıştır (TDK, 2024).

Ahlak; sosyal hayatta belirli birey, grup ya da toplum için belirli yer ve zamanda geçerli olup uyulması beklenen sosyal kurallar sistemidir. Bir bireyin ahlakı; doğuştan sahip olduğu ve/veya içinde yaşadığı sosyal grubun/toplumun etkisiyle sonradan kazandığı “iyi” ve “kötü” duygu, düşünce ve davranışlarının bütünüdür. Bir toplumun ahlakı ise; sahip olduğu töre, âdet ve sosyal kurallar bütünüdür. Ahlaki kuralların oluşumunda; dini emir ve yasaklar, akıl, felsefi ve ideolojik düşünceler, aile içi terbiye, sosyal ve kültürel değerler, örf ve adetler, kanunlar, vicdani kanaatler, hayâ, eğitim ve dünya görüşü etkili olmaktadır. Ahlaki şuur; beşerî alanların hemen hepsinde muhtemel suçları önleyerek güven, huzur, dayanışma, bütünleşme ve gelişmeyi, nihayetinde ise medeniyeti tesis eder (Seyyar, 2007, s. 24-46).

Ahlak; bireysel, toplumsal ve evrensel boyuta sahiptir. Ahlaki kurallar bireyden bireye, toplumdan topluma, kültürden kültüre değişebilmektedir. Fakat dürüstlük, adalet, hoşgörü,

saygı, yardımseverlik gibi her toplumda “iyi”-“güzel”-“edepli”-“doğru”-“sosyal” kabul edilen ahlaki kurallar da mevcuttur (Akbaba, 2008; akt. Başcı Namlı, 2020).

Bir bilim olarak ahlak; bireysel ve toplumsal hayatta “iyi”-“güzel”-“edepli”-“doğru”-“sosyal” ve “kötü”-“çirkin”-“ayıp”-“yanlış”-“asosyal” kabul edilen duygu, düşünce ve davranışları belirleyen sosyal kurallar ile bu kuralların kaynak, önem ve ölçütlerini araştırıp inceler. Bir felsefe dalı olarak ahlak; ahlakın/ahlaki kuralların özünü, önemini, kaynağını ve nedenini araştırıp yorumlar. Ahlak felsefesi için ahlakın iki temel kaynağı vardır: akıl ve vahiy (din). Bu doğrultuda ahlak iki sınıfta incelenir; meta-ahlak ve metafizik ahlak. Meta-ahlak; ahlaki kurallara uygun olan ve olmayan duygu, düşünce ve davranışlar ile ahlaki kuralların genel-geçerliliğini normatif ve pozitif ahlak ilkelerine göre inceleyen felsefi sınıftır. Normatif (akılcı/rasyonel/laik) ahlak; hangi ahlak anlayışının “iyi”-“güzel”-“edepli”-“doğru”-“sosyal” olduğunu akla dayanarak araştırır. Pozitif ahlak ise olması gereken ahlaki kuralları değil, mevcut ahlaki kuralları inceler. Metafizik-Ahlak; din ahlakı olup ahlaki kuralların kaynağının ilahî dinler olduğunu kabul eden felsefi sınıftır (Seyyar, 2007, s. 24-46).

Ahlak, yaratılış, fitrat, huy, seciye, mizaç, tabiat, alışkanlık ve âdet kavramları her ne kadar yakın anlamlara sahip olsalar da aralarında anlam farklılıkları mevcuttur. Yaratılış, fitrat, mizaç ve tabiat kavramları aynı anlama gelip, bireyin doğuştan gelen fizyolojik özelliklerinin etkisiyle sahip olduğu duygu ve düşünce dünyasını ifade eder. Bireyin sahip olduğu yaratılış/fitrat/mizaç/tabiat özellikleri sebebiyle sergilediği tutum ve davranışlarının tutarlı bütünü, o bireyin huyları/seciyelerini oluşturur. Bireyin huyları/seciyeleri ise, onun âdetleri/alışkanlıklarının temelini oluşturur. Tüm bu unsurların birleşip ortaya çıkardığı tablo, bireyin ahlakını resmeder (Alkış Küçükaydın, 2020; Başcı Namlı, 2020).

Etik

“Etik” kelimesi; Yunanca “ethos” kelimesinden türemiştir ve ahlak/meslek ahlakı anlamına gelmektedir. Etik; bireysel ve toplumsal hayatta, özellikle de iş/meslek hayatında uyulması gereken davranışsal kurallar bütünüdür. Bir bilim ve felsefe olarak etik; bireysel ve toplumsal hayatta uyulması gereken davranışsal kuralları ve bu kurallara ilişkin ölçütleri inceler. Etik ile ahlak, anlam bakımından benzer olsa da kapsam bakımından farklıdır. Etik kurallar daha çok iş/meslek dünyasına ait evrensel nitelikteki prensiplerden oluşurken ahlaki kurallar; etik kurallar da dâhil olmak üzere tüm kural ve değerleri kapsar ve manevi boyuta da sahiptir. Etik kurallar, farklı iş/meslek alanları arasında farklılaşabilir. Bu

yüzden etik kuralların, ahlaki kuralların yanında çok daha araçsal kaldığı söylenebilir (Demir & Acar, 2020, s. 100; Seyyar, 2007, s. 292-294; TDK, 2024).

Erdem/Fazîlet

Erdem (fazîlet) kavramı; yüksek iyi ahlak anlamına gelir. Erdem, ahlaki olarak iyi olana riayet etmenin ahlaki şuur düzeyine erişmesiyle insanın diğerlerinden üstün hale gelmesi durumudur. Erdemli birey, en zor şartlarda bile iradesini ahlakın övdüğü iyi olana sevk edip kötü olandan uzak tutar (Demir & Acar, 2020, s. 96; Seyyar, 2007, s. 311). Bireyin erdemli/fazîletli olarak nitelendirilebilmesi için, sergilediği bu yüksek iyi ahlakın süreklilik göstermesi gerekir (Bozkurt, 2019).

Fazîlet; Antik Yunan filozoflarının bazısı ve İslam filozoflarının hemen hepsi tarafından ifrat ve tefritten uzak olup itidal bulabilmek olarak tanımlanmıştır. Örneğin cömertlik bir itidal noktasıyken, müsriflik ifrat; cimrilik ise tefrittir (Akarsu, 1982; akt. Çınar, 2019; <https://sozluk.gov.tr/>). Hikmet, yiğitlik, iffet ve adalet; fazîlet sahibi olmanın en önemli göstergelerinden kabul edilmektedir (Seyyar, 2007, s. 311).

Karakter

Karakter kavramı TDK tarafından “bir bireyin kendine özgü yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti ve bireyin davranış biçimlerini belirleyen, üstün ana özellik” ve “bir kimsenin veya bir insan grubunun tutumu, duygulanma ve davranış biçimi” olarak tanımlanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>). Karakter kavramı; bir kişinin sahip olduğu değer, ahlaki prensip ve kişilik özelliklerinin sosyal çevre ve eğitim yoluyla kazanılmış olanlarını ifade etmektedir (Demir & Acar, 2020, s. 165; Seyyar, 2007, s. 522; TDK, 2024).

Kişilik/Şahsiyet

Kişilik (şahsiyet) kavramı bir kişinin, katılım ve çevre etkisiyle oluşup gelişen; kendisine has olup özünü oluşturan; sahip olduğu tüm değer, ahlaki prensip, duygu, düşünce, davranış ve sosyal rol gibi maddi ve manevi özelliklerinin tutarlı bütünü olarak tanımlanır (Seyyar, 2007, s. 966; Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2024). Kişilik; karakteri de içine alan (Baymur, 1978; akt. Çınar, 2019); kişiyi kişi yapan hemen her şeydir (Püsküllüoğlu 1995; akt. Başcı Namlı, 2020).

Değerler eğitimi konusunun temel kavramları incelendiğinde açıkça görüldüğü gibi bu kavramlar; farklı şekilde tanımlanmalarına rağmen birbirlerinden çok da farklı, bağımsız, kopuk değil aksine birbirleriyle iç içe, birbirlerini etkileyen hatta birini tanımlarken

diğerinden yararlanılan, birbirini tamamlayan kavramlardır. Kavramların kapsamaları karşılaştırıldığında ise ‘değer’ kavramının diğer tüm kavramları kapsadığı fark edilmektedir (Izgar, 2020).

2.1.2. Değerler Eğitiminin Önemi

Değer, tüm yaratılmışlar arasında sadece insanda var olan bir vasıftır (Tozlu, 1992; akt. Sağlam, 2021). Bu yüzden değer, medeniyetin ham maddesidir. Bir insanın bilgi, beceri ve davranışlarını, yetkinlik ve başarılarını onurlu kılan, medenî yani insanî yapan şey; sahip olduğu değerlerdir (İlter, 2020).

İlk insandan günümüze, birey ve toplumların ilişkilerini düzenleyen birtakım kurallar hep var olagelmıştır. Bu kurallar ister bireysel isterse toplumsal bazda olsun; değerlerden beslenmiştir (Beldağ, 2020). Bir toplumu oluşturan bireylerin çoğunluğunun sahip olduğu değerler, o toplumun değerlerini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bir toplumun değerleri; o toplumun insan tipini ortaya koymaktadır (Ersoy, 2020). En nihayetinde bireylerin sahip olduğu değerler, toplumun medeniyet seviyesini belirlemektedir.

Bir insanın insan olarak kalabilmesi değerlerine sahip çıkmasına bağlıdır. Değerler insanoğlunu diğer yaratılmışlardan üstün kılan şeylerin en önemlisidir. Değerlerinden uzaklaşarak yaşamaya başlayan bir insan, başka varlıklara benzemeye başlar ki bu da bir insan için kabul edilemez bir durumdur (Öner, 1995; akt. Sağlam, 2021). Bir değerın benimsenmesinin vicdanî sebeplerden uzak olması da bir o kadar korkunçtur. Mesela yardımseverlik hemen her toplumda ‘iyi’ olarak kabul edilen bir değerdir ama her insan bu ‘iyi’yi aynı sebepten ötürü seçmez. ‘İyi’, kimilerinin dinine, kimilerinin aklına, kimilerininse menfaatine göre ‘iyi’dir. (Uysal, 2008).

Türk toplumunda ve daha birçok toplumda; ahlakî, dinî, millî, tarihî, kültürel, geleneksel ve toplumsal değerler hâlâ önemli ve etkilidir. Fakat ne yazık ki içinde yaşadığımız yüzyılda hemen her değer, her geçen gün biraz daha yozlaşmaktadır (Uysal, 2008). Her geçen gün artan boşanma davaları, hırsızlık, yolsuzluk, rüşvet, sahtekârlık, her türlü şiddet, taciz ve istismar vakaları, intiharlar, cinsel sapıklıklar, ciddi şekilde yaygınlaşan ve kullanım yaşı düşen uyuşturucu ve alkol kullanımı, şans ve sanal oyun bağımlılığı; bir yanda açlık, kıtlık ve yoksulluktan diğer yanda ise aşırı tüketim hastalığı ve obeziteden mustarip insanlar; doğaya ve insanlığa olan ciddi etkileriyle uzunca süredir yararları kadar zararları konuşulan bilimsel ve teknolojik gelişmeler; her seferinde daha güçlü üretilen silahlar, sonu gelmeyen iç savaşlar, terör, ırkçılık ve hemen her türlü insan hakları ihlalleri;

küreselleştikçe kapitalistleşen kapitalistleştikçe sömürülen dünya ve nihayetinde cinnet üstüne cinnet geçiren insanlık... Günümüz dünya sorunlarının en temel nedeni; değerlerin yozlaşmasıdır. İnsanların değerlerinden, insanı insan yapan hemen her şeyden uzaklaşmasıdır (Alkış Küçükaydın, 2020; Beldağ, 2020; Bozkurt, 2019; Genç & Barut, 2019; Izgar, 2020).

“Değerlere karşı duyarsızlık gösterme hâli” (Seyyar, 2007, s. 220) olarak *tanımlanan değer körlüğü* bir bireyin, duygusal yakınlık kuramamasından dolayı değer vermesi beklenen kişi, nesne, olay, olgu, duygu, fikir, inanç, hayal, hedef, kural ve/veya davranışlara değer verememesi durumudur. Toplumun çoğunluğu tarafından benimsenen genel değerler ile bireysel değerlerin, çeşitli alt kültürlerle ait değerlerin, örgün eğitim değerlerinin, aile içi değerlerin ya da devletin yönetim değerlerinin birbirine ters düşmesi sonucu yaşanan durum ise *değerler çatışması* olarak tanımlanmaktadır. Değerler birey ve toplumların medeniyet yükselişinde ihtiyaç duydukları itici güç olduğundan, değer körlüğü ve değerler çatışması gibi durumlar hem bireysel hem de toplumsal bazda ciddi yozlaşmalara, bunalımlara ve çöküşlere sebebiyet vermektedir (Seyyar, 2007, s. 219-222).

Oysa her insan; her tür duygu, düşünce ve davranışı fazîlet (erdem) yönünden değerlendirebilme kabiliyetiyle dünyaya gelmektedir (Seyyar, 2007, s. 24-46) ve “eğitimin amacı insan yetiştirmektir” (Ersoy, 2020, s. 172). Bu sebeple insanların büyük çoğunluğu, insanların sebep olduğu sorunlardan insanlara verilen eğitimi sorumlu tutmaktadır (Şişman, 2012). Değerler eğitimi, insanlık tarihi boyunca, insanlığın hemen her tür sorununa karşı sunulan en önemli çözüm önerisi olmuştur.

2.1.3. Değerler Eğitiminin Tarihçesi

Hakkındaki tartışmaların Antik Yunan’a kadar uzandığı değerler eğitimi, özellikle 19. yüzyıl Sanayi Devrimi’nde Avrupa’da popülerlik kazanmıştır. 1920’li yıllarda Amerika’da başlayan karakter eğitimi çalışmalarıyla da popülerliği iyice artmıştır. Her ne kadar 1930’lu yıllar ile 1960’lı yıllar arasında, hem eğitimciler hem de halk tarafından değerler eğitimine yönelik ilgide düşüş yaşanmışsa da, bu durum 1960’lı yılların sonuna doğru tersine dönmüştür. Ve değerler eğitimi ile ilgili ilk çalışmalar 1970’li yılların ortalarından sonra yayınlanmaya başlamıştır. Bu çalışmalarda Rokeach, Simon, How, Raths, Harmin, Kirschenbaum, Kohlberg gibi isimler öne çıkmıştır. Çalışmalarda karakter eğitimi yerine değer açıklama ve ahlaki ikilem yaklaşımlarına değinilmiştir. Çalışmalar Amerika, Kanada, Avusturalya, Yeni Zelanda ve İngiltere gibi ülkelere yayılmıştır (Leming, 1997;

Kirschenbaum, 2000; Arthur, 2005; akt. Demircioğlu & Tokdemir, 2008). Değer açıklama ve ahlaki ikilem yaklaşımları, örtük programın değerler üzerindeki etkisini açıklamada yetersiz kaldıkları gerekçesiyle eleştirilmiştir (Purpel, 1996; akt. Demircioğlu & Tokdemir, 2008). 1980’li yıllarda değer açıklama ve ahlaki ikilem yaklaşımlarının yerini tekrar karakter eğitimi almıştır. Değer açıklama ile değerleri sınıflama yöntemleri yerine değer telkini yöntemi ön plana çıkmış, sonuç itibarıyla değerler eğitiminde gerileme yaşanmıştır. 1990’lı yıllarda ise toplumsal ve ahlaki değerlere verilen önem azalırken bireysel uyum değerlerine verilen önem artmıştır. Bunun sonucunda gençlerde cinsel düşkünlük, erken hamilelik, madde bağımlılığı, intihar ve boşanma oranları artmış; hemen her tür sosyal alanda çöküşler yaşanmaya başlamıştır. Ve nihayetinde ahlak ve değer eğitimi, yeniden aileler, eğitimciler ve toplum liderleri tarafından vurgulanmaya başlanmıştır (Kirschenbaum, 1992; Vedder & Veugelers, 2003; akt. Demircioğlu & Tokdemir, 2008). Günümüzde değerler eğitimi, “geliştirilmiş karakter eğitimi” adıyla; değer eğitimi, sosyal beceri eğitimi, ahlak eğitimi ve vatandaşlık eğitimi de kapsayacak şekilde verilmektedir (Demircioğlu & Tokdemir, 2008).

2.1.4. Değerler Eğitimine Dair Tanımlamalar

Değer kavramının hemen herkes tarafından kabul görecektir bir tanımının yapılamamasının doğal bir sonucu olarak, değerler eğitiminin de hemen herkes tarafından kabul gören bir tanımı yapılamamaktadır. Bunun sonucunda değerler eğitim konusunda çok sayıda tanım, hedef, ilke, felsefi yaklaşım, içerik, öğretim yöntem ve teknikleri ortaya çıkmıştır (Bozkurt, 2019).

Değerler eğitimi; toplumsal değerlerin çocuklara aktarılması ve onlara kendi değerlerini keşfedip geliştirmeyi öğretme (Lickona, 1991); bireysel ve sosyal yaşamı daha nitelikli hâle getiren değerlerin bireylere bilinçli ve sistemli şekilde kazandırılması ve geliştirilmesi (Kirschenbaum, 1995); gençlerde akademik yeterlilikler yanında olumlu, etik ve sosyal olan eğilim ve yeterliliklerin geliştirilmesine dair girişimler (Berkowitz, 2011); “değer oluşturan eğitim” (Veugelers & Vedder, 2013); iyi vatandaş yetiştirme ve toplumsal değerleri geliştirme (Kafadar, 2002); bireyi topluma faydalı hâle getirme (Akbaş, 2004) olarak (akt. Izgar, 2020), ya da değerleri açıkça öğretme, geliştirme veya gerçekleştirme, değer yargılarında bulunma, ilkeler dizisi edinme ve bunlara bağlı kalma (Superka, Ahrens, Hedstrom, Ford & Johnson, 1976; akt. Bozkurt, 2019 & (Demirhan İşcan, 2019) şeklinde tanımlanabilmektedir.

2.1.5. Değerler Eğitiminin Genel Özellikleri

Değerler eğitimi; eğitimin duyuşsal boyutuna dâhildir. Her yaştan bireye verilebilmektedir. Bireye; ahlâkî, dinî, millî, tarihî, kültürel, geleneksel, toplumsal hatta evrensel olarak “iyi”-“güzel”-“doğru”-“önemli” olanı gerekçesiyle birlikte ve öğrenme yaşantıları aracılığıyla içselleştirilerek kazandırmak temel hedeftir. Değerlerin bireysel ve toplumsal hayattaki varlığını koruyarak insanlığın hem bugün hem de gelecekte insan olmaya yakışır hâlde / medenî hâlde kalması ise temel işlevidir. Değerler toplumdan topluma farklılık gösterebildiği için, değerler eğitiminde hangi değerlerin kazandırılması gerektiği sorusunun cevabı da ülkeden ülkeye değişebilmektedir (Alkış Küçükaydın, 2020; Bozkurt, 2019; Demirhan İşcan, 2019; Izgar, 2020).

Hiçbir değerler eğitimi programının hedefleri arasında; ahlâkî, dinî, millî, tarihî, kültürel, geleneksel, toplumsal ve/veya evrensel bir değeri, birebir uygulayacak bireyler yetiştirmek yoktur. Çünkü bir değerler eğitimi programı; sahip olunan bir değeri bireye olabilecek en nitelikli şekilde kazandırmayı amaçladığı kadar, bireyin değeri sorgulaması, güncelleştirilerek geliştirmesi ve geleceğe bu şekilde aktarmasını da amaçlar. Çünkü sorgulamayan, düşünmeyen, üretmeyen birey; hemen her tür gelişim ve yeniliğe kapalı olur ve sadece tüketici rolünde kalır. Bu tür bireylerin kendisine ve dolayısıyla hiçbir şeye saygısı olmayacağından, kendisi dâhil hiçbir şeye hak ettiği değeri veremez. Bu durum ise değerler eğitiminin hiçbir ilkesiyle hiçbir şekilde örtüşmez (Bozkurt, 2019).

Hedeflerine ulaşmış bir değerler eğitimi için eğitim süreç boyunca; öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal alanlarının etkileşiminin sağlanması, disiplinler arası yaklaşımın kullanılması ve en önemlisi de hayatîlik ilkesinin uygulanması gerekmektedir (Brynildssen, 2002; Vess ve Halbur, 2003; akt. Demirhan İşcan, 2019). Değerler eğitiminde örtük program; resmî programdan çok daha önemli ve çok daha etkili olmaktadır (Nalçacı, 2020).

2.1.6. Değerler Eğitiminin Unsurları

Değerler eğitiminin temel unsurlarını; aile, çevre, okul ve öğretmen oluşturmaktadır. Baş döndürücü bir hızla gelişen teknoloji dünyası zamanla bu unsurlar arasına medya araçlarının da eklenmesine sebep olmuştur.

Aile

İnsan sosyal bir canlıdır ve aile sosyal hayatın en küçük birimidir. Değerler eğitimi ailede başlar ve aile ortamı ilk okul; anne-baba ilk eğitimcidir. Aile; bireyin ahlâkî, dinî, millî, tarihî, kültürel, geleneksel ve toplumsal değerlerle tanıştığı ilk ve en önemli sosyal

kurumdur. Kişilik gelişimi büyük oranda ilk altı yaşta gerçekleştiğinden; bireyin gelecekte sahip olacağı değerler sisteminin temeli burada atılmakta ve doğuştan sahip olduğu eğilimlerin “iyi”-“güzel”-“edep”-“doğru”-“sosyal” ya da “kötü”-“çirkin”-“ayıp”-“yanlış”-“asosyal” yöndeki gelişimi burada başlamaktadır. Değerler eğitiminin hedefine ulaşabilmesi için en hayati noktalardan biri; anne-babanın / aile büyüklerinin sahip olduğu değerlerin “iyi”-“güzel”-“doğru”-“önemli” nitelikte olmasıdır. Diğer bir hayati nokta ise; anne-babanın, aile büyüklerinin söylemleri ile davranışlarının tutarlı olmasıdır. Çocuklar yetişkinlere benzemeye çalıştığından çoğunlukla onları taklit ederek büyümektedir. Eğer ailede; ahlâkî, dînî, millî, tarihî, kültürel, geleneksel ve toplumsal değerler yaşanıp yaşatılmıyorsa değerler eğitimi hedeflerine ulaşamaz (Genç & Barut, 2019; Kaya, 2020; Nalçacı, 2020).

Diğer yandan anne-baba/aile büyüklerinin çocuklarına karşı gerçek bir ilgi ve içtenlik içerisinde olması ile çocuğun mizaç ve gelişimsel özelliklerinin farkında olarak onunla iletişim kurmaya çalışması, değerler eğitiminin hedefine ulaşabilmesi için hayati öneme sahip noktalardandır. Günümüzde geniş ailelerin çekirdek aileye dönüşmesi, artan boşanmalar, her iki ebeveynin de çalışıyor olması ve yoğun iş temposu, hemen her tür medya aracı ve kitle iletişim aracının yoğun ve sağlıksız şekilde kullanılması ve artan narsistik eğilimler gibi durumlardan ötürü bireylerin; diğer aile bireylerine, akrabalarına ve yakın çevrelerine olan ilgi düzeylerinde ciddi derecede azalma söz konusu olabilmektedir. Ve maalesef ki bu durumdan çocuklar da fazlasıyla nasiplenmektedir. Gün geçtikçe daha fazla sayıdaki küçük çocuğun bakım ve eğitimi ücretli hizmet alımına bırakılmaktadır. Ekonomik kaygılar yaşayan ebeveynlerin çocukları ise baskı altında ve/veya ihmal edilerek büyümektedir. Bu tür olumsuz durumlar, çocuğun aile/akraba unsuruyla değer kazanabilmesine engel olmaktadır. Nihayetinde ise bu çocuklar, hemen her ahlâkî, dînî, millî, tarihî, kültürel, geleneksel ve toplumsal değerlerden uzaklaşmaktadır/uzak büyümektedir (Güleç, 2018; Nalçacı, 2020).

Aileler, değerler eğitiminin okulda değil evde başladığının bilincinde olmalı; çocuklarına değerler eğitimi verme sorumluluğundan kaçmamalıdır. Çünkü bir çocuk sevgi göremeden büyümüşse, sevgi gösteremez. Çünkü sevgi dili o çocuk için yabancı bir dil hükmünde kalır; belki anlayamaz, belki de anlar ama konuşamaz. Aile üyeleri birbirine sevgi vermiyor, saygı göstermiyor, dürüst davranmıyor, güven duymuyorsa; bu değerleri çocuğa kazandırmak oldukça zor olacaktır. Çünkü genel itibarıyla çocuk; ailede kazanamadığı değeri okulda kazanamamaktadır (Güleç, 2018; Genç & Barut, 2019).

Çevre

Bireyler toplumu; değerler kültürü oluşturur. Bu dört unsur birbirleriyle sürekli etkileşim hâlinedir. Bu sebeple değerler eğitiminde toplumun en küçük birimi olan ailenin hemen arkasından çevre unsuru gelir.

Özellikle yaşı büyüdükçe aile üyelerinin çocuğun üzerindeki etkisi giderek azalmaya başlar; buna karşın aile dışı bireylerin, özellikle de arkadaşların etkisi ise giderek artar (Yavuzer, 1998; akt. Nalçacı, 2020). Bu yüzden çocuklara ahlâkî, dînî, millî, tarihî, kültürel, geleneksel ve toplumsal değerleri kazandırabilmek için olumlu çevre şartları oluşturmaya gayret etmek gereklidir. Aynı şekilde çocuğun; söz konusu değerlerle uyuşmayan değerler edinmesini önlemek için, çocuğu olumsuz çevre şartlarından mümkün mertebe uzak tutmak gereklidir. Ve ne yazık ki çoğu zaman olumsuz çevre şartlarının kontrol edilmesi çok daha zordur ve etkisi de çok daha güçlü olmaktadır (Köylü, 2016; akt. Nalçacı, 2020). Çünkü çocuklar akran grubunda edindiği “iyi”-“güzel”-“doğru”-“önemli” değerleri; aile ve okul tarafından öğretilen değerlere tercih edebilmekte (Turan ve Arslan, 2016; akt. Nalçacı, 2020) ve evde yasaklanan, toplumsal değerlere aykırı olan hemen her şeyi akran grubuyla rahatlıkla öğrenebilmekte ve yapabilmektedir (Tezcan, 1997; akt. Nalçacı, 2020).

Günümüzde internet ve sosyal medya kullanımı ile TV izleme süresinin her geçen biraz daha artması; sanal dünyada geçirilen sürenin gerçek dünyada geçirilen süreyi aşmasına ve nihayetinde gerek aile içinde, gerekse akran grubunda çeşitli iletişim sorunları yaşanmasına sebep olmaktadır. Diğer yandan eskiden komşu, akraba, okul ve mahalleden arkadaşlardan oluşan yakın çevre, günümüzde daha çok sanal arkadaşlardan oluşmakta ve bu durum ailenin değerler eğitimi için gereken olumlu çevre şartlarını oluşturabilmesini ciddi şekilde zorlaştırmaktadır. Nihayetinde çocuklar/gençler, ailesinin yasakladığı, toplumsal değerlere aykırı olan hemen her şeyi sanal dünyada rahatlıkla öğrenebilmekte ve yapabilmektedir. Yapılan araştırmalarda; aile ve okul ortamında verilen etkili ve nitelikli bir değerler eğitiminin, bu ve buna benzer olumsuz durumları engelleyebildiği ortaya çıkmıştır (Güleç, 2018; Kaya, 2020; Nalçacı, 2020).

Okul ve Öğretmen

Okul, değerler eğitiminin ana kurumudur. Çünkü zaten okul kurumunun varlık sebebi eğitim vermektir ve her bir aile ile yakın çevre üyesini de eğiten okuldur. Günümüzde özellikle aile kurumunun derinden sarsılmış olması ve sosyal hayatın çoğunlukla sosyal

medyaya indirgenmesinden dolayı; aslında aile, çevre ve okulun ortak sorumluluğu olan değerler eğitimi görevi neredeyse tamamen okullara yüklenmiş durumdadır. Öğrencilere ne öğretileceğini eğitim-öğretim programları, nasıl öğretileceğini ise öğretmenler belirlediğinden okullara yüklenen bu yük en çok öğretmenlerin omuzlarındadır (Kaya, 2020; Nalçacı, 2020; Sağlam, 2021).

Okullar, bir toplumun kültüründe “iyi”-“güzel”-“edepli”-“doğru”-“sosyal” olanın yeni nesle kazandırılması ve onların kişilik gelişiminin bu yönde olması; en nihayetinde toplumun “iyi insan”/”iyi vatandaş”lardan oluşması hedefiyle tasarlanır. Eğer bir toplumdaki mevcut eğitim-öğretim sistemi, o toplumun ahlâkî, dînî, millî, tarihî, kültürel, geleneksel ve toplumsal değerlerinden yoksunsa; o eğitim-öğretim sisteminin yetiştirdiği her birey, eninde sonunda gerçekleşecek olan toplumsal çöküşün bir parçası olacaktır. Çünkü değersiz eğitim, yetersiz eğitimidir. Bu yüzden okullarda öğrencinin akademik gelişimiyle ilgilenildiği kadar, kişiliğinin toplumun değerleri doğrultusunda gelişmesiyle de ilgilenilmelidir. Yani öğrencilere verilen akademik eğitim ile değerler eğitimi, bütünlük ilkesi çerçevesinde verilmelidir. Çünkü ancak bu şekilde verilen bir değerler eğitimi hedeflerine ulaşılabilir (Kaya, 2020; Nalçacı, 2020).

Hiç şüphesiz, bir eğitim-öğretim programının hedeflerine ulaşabilmesinde öğretmenlerin sahip olduğu meslekî bilgi, beceri, tutum ve davranışların niteliği büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple öğretmenlerin toplumsal değerleri bizzat yaşayıp yaşatması; değerler eğitiminin önem ve gerekliliğinin bilincinde olması; değerler eğitiminde kullanılan yaklaşım, strateji, yöntem ve teknikler hakkında nitelikli bilgi sahibi olması; olumlu sınıf ortamları oluşturabilmesi ve öğrencilerine iyi rol model olabilmesi; meslektaşları, okul idaresi ve velilerle işbirliği yapabilmesi, değerler eğitiminin istendik yönde ve etkili olarak gerçekleşebilmesi için hayatî öneme sahiptir (Sağlam, 2021).

Medya

Aile, çevre, okul ve öğretmen; değerler eğitiminin temel unsurlarıdır. Baş döndürücü bir hızla gelişen teknoloji dünyası bu unsurlara medyayı da eklemiştir. Medya araçları; geleneksel medya (radyo, televizyon, gazete ve dergi) ile yeni medya (sosyal medya) olarak ikiye ayrılmaktadır. Sosyal medya, internet ve televizyon; günümüzde en sık kullanılan medya araçlarından. Medya araçları; iletişim, bilgi, haber, eğitim, propaganda, alışveriş ve eğlence gibi birçok amaçla kullanılabilmektedir (Bondura 2001; Seefeldt, Castle ve Falconer, 2015; Perse, 2001; Livingstone, 2002; University of

Minnesota Libraries Publishing, 2010; Kocadaş, 2006; akt. Önder & Coşkun Keskin, 2020). Günümüzde yeni medya araçları bireysel ve toplumsal hayattaki etkisi; geleneksel medya araçlarından çok daha fazladır. İletişim teknolojileri dünyasındaki gelişmeler; bireylerin bilgi, düşünce, duygu, tutum, algı ve davranış dünyalarında değişimlere sebep olmaktadır. Ve elbette ki bireylerdeki bu değişimler, toplumsal değişimlerin tetikleyicisi olmaktadır (Elçi & Çatak, 2021).

Medyanın sosyalleşme işlevi, onu günümüzün en önemli değer aktarım unsuru hâline getirmiştir. Bugün medyanın; tutum, davranış, kültür ve değerleri doğrudan ya da dolaylı olarak etkiliyor olması tartışmasız bir gerçektir. Birey medya yoluyla eriştiklerini gözlemleyerek, model alarak, taklit ederek ve benimseyerek birçok tutum ve davranış kazanmakta, dolayısıyla birçok değer edinmektedir. Bu yönüyle medyanın bireysel ve toplumsal değerlere birçok olumlu ve olumsuz etkisi bulunmaktadır. Sosyal katılım, kendini ifade etme fırsatı, bilgiye ulaşım kolaylığı ve kültür çeşitliliği medyanın olumlu etkileri olarak ifade edilirken; değerlerin yozlaşması, değer çatışması, otorite boşluğu, suç oranında artış, tüketim kültürüne özendirilmesi, sosyal medya bağımlılığı, sorumlulukların aksatılması, artan bireycilik ve yalnızlık ise medyanın olumsuz etkileri olarak sıralanmaktadır (Bondura 2001; Seefeldt, Castle ve Falconer, 2015; Perse, 2001; Livingstone, 2002; University of Minnesota Libraries Publishing, 2010; Kocadaş, 2006; akt. Önder & Coşkun Keskin, 2020).

Evlilik kurumunun sarsıldığı, komşuluk ve akrabalık ilişkilerinin zayıfladığı, bebeklerin çocuk yuvalarında ve/veya anne-babalarından ziyade medya ve akıllı cihazlar tarafından büyütüldüğü günümüzde (Uysal, 2008), medya unsurunun değerleri öğretme ve pekiştirme etkisi kesinlikle göz ardı edilmemelidir (Perse, 2001; akt. Önder & Coşkun Keskin, 2020). Çünkü medya, dünyayı küresel bir köy hâline getirip hemen herkesin, hemen her şeyden haberdar olmasına vesile olduğu kadar; toplumlardaki otorite, milli duygular ve doğrusal düşünmenin zayıflamasına ve kültürün bir endüstri hâline gelmesine de sebebiyet vermektedir (Meyrowitz, 1985; Birekul, 2015; akt. Önder & Coşkun Keskin, 2020). Günümüzde medyanın etkisiyle çocukların, gençlerin hatta yetişkinlerin uğraş alanları, zaman yönetimleri ve sahip olduğu değerler değişmiştir ve öngörülemez boyutta değişmeye de devam etmektedir. Özellikle çocuklar, izlediği film/dizi filmlerdeki olumsuz söz, tutum ve davranışları kolaylıkla taklit edebilmekte, sosyal medya ve sanal oyun bağımlılığı sebebiyle gerek sosyal hayatta gerekse akademik hayatta belirgin şekilde başarısız olabilmektedir (Ersoy, 2020). Ama değerleri oluşturan ve bozan teknoloji değil

de o teknolojiyi üreten insanoğlu olduğundan (Güngör, 1995; akt. Önder & Coşkun Keskin, 2020); bireylere medya okuryazarlığı eğitimi vermek ve medya araçlarını eğitsel amaçlarla kullanmak, medyanın olumsuz etkilerinin azalmasına ciddi katkılar sağlayacaktır (Önder & Coşkun Keskin, 2020).

Değerler eğitiminin temel unsurlarını oluşturan aile, yakın sosyal çevre, okul idarecileri, öğretmenler ve medya araçlarının değerler eğitimi hedefleri doğrultusunda ve ortak şekilde hareket etmesi, değerler eğitiminin istendik yönde ve etkili olarak gerçekleşebilmesi için hayati öneme sahiptir (Alkış Küçükaydın, 2020).

2.1.7. Değerler Eğitiminde Kullanılan Yaklaşımlar

Değerler eğitimine ilişkin yaklaşım, yöntem ve teknikler; Genel Değer Eğitimi Yaklaşımları, Diğer Değer Eğitimi Yaklaşımları ve Değer Öğretimi Hareketleri olarak üç ana başlık altında toplanabilir (Yarar Kaptan, 2020).

Genel değerler eğitimi yaklaşımları

Değerlerin doğrudan öğretimi/telkin yaklaşımı/(endoktrinasyon/değer aktarma/değer aşılama)

Bu yaklaşım, 1970 yılında Blanchette ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir. Klasik eğitim anlayışına dayanmaktadır. Toplumdaki “iyi”-“güzel”-“edepli”-“doğru”-“sosyal” olan devamlı ve kalıcı değerlerin öğrencilere aşılmasını ve böylelikle öğrencilerin bu değerleri içselleştirip davranışlarına yansıtmasını amaçlamaktadır. Öğrencilerin sahip olduğu “iyi”-“güzel”-“edepli”-“doğru”-“sosyal” değerlerin korunup pekiştirilmesi; “kötü”-“çirkin”-“ayıp”-“yanlış”-“asosyal” değerlerin “iyi”-“güzel”-“edepli”-“doğru”-“sosyal” olanlarla değiştirilmesi bu yaklaşımın temel prensibidir. Bu yaklaşımda “iyi”-“güzel”-“edepli”-“doğru”-“sosyal” olanın çocuğa doğrudan öğretilmesinin, bu doğrultuda davranışlarının şekillendirilmesinin ve alışkanlıklar kazandırılmasının yetişkinlerin en önemli görev ve sorumluluğu olduğu inancı hâkimdir. Değerler eğitiminde kullanılan en eski ve en yaygın yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Uygulama kolaylığı ve küçük çocuklarda etkili olması sebebiyle değerlerin telkin yolu ile öğretimi yaklaşımı, günümüzde de özellikle ilköğretim döneminde hâlâ en sık kullanılan yaklaşımlardan biridir. Bu yaklaşım sırasıyla; telkin yaklaşımı olabilecek değeri belirleme, değer seviyelerini belirleme, davranışsal amaçları belirleme, uygun metotları seçme, seçilen metotları uygulama ve sonuçları değerlendirme şeklinde aşamalandırılmaktadır. Öğretmen merkezli ve tüm dengelimci bir yapıya sahip olduğundan; öğretmenin kullanacağı yöntem

ve tekniklerin zenginliği, yaklaşımın başarılı olabilmesi için hayati öneme sahiptir. Biyografi, kışsa, şiir, şarkı, türkü, video, yöresel oyun, tören ve topluma hizmet uygulamaları; bu yaklaşımda kullanılması önerilen yöntem ve tekniklerdendir. Bununla birlikte; model olma, olumlu ve olumsuz pekiştirme, taklit, azarlama, oyunlar ve benzetimler, rol oynama ve buluş yoluyla öğrenmenin de bu yaklaşım uygulanırken kullanılması tavsiye edilmektedir (Yarar Kaptan, 2020). Özellikle pekiştirme ve model olma yöntemi bu yaklaşımda ayrı bir öneme sahiptir. Öğretmenin gülümsemesi ya da kaşlarını çatması bile aslında bir pekiştirme; derse geç girmesi ya da dakikliği bile öğrenciler için önemli bir modelleme olabilmektedir (Superka vd, 1976; akt. Yazar & Tatal, 2020).

Değerlerin doğrudan öğretimi/telkin yaklaşımı; davranışçı kurama dayanması ve değerleri sorgulamaya fırsat vermeden empoze etmesi sebebiyle eleştirilmiştir. Uzun ve tutarlı bir eğitim süreci gerektiren bu yaklaşımın, özellikle okullardaki zaman yetersizliğinden dolayı çok da başarıya ulaşamadığı uzmanlarca ifade edilmektedir (Yarar Kaptan, 2015; akt. Yarar Kaptan, 2020).

Değerlerin açıklanması/belirginleştirme yaklaşımı (değer ayrımı)

Bu yaklaşım, 1966 yılında Simon ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir. Ahlaki görecelik ve bireysellik felsefesi ilkelerine dayanmaktadır. Değerlerin Doğrudan Öğretimi/Telkin Yaklaşımına tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım değeri; ‘bireyin seçtiği, önem verdiği ve ona uygun davrandığı şey’ olarak tanımlar. Bu yaklaşım, değerlerin oluşum süreciyle ilgilenir ve bireylerden sahip olduğu değerler üzerinde düşünmelerini ister. Bireylerin sahip olduğu değerlerin telkin yöntemiyle değil, alternatifler arasındaki seçimleriyle oluşması gerektiğini savunur. Bu seçim sırasında akılcı düşünme ile duygusal bilincin birlikte kullanılarak bireyin kendini keşfedeceği düşünülür. Bu yaklaşımın, yansız bir değer öğretim yaklaşımı olduğu savunulur. Yaşam becerileri eğitimi olarak da adlandırılmaktadır; tüm eğitim kademeleri ve konularında uygulanabilmektedir (Yarar Kaptan, 2020).

Bu yaklaşım sırasıyla en temelde; seçme, ödüllendirme ve davranma aşamalarından oluşmaktadır (Simon, Leland ve Kirschenbaum, 1972; akt. Yarar Kaptan, 2020). Daha sonra Kirschenbaum 1975 yılında bu yaklaşımı şu şekilde aşamalandırmıştır: duyu, düşünme, sözlü ve sözsüz iletişim kurma, seçme ve davranma (Kirschenbaum, 1975; akt. Yarar Kaptan, 2020). Bu yaklaşıma göre süreç boyunca öğrenciler değerler arasından

özgürce seçim yapabilmeli, üzerinde baskı hissetmemeli, seçtikleri değerler sebebiyle eleştirilmemelidir. Öğretmenler öğrencilere kendi değerlerini söylememeli ve bireysel soru sormamalıdır. Sorular günlük hayattan, açık, anlaşılır ve ilgi çekici şekilde dikkate, düşündürmeye ve ayırt etmeye yönelik olmalı, cevaplar için bilgi ve kanıt toplanılması istenilmelidir. Tartışmalar uzun tutulmamalıdır (Yarar Kaptan, 2020).

Değerlerin Açıklanması/Belirginleştirme Yaklaşımında kullanılabilecek yöntem ve teknik sayısı oldukça fazladır. Rol oynama, drama, büyük ve küçük grup tartışmaları, açık uçlu sorular, biyografi, otobiyografi, görüşme, film izleme/analizi, hikâyeler, düşünce kâğıtları, oylama, öğrenci raporları, sahte/yapmacık ve gerçek ikilemler, zorlanmış tercihler, duyarlılık ve dinleme teknikleri, şarkılar ve resimler, oyun ve teknikler, kişisel haber ve röportajlar ve görsel materyaller bu yaklaşımda kullanılabilecek yöntem ve tekniklerdendir (Aladağ, 2009 ve Ulusoy, 2017; akt. Yarar Kaptan, 2020). Simon, Harmin ve Raht (1966)'a göre bir sınıfta bu yaklaşım kullanılmaya başlanmadan önce iki şeyin kesinlikle yapılmış olması gereklidir: sınıfta güvenli bir atmosfer oluşturmak ve ahlaksallaştırma eğilimini ortadan kaldırmak (Bacanlı, 2005; akt. Yarar Kaptan, 2020).

Bu yaklaşımın uygulanmasıyla birlikte birey, kendi değerlerini ortaya çıkarır; kendi değer sistemini geliştirir; değerler konusunda kararlar alır ve uygular; eleştirel düşünme, empati, bilinç, sorumluluk, saygı ve hoşgörü gibi kazanımlar elde eder. Bunlar söz konusu yaklaşımın olumlu yönleridir. Olumsuz yönleri ise: ahlaka uygun olan ve olmayan değerler arasındaki farkları açıklamada yetersiz kalması, ahlaki göreceliliği derinleştirilmesi, aile-öğrenci mahremiyetini kaldırması ve öğretmenin terapist rolüne bürünmesidir. Bunlarla birlikte; yaklaşımdaki bazı kavramsal hatalar ve yaklaşımın uygulanması sırasındaki bazı yanlışlıklar ve durağanlaşmalar, yaklaşıma olan ilgiyi azaltmıştır. Ve bu yaklaşımın uygulanması sonucunda öğrencilerde akademik başarıda düşüşler yaşanırken; bireycilik, umursamazlık, cinsel düşkünlük, erken hamilelik, madde bağımlılığı ve intiharlarda artış yaşanmıştır. Tüm bunlar söz konusu yaklaşımın ciddi şekilde eleştirilmesine sebep olmuştur (Yarar Kaptan, 2020). Bireyci, seküler, nesnellikten uzak ve göreceli olduğu kabul edilen bu yaklaşım; kısa bir süre içerisinde popülerliğini kaybetmiştir (Collins & O'Brien 2011; Strahovnik, 2017; akt. Yazar & Tatal, 2020).

Değer analizi yaklaşımı (değer çözümlemesi)

Bu yaklaşımın; sosyal bilim eğitimcileri, Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Kurulu ya da Oliver ve Newmann (1967-1972), Shaver ve Larkins (1973), Metcalf (1971) tarafından

geliştirildiği düşünülmektedir. Bu yaklaşım, değer öğretiminde eleştirel düşünme ve bilimsel araştırma yöntemlerinin kullanılmasını; öğrencilerin kendi değer sistemlerini mantıklı ve analitik süreçler sonucunda oluşturmalarını amaçlamaktadır. Konusunu kişisel ahlaki ikilemlerden ziyade sosyal değerler oluşturur; süreç duygusal değil, mantıklı ve bilimseldir. İlköğretim, lise ve lisans düzeyine uygundur. Bu yaklaşım; ahlaki gelişim ile bilimsel düşünme becerisini değerlerle ilgili olan toplumsal sorunlara uyarlar. Bireyin; değerleri, değerlere ilişkin seçimleri ve bu seçimlerin sonuçlarını ve de değer çatışmalarını bilimsel düzeyde düşünmesini sağlar (Yarar Kaptan, 2020; Yazar & Tatal, 2020).

Bu yaklaşımda süreç: değer sorununun belirlenmesi, değer sorununun açıklanması, değer sorunuyla ilgili kanıtlar toplanması ve sonucun tahmin edilmesi, toplanan kanıtların değerlendirilmesi ve uzun vadeli sonuçların öngörülmesi, oluşacak durumun yeniden tanımlanması, her duruma uygun sonucun değerlendirip açıklanması, alternatifler arasından seçim yapılması ve seçilen alternatife uygun davranılması aşamalarından oluşmaktadır (Ryan, 1991; Welton ve Wallan, 1999; akt. Yarar Kaptan, 2020). Problem çözme, sosyal içerikli örnek olay inceleme, tartışma, kütüphane ile alan araştırmaları ve edebi ürünler, bu yaklaşımda kullanılan başlıca öğretim yöntem ve tekniklerindendir (Akbaş, 2004; Aydın Akyol Gürler, 2012; Çengelci Köse, 2016; Keskin, 2016; Yarar Kaptan, 2020). Bu yaklaşım uygulanırken; oluşturulan grupların küçük olması, bireylerin ilgi seviyeleri ile zaman yeterliliğinin göz önünde bulundurulması ve gerektiğinde değerlerle ilgili özetlemeler yapılarak dikkatin canlı tutulması gerekmektedir (Welton ve Wallan, 1999; akt. Yarar Kaptan, 2020). Değer analizi yaklaşımında öğretmen rehberlik eden; öğrenci aktif öğrenen rolündedir. Uygulamalarda Sosyal bilgiler ders içeriğinden çokça yararlanılır (Huitt, 2004; Kupchenko & Parsons, 1987; akt. Yazar & Tatal, 2020).

Değer Analizi Yaklaşımı, her ne kadar Değer Açıklama Yaklaşımı ve Ahlaki İkilem Yaklaşımına benzese de, değerleri öğretmede bilimsel yöntemler kullanmasıyla Değer Açıklama Yaklaşımından; bireysel ikilemler yerine sosyal ikilemleri konu edinmesiyle de Ahlaki İkilem Yaklaşımından farklılaşmaktadır (Aydın Akyol Gürler, 2012; Doğanay, 2011; Tokdemir, 2007; akt. Yarar Kaptan, 2020). Tek başına ya da diğer yaklaşımlarla birlikte kullanılabilir (Lickona, 1977; akt. Yazar & Tatal, 2020). Bu yaklaşım çok fazla mantıksal olması ve uzun süre gerektirmesi sebebiyle eleştirilmiştir (Çengelci Köse, 2016; akt. Yarar Kaptan, 2020).

Ahlaki muhakeme/ahlaki ikilem (sorgulama/bilişsel ahlaki gelişim/ikilem tartışması)

Bu yaklaşım; ilk olarak Jean Piaget (1965) tarafından öne sürülmüş, Lawrence Kohlberg (1971, 1976) tarafından ise geliştirilmiştir. Her iki bilim insanının; bilişsel muhakeme, bilişsel düşünme, değer ikilemleri ve karar verme süreçlerini içeren, ahlak eğitime dair çalışmalarına dayanmaktadır (Carpendale, 2000; Sokol, Hammond ve Berkowitz, 2010; akt. Yazar & Tatal, 2020).

Yapılandırmacı psikoloji ile ilişkilendirilmektedir. Kohlberg bu yaklaşımı uygularken karakterlerin ahlaki ikilemde kaldığı öyküler kullanmış ve bu öykülerde karakterlerin nasıl davranması gerektiğini de gerekçeleriyle birlikte açıklamıştır. Nitekim bu yaklaşımın amacı, ahlaki ikilemler içeren öyküler yoluyla bireylerin ahlaki yargılarını ortaya çıkarmaktır. Yaklaşım, her eğitim kademesindeki her yaştan bireye uygulanabilmektedir. Bu yaklaşım; ahlaki ikilemi içeren örneklerin sunulması, örnekler üzerinden geçici cevapların alınması, ikilemle ilgili küçük grup tartışmalarının yapılması, grup sözcülerinin fikirlerini nedenleriyle birlikte açıklaması, büyük grup tartışması yapılarak bu fikirlerin bir yargıya bağlanması şeklinde aşamalandırılmaktadır. Örnek olay yöntemi, tartışma yöntemi ve edebi ürünler; bu yaklaşımda kullanılan başlıca öğretim yöntem ve tekniklerindendir. Bu yaklaşımın etkili olabilmesi için seçilen ahlaki ikilemlerin; yaş, ilgi ve düşünme düzeyine uygun, basit ve anlaşılır dilde, olay ve hikâyeyele zenginleştirilmiş hâlde ve tartışmaya açık şekilde olması gerekmektedir. Uygulama boyunca; öğretmen rehber rolünde kalmalıdır, akıl yürütme yöntemleri kullanılmalıdır ve öğrencinin kendini ifade etmesine izin verilmelidir (Yazar Kaptan, 2020; Yazar & Tatal, 2020).

Değerlerin gizli öğretimi yaklaşımı (örtük program)

Örtük öğretim; okulda öğretilen ama resmi öğretim programında yer almayan eğitim-öğretim faaliyetleridir. Resmi öğretim programını oluşturan hiçbir aşamayı içermemektedir. Bu öğretim bilinçli olduğu kadar bilinçsiz de gerçekleşebilmekte ve program çıktıları olumlu olduğu kadar olumsuz da olabilmektedir (Elliot vd, 2020; Halstead, 2015; Halstead & Xiao, 2010; Lohithakshan, 2002; akt. Yazar & Tatal, 2020).

Örtük eğitim, öğrencilerin örgün eğitim dışında öğrendikleri hemen her şeydir. Tüm ders içi ve ders dışı etkinlikler; okul yöneticileri, öğretmenler, öğrenciler ve okul çalışanlarının fikir, tutum ve davranışları; her tür medya aracı; toplumun sosyal ve siyasal yapısı ile genel ekonomik durumu gibi sayısız etken, örtük program dâhilindedir. Etkin ve etkili bir değerler eğitimi için örtük eğitimin de planlı olması gerektiği ortadadır. Yapılan araştırmalar, örtük programın değerler eğitimi üzerindeki etkililiğini ortaya çıkarmıştır.

Sosyal ve kültürel etkinlikler, serbest zaman, sportif etkinlikler, sosyal kulüp çalışmaları ile belirli gün ve haftalara dair etkinlikler; örtük program dâhilindedir (Keskin, 2016a; Nalçacı ve Beldağ, 2015; Ryan, 1993; Tahiroğlu, 2014; akt. Yarar Kaptan, 2020).

Diğer Değerler Eğitimi Yaklaşımları

Eylem/davranış (yaparak/yaşayarak) öğrenme/hareket öğrenimi yaklaşımı

Bu yaklaşım; John Dewey'in eğitim felsefesi üzerine inşa edilmiş olup (Lynch, 1998; akt. Yazar & Tatal, 2020), Jones ve Newman tarafından geliştirilmiştir. Bireyin değerlerinin, içinde yaşadığı toplumla olan etkileşimi sonucunda oluştuğunu savunmaktadır. Sınıf temelli öğrenme yaşantılarından ziyade toplumsal temelli öğrenme yaşantılarına önem vermektedir. Öğrencinin kendi değerlerini ortaya çıkartabilmesi için ona fırsatlar sunulması gerektiğini savunmaktadır. Bu yaklaşımda değerlerin açıklanması/belirginleştirme yaklaşımı (değer ayrımı) ile değer analizi yaklaşımında (değer çözümlemesi) kullanılan yöntem ve teknikler kullanılmaktadır. Bununla birlikte bu yaklaşıma özgü olarak; okul ve topluluklar içinde eylem/davranış projeleri, organize edilmiş gruplar ve kişilerarası beceri uygulamaları da kullanılabilir (Aladağ, 2009; Aktepe, 2014; Aydın Akyol Gürler, 2012; Superka, Ahrens, Hedstrom, Ford & Johnson, 1976; akt. Yarar Kaptan, 2020; Yazar & Tatal, 2020).

Bu yaklaşımda süreç; öğrenciye günlük hayatın içinden dikkat çekici olan bir problemin açıklanması, öğrencinin söz konusu problemdeki çatışan değerleri keşfetmesi, bu durumda nasıl bir aksiyon alması gerektiğini seçmesi ve nihayetinde kendi eylemini değerlendirmesi şeklindedir. Bu yaklaşımda öğrencilerin yaparak-yaşayarak öğrenmesi ve bu öğrendikleri/yaşadıklarının sonuçları üzerine düşünmesi hedeflenmektedir. Eylem/davranış (yaparak/yaşayarak) öğrenme/hareket öğrenimi yaklaşımında öğrenciler kendilerine ve topluma ait değerleri; hayatın içinde ve bizzat kendileri deneyimleyerek öğrenirler. Böylelikle hem bireyin toplumla, toplumun da bireyle olan etkileşimini hem de demokratik süreçlerin nasıl işlediğini keşfederler. Öğrenci süreç boyunca aktif, öğretmen ise gerektiğinde lider, gerektiğinde de asistan rolündedir. Bu yaklaşım, sunduğu tüm avantajlara rağmen, uygulanması zor bir yaklaşım olarak kabul görülmektedir (Caduto, 1983; Ikhwan vd, 2020; Jarvis, 2005; Kupchenko ve Parsons, 1987; Lynch, 1998; akt. Yazar & Tatal, 2020).

Bütüncül yaklaşım: adil topluluk okulları

Bu yaklaşım; okulları “Küçük Cumhuriyetler” yapma fikriyle ortaya çıkmıştır. Ahlaki yargı ile ahlaki eylem arasında köprü görevi görmeyi ve demokrasinin ilkelerini yaşatarak öğretmeyi hedeflemektedir. Okulda gündem komitesi, danışma grubu, topluluk toplantısı ve adalet komitesinden oluşmakta ve konularını adalet, topluluk, tarafsızlık, kişilerarası ilişkiler, kural oluşturma ve kural uygulama oluşturmaktadır. Okulu hem öğrenciler hem de öğretmenler yönetilmekte olup aralıklarla el değiştirmektedir (Dawson, 1994; Power & Higgins-D’Alessandro, 2008; akt. Yazar & Tatal, 2020).

Bütüncül Yaklaşım; birey ve toplumun ahlaki gelişiminin desteklenmesini hedeflemekte, başarılı bir değerler eğitimi için sınıf ortamı kadar okul, aile ve çevrenin de etkili olduğunu savunmakta ve bu sebeple hemen her etkinliğe bu unsurları da dâhil etmektedir. Temel esasları; akıl yürütme ve mantıksal çözümlemenin teşvik edilerek değerlerin irdelenmesi, okul dışı etkinliklere yer verilerek toplumsal etkileşimin sağlanması ve demokratik bir ortamda rol alınarak sorumluluğun eşit olarak paylaşılmasıdır. Adil Topluluk Okulları Yaklaşımı; değerler eğitimindeki Bütüncül Yaklaşımlardan biri olup Kohlberg tarafından geliştirilmiştir. İlerlemeci eğitim felsefesine dayanmaktadır. Değerler eğitiminin istendik yönde ve etkili olarak gerçekleştirilebilmesi için yerine getirilmesi gereken sorumlulukların herkes tarafından eşit ve adil bir şekilde paylaşılması gerektiğini savunmaktadır. Bu paylaşımın gerçekten adil olabilmesi için toplulukta/toplumda; ahlaki ve demokratik düzeyin yüksek olması, güven ve ortak sorumluluk atmosferinin oluşturulması, sorumluluğun üyelerin tamamını kapsamaması, ihtiyaç duyulan sosyal kuralların belirlenmesi, gerek üyeler arasındaki gerekse üyeler ve personel arasındaki sorunların adil bir şekilde çözülebilmesi ve personel otoritesinin korunması gerekmektedir (Bacanlı, 2005; Çiftçi, 2003; Çileli, 1986; Dilmaç, 2007; Ekşi ve Katılmış, 2011; Keskin, 2016a; Özensel, 2003; Tahiroğlu, 2014; akt. Yarar Kaptan, 2020).

Gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı

Gözlem yoluyla öğrenme; çok sayıdaki eğitim sürecinde en sık kullanılan, en eski ve en önemli öğretim yöntemlerinden biridir. Bu durum, değerler eğitiminde de geçerlidir. Çünkü herhangi bir değere dair teorik bilginin bilinmesi, o değerın kazanılıp geliştirilebilmesi için yeterli değildir. Ne yazık ki birey, hakkında bilgi sahibi olduğu değere aykırı şekilde davranabilmektedir. Bir değere dair bilginin davranışa dönüşebilmesi için, o değerin benimsenmesi gereklidir. Bir değerin benimsenebilmesi ise, o değerin bireyin hayatına katacağı olumlu ve olumsuz özelliklerin gözlemlenmesiyle gerçekleşebilmektedir. Bu yaklaşım uygulanırken süreç boyunca öğrencilerin;

kazandırılmak istenen değerin özelliklerine ve etkilerine dair gözlem yapması sağlanmalıdır. Aile, yakın sosyal çevre, okul idarecileri, öğretmenler ve medya araçlarına; değerler eğitimi oluşturan tüm unsurlara bu konuda büyük sorumluluklar düşmektedir. Çünkü Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı, değerler eğitiminde oldukça güçlü bir etkiye sahiptir (Aydın ve Akyol Gürler, 2012; Tahiroğlu, 2014; Ulusoy, 2017; akt. Yarar Kaptan, 2020).

Konstanz yöntemiyle ikilem tartışmaları yaklaşımı

Bu yaklaşım, G. Lind tarafından geliştirilmiştir. Kohlberg'in Adil Okul Toplulukları ve Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı'na dayanmaktadır. Konstanz Yöntemiyle İkilem Tartışmaları Yaklaşımı; sekiz yaşını doldurmuş olan her bireye, düşünerek yargılama ve eylemde bulunma yeteneği ile ahlaki-demokratik becerileri kazandırmayı ve böylece, sağlıklı bireyler, demokratik ve barışçıl toplumlar inşa etmeyi hedeflemektedir. Konstanz Yöntemiyle İkilem Tartışmaları Yaklaşımı'nı uygulamak isteyen öğretmenlerin öncelikle; staj eğitimi ile okul uygulamasından oluşan iki aşamalı bir eğitim alması gerekmektedir (Keskin, 2016a; akt. Yarar Kaptan, 2020).

2.1.8. Değerler Eğitimi Programları

Tüm dünyada en yaygın olarak kullanılan değerler eğitimi programları sırasıyla şu şekildedir (Dönmez & Uyanık, 2022):

Tablo 2.1.8. Dünyada Yaygın Olarak Kullanılan Değerler Eğitimi Programları

Programın Adı/ Geliştirilen Yıl	Uygulanan Eğitim Kademeleri	Yaygın Olarak Kullanan Ülkeler	Program İçeriği
Yaşayan Değerler Eğitimi Programı (Living Values Education Program)/1966	Okul öncesi-lise	Avrupa, Asya, Afrika, Orta Doğu ve Amerika'da 60'ı aşkın ülke	Saygı, güven ve bireye verilen önem; temel değerler olarak kabul edilir. Bireyin sosyal duygusal becerilerini zenginleştirmeyi; toplumdaki şiddet, zorbalık gibi sosyal problemleri azaltmayı ve olumlu sosyal davranışları artırmayı hedefler.
Karakter Eğitimi Ortaklığı (The Character Education Partnership - CEP)/1993	Okul öncesi-lise	Amerika ve dünyanın pek çok ülkesi	Güvenli, destekleyici, merak uyandıran, düşündürten, sorgulatan, sorumluluk aldırıcı, öz değerlendirme yaptıran, sonuç odaklı değil süreç odaklı bir öğrenme modelinin ve güçlü bir okul kültürü, akran ilişkileri, okul-aile işbirliğinin hedeflerine ulaşmış bir değerler eğitiminin gereklilikleri olduğunu savunur.
Karakter Önemlidir	Okul öncesi-lise	Porto Riko, Bolivya, Kolombiya, Çin,	Değerlerin; doğruluk, saygı, sorumluluk sahibi olma, adalet, önemseme ve yurttaşlık olmak üzere 6 temel

(Character Counts)/1993		Ekvador, Nijerya ve Güney Afrika	bölümden oluştuğunu savunur. Problemleri sosyal davranışların azalması, olumlu sosyal davranışların artmasını hedefler.
Duyarlı Sınıflar (The Responsive Classroom)/1981	Okul öncesi-ortaokul	İngiltere, Hindistan, Kolombiya, Meksika, Çin, Singapur, Tayland, Panama, Kanada, Meksika, İspanya, Arap Emirlikleri ve Tayvan	Öğrencilere iyi rol model olunması, pozitif ve yapıcı bir iletişim dili kullanılması, hatalı tutum ve davranışlarına karşı ceza vermek yerine yapıcı ve mantıklı açıklamalar yapılması, öğrencinin değerleri yaşayarak ve etkileşim kurarak öğrenmesinin sağlanması, değerler eğitiminin başarılı olabilmesi için elzem kabul eder. Benlik, vücut ve akıl için pozitif eylemler, kendi sorumluluklarını yönetme, başkalarına davranmak istediği gibi davranmak (iç gözlem yaparak ilişkilerini düzenlemek), kendine doğruyu söylemek ve kendini sürekli geliştirme ünitelerinden oluşur. Akademik başarıyı artırmaktan alkol ve madde bağımlılığını azaltmaya, sınıf yönetiminden obeziteyi önlemeye, hayat becerilerinden özel eğitime kadar çok sayıda farklı amaç ve alana uygulanabilir.
Pozitif Eylem (Positive Action)/1987	Okul öncesi-lise	Amerika, Kanada, Rusya ve İspanya'da	“Risk al” sloganıyla hareket eder. Farklı kahraman hikâyeleri sunan sınıf içi materyal ve ders planlarından oluşur. Kahramanlık öyküleri aracılığıyla öğrencilerin akademik ve sosyal gelişimlerini desteklemeyi hedefler.
Zürafa Kahramanlar (Giraffe Heroes) Programı/1981	Okul öncesi-lise	Kenya, Hindistan, Nepal, Mısır, Nijerya, Birleşik Krallık, Ukrayna, Tibet ve İsrail Kanada, Latin Amerika, Brezilya, Şile, Kolombiya, Salvador, Meksika, Finlandiya, Karadağ, İtalya, Norveç, Türkiye, Hindistan, Nepal, Japonya, Endonezya, Nijerya ve Uganda	Sosyal ve duygusal gelişime dair olumlu davranışlar, okula devamlılık, karakter eğitimi, zorbalık karşıtı olma, madde ve alkol bağımlılığı konusundaki bilinçlilik, topluma hizmet gibi konulardan oluşur.
Lions-Quest Programı/1970	Okul öncesi-lise		Vücudun bölümleri, beden sağlığı, beslenme, hijyen, sosyal ve duygusal sağlık, akıl sağlığı, toplumsal ve çevresel sağlık, güvenlik, hastalıklardan korunma ve madde bağımlılığını önleme gibi sağlık konulu ünitelerden ve bu ünitelere dair materyal ve etkinliklerden oluşur. Sağlık bilgisini, öğrenme ve düşünme becerilerini, değerleri, duyarlılığı, olumlu davranışları ve öz güven kazandırmayı ve okul başarısını yükseltmeyi hedefler.
Büyük Vücut Dükkânı (Great Body Shop)/1987	Okul öncesi-ilkokul	Amerika	

2.1.9. Türk Tarihinde Değerler Eğitimi

Türk toplum tarihinde üç tip insan yetiştirme amacının var olmuştur: alp ve yiğit insan, gazi ve veli insan, vatandaş insan (Akyüz, 2009; Ersoy, 2020).

Alp ve Yiğit İnsan Yetiştirmek: İslam Öncesinde Türklerde Değerler ve Değerler Eğitimi

Alp ve yiğit insanın değerlerle donanmış olarak eğitilmesinde; İslam öncesi bozkır kültürü, “töre”, sözlü edebiyat, aile büyüklerinin öğütleri ve doğru davranışların telkin edilmesi etkili olmuştur. Bunlardan en etkilisi hiç şüphesiz töre idi. Töre, Türk toplum karakterinin ham maddesini oluşturmaktaydı. Türk töresinin benimsenmesi ve uygulanması, aileden ile (devlete) kadar toplumun her alanında mevcuttu. Yetişmekte/eğitilmekte olan bir çocuğun değerler sistemi; Türk töresi doğrultusunda oluşmaktaydı. Alp ve yiğit insanın sahip olduğu başlıca değerler; yiğitlik, cesaret, kahramanlık, bilgelik, adalet, eşitlik, hürriyet, bağımsızlık, cömertlik, konukseverlik, koruyuculuk, merhamet, beylik gururu, doğruluk, dürüstlük, hayâ, tevazu, samimilik ve sevgiydi. Bunlara benzer daha birçok değer Türklerde “iyi”-“güzel”-“edepli”-“doğru”-“sosyal” kabul edilmiştir. Tembellik, cahillik, korkaklık, şatafat içinde yaşamak, böbürlenmek, yalan söylemek, sözünü tutmamak, emanete hıyanet etmek gibi duygu, düşünce ve davranışlar ise “kötü”-“çirkin”-“ayıp”-“yanlış”-“asosyal” kabul edilmişti (Akyüz, 2009; Kafesoğlu, 2016; Sümer, 1980; Tatar, 1989; akt. Ersoy, 2020; Kaya, 2020).

Gazi ve Veli İnsan Yetiştirmek: Müslüman Türklerde Değerler ve Değerler Eğitimi

İslam’ı kabul eden Türklerde, alp ve yiğit insan tipi yerini gazi ve veli insan tipine bırakmıştır. Gazi, İslam’ın yayılması için mücadele eden yiğit, cesur ve cömert kişi; veli ise, kâmil bir insan olabilmek için nefsiyle mücadele eden kişidir. Gazi ve veli insanın değerlerle donanmış olarak yetişmesinde; yaşamın her alanıyla bütünleşmiş olan İslam’ın emir ve yasakları ile bu doğrultuda eğitim veren aile, mescit, taş mektep, tekke ve zaviyeler etkili olmuştur. Sultan Alp Arslan tarafından açılan ve devlet himayesine alınan, dinî ve fennî ilimlerin bir arada okutulduğu, yeryüzünün ilk üniversitesi sayılan Bağdat Nizamiye Medresesi ise veli insan eğitimini bambaşka bir boyuta taşımıştır. Kısa sürede bu medresenin benzerleri de kurulmuş, hem Anadolu Selçukluları hem de Osmanlı Devleti döneminde gelişerek ve ilerleyerek varlığını sürdürmüştür. Bu dönemde değerler kaynağını, doğru ve yanlış olma özelliğini âyet-i kerîme ve hadîs-i şeriflerden almıştır. Müslüman Türklerin değerleri; âlim ve fâkihlerin, âyet-i kerîme ve hadîs-i şerifler

çerçevesinde yaptığı gözlem ve akıl yürütmeler sonucunda bilgiyi doğrulama veya çürütme şeklinde oluşmuştur. Oluşan değerler Hak ile batıl üzerine kurulu olup; padişaktan köylüye toplumun her kesiminde ve devletin her beldesinde yaşanmış ve yaşatılmıştır (Akyüz, 1994; Kafesoğlu, 1972; akt. Ersoy, 2020; Kaya, 2020).

Ahi Evran (Şeyh Nasiruddin Ebu'l Hakayık Mahmud bin Ahmet) tarafından kurulan ve 13.-20. yüzyıllar arasında Anadolu'daki esnaf ve sanatkârlar birliği olan Ahilik Teşkilatı; sanatkârlara askeri ve mesleki eğitimin yanı sıra ahlaki eğitim de vermiş olmasıyla, Türk tarihinde topluma Müslüman Türk değerlerinin kazandırılmasında en büyük etkiye sahip kurumlardan biri olmuştur (İslâm Ansiklopedisi, 2023; Okyay, 1996; akt. Ersoy, 2020; Kaya, 2020).

Dede Korkut, Fârâbî (ö. 950), İbn Sînâ (ö. 1037), Nizâmü'l-Mülk (ö. 1092), Balasagunlu Yûsuf Has Hâcib (1017-1077), İmam-ı Gazâlî (1058-1113), Muhyiddin İbnü'l-Arabî (1165-1239/1245), Mevlânâ Celâleddin-i Muhammed Rûmî (1207-1273) ve Sadreddin Muhammed el Konevî (1208-1274) ve Yunus Emre (1238?-1328?), Kınalızâde Ali Efendi (1510-1581) (Ersoy, 2020; İslâm Ansiklopedisi, 2023; Karagöz, 2021, Kaya, 2020) ve Bediüzzaman Said Nursî (1878-1960) (Tarhan, 2012) Müslüman Türk değerlerini yaşama ve yaşatmada önde gelen şahsiyetlerdendir.

Vatandaş İnsan Yetiştirmek: Günümüz Türkiye'sinde Değerler ve Değerler Eğitimi

Günümüz Türkiye'sinde vatandaş insan tipinin değerlerle donanmış olarak yetişmesinde; Avrupa ve Amerika kaynaklı eğitim sistemleri, mevcut devlet politikası ile toplumun mevcut kültürel anlayışı etkili olmaktadır (Ersoy, 2020).

Avrupa ve Amerika kaynaklı eğitim sistemlerinin Türk eğitim sistemine en belirgin etkisi, 1 Eylül 1869'da çıkarılan Maarif-i Umûmiye Nizamnâmesi'dir. Bu nizamnâme ile ilk defa idari ve müfredat birliğine gidilmiş ve temel eğitim; ibtidai (ilköğretim), rüşdî (ortaokul) ve idâdî (lise) olmak üzere üç kademeye ayrılmıştır. Ardından 1909'da ilköğretim kanunu, orta ve yükseköğretim yönetmelikleri yürürlüğe konmuş, medrese ıslahatları desteklenmiş ve nihayetinde Osmanlı eğitim sistemi Avrupaî bir karaktere bürünmeye başlamıştır (Gündüz, 2015; Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1995; akt. Ersoy, 2020).

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda medreseler hâlâ aktifti. 03.03.1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile tüm medrese ve mekteplerin Maarif Vekâletine (Eğitim Bakanlığı) devredilmesi; medreselerdeki din eğitiminin açılacak olan İlahiyat ve İmam Hatiplerde

verilmesinin kararlaştırılması; tekke ve zaviyelerin kapatılması; şeyhlik, dervişlik, seyitlik, halifelik vb. unvanların kullanımının yasaklanarak cezaya bağlanması sonucunda medrese, tekke ve zaviyeler eğitim sisteminin dışında kalmıştır. Dolayısıyla Selçuklu ve Osmanlı devletinin toplumun ahlakını, değerlerini şekillendiren eğitim sisteminin Türkiye Cumhuriyeti'nde resmi olarak etkisini kaybetmiştir denilebilir. Sosyal hayatta hâlâ ne kadar etkili olduğu ise ayrı bir tartışma konusudur. Nihayetinde Avrupaî eğitim sistemleri Türk eğitim sisteminin hemen her alanına hâkim olmuştur. İlk dönemlerde yoğun bir şekilde Fransa etkisinde kalan Türk eğitim sistemine uzun yıllar yeni bir model aranmıştır. Ve hâlâ daha aranmaktadır (Ersoy, 2020).

Günümüzde Türk insanından sahip olması beklenen değerler, ahlaki nitelikler; (demokratik) “vatandaşlık” temellidir. Nitekim 1924, 1926, 1936, 1948 ve 1962 müfredat programlarında, Cumhuriyetin ilkelerine bağlı, hak ve sorumluluk temelli anayasal (demokratik) vatandaşlık, en net vurgulanan niteliklerdir (Aslan, 2011; Kültür Bakanlığı, 1937; Milli Eğitim Bakanlığı; 1948; Raşit ve Adil, 1930; Sakaoğlu, 1992; akt. Ersoy, 2020).

Türkiye’de değerler eğitimi ile ilgili çalışmalar ilk olarak 2005 yılında başlamış olsa da, uygulamaların çoğunun 2010 yılı itibariyle başladığı söylenebilir. Fakat uygulamanın ilk dönemlerinde birtakım aksaklıklar yaşanmıştır. Öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamalarına dair lisans dersi almamış olması ve uygulamaların rapor hazırlamak, pano çalışmaları yapmak, ayın öğrencisini seçmek gibi etkinliklerden ibaret kalması, üstelik uygulamaların rekabete dayalı bir yaklaşıma dönüşmesi gibi durumlar bu aksaklıklardan bazılarıdır. Çözüm olarak ise; Mayıs 2010 tarihlerinde gerçekleştirilen Uluslararası Değerler Eğitimi Konferansı sonrası toplanan Kasım 2010 tarihli 18. Milli Eğitim Şûrasında; her 4 yılda bir öğrencilerin sahip olduğu değerler sisteminin araştırılması, öğretmenlere değerler eğitiminin verilmesi, ulusal ve uluslararası değerlerin öğrencilere yeni yaklaşımlarla kazandırılması, ortak değerler vurgulanırken farklı değerlerin de bir zenginlik kaynağı olduğu bilincinin kazandırılması, değerler eğitiminin tüm eğitim kademelerinde yer alması, akademik başarının yanında duygusal, sosyal ve ruhsal gelişimlerinin de sağlanması kararları alınmıştır. Bu tarihten sonra birçok üniversitede değerler eğitimi konulu sempozyumlar gerçekleştirilmiş, değerler eğitimi merkezleri açılmış ve bu konuda yazılmış lisansüstü tez çalışmalarında ciddi bir artış yaşanmıştır. 2018-2019 akademik yılında öğretim programları yenilenmiş ve Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programına “Karakter ve Değer Eğitimi” dersi eklenmiştir. Bununla

beraber kök değer uygulamasına geçilmiş ve böylelikle öğretim programlarında bütüncül bir değerler eğitimi yaklaşımı benimsenmiştir. Kök değerler; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik olup, tüm branş derslerinin içeriğinde mevcuttur. Değerler eğitiminin ayrı bir ders olarak okutulması konusu ise sıkça gündeme gelmeye devam etmektedir (Ersoy, 2020, Milli Eğitim Bakanlığı, 2010; Milli Eğitim Bakanlığı, 2018; Kaya 2020; Yükseköğretim Kurulu, 2018).

2.1.10. Sosyal Bilgiler Eğitimi ile Değerler Eğitimi

Osmanlı Devleti'nin son yılları ile Cumhuriyetin ilk yıllarında okutulmuş olup değerler eğitimiyle bağlantılı olan dersler şu şekildedir: 1894'te Tarih ve Ahlak; 1899'te Tarih, Ahlak, Ulum-i Diniye; 1904'te Ulum-i Diniye ve Ahlâkiye, Tarihi İslam ve Osmani; 1924'te Sarf, Kur'an-ı Kerîm ve Din Dersleri, Musâhabât-ı Ahlâkiye ve Malûmat-ı Vataniyye, Tarih (Milli); 1926'te Hayat Bilgisi, Yurt Bilgisi; 1936'te Tarih, Yurt Bilgisi, Aile Bilgisi, Hayat Bilgisi; 1948'te ise Hayat Bilgisi, Tarih, Yurt Bilgisi, Aile Bilgisi (Yücel, 1994; Kültür Bakanlığı, 1937; MEB, 1948; akt. Ersoy, 2020). Günümüzde Hayat Bilgisi dersi temel düzeyde işlenmeye devam edilmekte fakat Tarih, Yurt Bilgisi, Yurttaşlık Bilgisi gibi dersler Sosyal Bilgiler dersi kapsamında işlenmektedir.

Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık dersleri 1962'de birleştirilip Toplum ve Ülke İncelemeleri adıyla okutulmaya başlanmıştır. 1968'te Toplum ve Ülke İncelemeleri dersinin adı Sosyal Bilgiler olarak değiştirilmiştir. 1980'de ise yeniden tek disiplinli bir anlayışla Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersi eğitim sistemindeki yerini almıştır. 1998'den itibaren bu dersler, disiplinler arası bir yaklaşımla tekrar Sosyal Bilgiler dersi olarak okutulmaya başlanmıştır (Öztürk, 2015).

Sosyal bilgiler dersi, gittikçe güçlenen toplumsal dönüşümlerin doğurduğu ve doğurabileceği sorunlara çözüm arayışları içerisinde ilk kez 1916'da Amerika Birleşik Devletleri'nde okutulmuştur. Zaman içerisinde ABD'nin müttefiki ve/veya nüfuzu altında bulunan ülkelere de yayılan bu dersin tanımı ve programında yıllar içerisinde birçok değişiklik yapılsa da temel amaç aynı kalmıştır: etkin birey/vatandaş yetiştirmek. Sosyal bilgiler bireye, toplumsal yaşamında ihtiyaç duyacağı temel bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı hedefler. Sosyal bilgiler dersinin hedeflerine ulaşması demek; bir devletin bireylerinin/vatandaşlarının, içinde yaşadığı toplumun millî, tarihî, kültürel, geleneksel ve toplumsal değerlerini benimsemesi, koruması, geliştirmesi ve vatandaş

olduğu devlet başta olmak üzere tüm dünyaya karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi demektir (Öztürk, 2015).

Sosyal bilgiler dersi, disiplinler arası bir çalışma alanıdır. Tarihsel bir içeriğe sahiptir, konusunu farklı kültürler ve yaşam hikâyeleri oluşturur. Sosyal bilgiler dersinin tüm bu özellikleri dikkate alındığında rahatlıkla denilebilir ki: aslında sosyal bilgiler dersi, değerler eğitiminin ta kendisidir (Kan, 2010).

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'na özgü değerler: adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik ve yardımseverliktir. “Birey ve Toplum” ünitesi farklılıklara saygı; “Kültür ve Miras” ünitesi aile birliğine önem verme, kültürel mirasa duyarlılık ve vatanseverlik; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ünitesi bilimsellik ve doğal çevreye duyarlılık; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ünitesi sorumluluk ve tasarruf; “Etkin Vatandaşlık” ünitesi ise sorumluluk ve bağımsızlık değeriyle ilişkilendirilmiş yapıdadır. “Küresel Bağlantılar” ünitesi ise “Farklı kültürlerle saygı gösterir.” kazanımıyla ilişkilendirilmiştir. Fakat kazanım ve sınıf içi etkinliklerde değerlere yeterince yer verilmemiştir (Sarı & Yolcu, 2019). 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda 20 olan değer sayısı 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda 18'e düşürülmüştür. 2005 programındaki adil olma, hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme ve temizlik değerleri 2018 programında yer almamıştır. Ayrıca 2005 programında yer almayan eşitlik, tasarruf ve adalet değerleri 2018 programında yer almaktadır (Eker, 2020).

Program hedeflerine ulaşmış, etkili bir değerler eğitimi için tüm dersler arasında sosyal bilgiler dersinin yeri ne kadar özel ve önemliyse; değerler eğitimi veren tüm öğretmenler içinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeri de bir o kadar özel ve önemlidir.

2.1.Değerler Eğitimi İle İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

İlgili literatür incelendiğinde Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer eğitimine yönelik görüşlerinin incelendiği tez (Arslan, 2019; Baysal, 2013; Can, 2008; Can, 2020; Kınacı, 2018; Pınaz, 2020; Uçar, 2009; Varol, 2013; Yalçın, 2019) ve makale çalışmalarının (Aslan, 2016; Balcı ve Yanpar Yelken, 2013; Baş, Taşkiran ve Bulut, 2016; Berkant, Efendioğlu ve Sürmeli, 2014; Çelikkaya ve Filoğlu, 2014; Kapan ve Gökçe, 2017; Memişoğlu, 2017; Polat, Kaya ve Yalçınkaya, 2019; Ünlü ve Kaşkaya, 2018) mevcut olduğu görülmüştür.

2.2.1. Değerler Eğitimi İle İlgili Türkiye’de Yapılan Tez Çalışmaları

Değerler eğitimi ile ilgili Türkiye’de yapılan tez çalışmaları incelendiğinde bu çalışmaların; yüksek lisans düzeyinde olduğu, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapıldığı, nitel araştırma yönteminin kullanıldığı ve katılımcılarının Sosyal bilgiler öğretmenlerinden oluştuğu görülmüştür (Baysal, 2013; Can, 2020; Pınaz, 2020; Uçar, 2009; Varol 2013). Bu çalışmalardan farklı olarak; Arslan (2019) çalışmasını değerlerin kazandırılma sürecinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerilerini ortaya çıkarmak amacıyla; Yalçın (2019) ise değişen (2017) sosyal bilgiler müfredatındaki değerler eğitimiyle ilgili öğretmen görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapmıştır. Kınacı (2018) katılımcılarını Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarından, Can (2008) ise dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinden seçmiştir.

Aşağıda tüm bu tez çalışmalarına hakkında ayrıntılı olarak bilgi verilmiştir:

Can (2008), dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersindeki değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapmış olduğu yüksek lisans tez çalışmasında öğretmenlerin: uygulamalar sırasında telkin ve değer açıklama yaklaşımı ile model olma, empati kurma, işbirliğine dayalı öğrenme ve drama yöntem ve tekniklerini kullandıkları fakat değerler analizi ve ahlaki muhakeme yaklaşımlarını ihmal ettikleri, değerlendirme aşamasında ise gözlem yaptıkları, örnek olay, tartışma, soru cevap yöntem ve tekniklerini kullandıkları ve de öğrenci velileriyle görüştiklerini ortaya çıkarmıştır.

Uçar (2009), sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerle ilgili kazanımlara dair öğretmen görüşlerini değerlendirmek amacıyla yapmış olduğu yüksek lisans tez çalışmasında mesleki deneyim süresi 20 yıldan az olan sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin; cinsiyet, branş ve sınıf fark etmeksizin sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki değerlerle ilgili kazanımların durumunun yetersiz olduğunu düşündüklerini ortaya çıkarmıştır. Ve bunun tam tersi olarak; mesleki deneyim süresi 21 yıl ve üzeri olan sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin cinsiyet, branş ve sınıf fark etmeksizin sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki değerlerle ilgili kazanımların durumunun yeterli olduğunu düşündükleri sonucunu elde etmiştir.

Baysal (2013), sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimi uygulamalarını değerlendirmek amacıyla yapmış olduğu yüksek lisans tez çalışmasında değerler eğitimi

uygulamalarında öğretmenlerin; cinsiyet, mezuniyet alanı, eğitim durumu ve mesleki kıdem fark etmeksizin en çok ahlaki ikilem yaklaşımı ve örnek olay tekniğini; en az ise değer analizi yaklaşımı ve teşekkür mektubu tekniğini kullandıkları, materyal kullanımı konusunda değerler eğitimi ile ilgili seminer ve/veya kursa katılmış olanların daha başarılı oldukları ve etkili bir değerler eğitimi için aile katılımının büyük öneme sahip olduğunu düşündükleri sonuçlarını elde etmiştir.

Varol (2013), sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapmış olduğu yüksek lisans tez çalışmasında öğretmenlerin: değer kavramı hakkında sahip oldukları bilgilerin yetersiz olduğunu, buna rağmen değerler eğitimi önemli ve gerekli bulduklarını, öğrencilerine rol-model olmayı önemsediklerini ortaya çıkarmıştır. Öğretmenlerin uygulama sırasında değerler eğitimi yaklaşımlarından en çok değer açıklama, en az ise telkini kullandıkları, ahlaki muhakeme yaklaşımını ise hiç kullanmadıkları; yöntem ve teknik olarak ise en çok örnek olay, drama ve problem çözme, en az ise iş birliğine dayalı öğrenme yöntemini kullandıkları; değerlendirme aşamasında ise gözlem, aile ile görüşme, örnek olay ve tartışma yöntemlerini kullandıkları sonucunu elde etmiştir. Ayrıca öğretmenlerin değerler eğitiminde yaşanan sorunlardan en çok idareciler ile meslektaşlarını sorumlu tuttukları ve bunları sırasıyla veli, müfredat ve çevresel faktörlerin takip ettiğini ve de değerler eğitimi oluşturan unsurlar arasındaki işbirliği yoksunluğu ve ders saatlerinin yetersizliğinden rahatsızlık duyduklarını ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmaya göre öğretmenler; değer kazandırması gereken kişilerin, söz konusu değere sahip olmamasını, değerler eğitimine dair en büyük sorun kabul etmektedir.

Kınacı (2018), Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitime ve Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlere yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla yapmış olduğu yüksek lisans tez çalışmasında öğretmen adaylarının: değer kavramını daha çok birey ve topluma dair manevi unsurlarla tanımladıkları; değerler eğitiminin gerekliliğinin farkında oldukları; değerler eğitiminin tüm unsurlarının önemli ve birbiriyle bağlantılı olduğunu düşündükleri; sosyal bilgiler dersinin değerler eğitimdeki yeri ve öneminin bilincinde oldukları, büyük çoğunluğunun değerleri öğrencilere etkili bir şekilde kazandırabileceğine hatta bunu sınıf ortamında yapabileceğine inandığı ve uygulamalarda sıkça drama yöntemini kullanmayı planladığı sonuçlarını elde etmiştir.

Arslan (2019), değerlerin kazandırılma sürecinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerilerini ortaya çıkarmak amacıyla yapmış olduğu yüksek lisans tez çalışmasında öğretmenlerin: değer kavramını kural, ahlaki inanç, gelenek görenek ve insani vasıflar olarak tanımladıkları; uygulama esnasında telkin, tarihsel örnek ve şahsiyetlerden yararlanma, tartışma ve yaşamdan örnekler sunma, empati yaptırma, drama, ayın değeri, video gösterimi, pano ve afiş çalışmaları, konferans, yarışma, tiyatro, çevre kurumlar ile işbirliği, kulüp faaliyetleri, örnek olabilecek kişileri okula davet etme ve gezi gibi yaklaşım, yöntem ve teknikleri kullandıkları ve ders saatleri ile öğretmen-idareci-veli işbirliğini yetersiz buldukları sonuçlarını elde etmiştir.

Yalçın (2019), değişen (2017) 5. sınıf sosyal bilgiler müfredatındaki değerler eğitimiyle ilgili öğretmen görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapmış olduğu yüksek lisans tez çalışmasında öğretmenlerin: etkili bir değerler eğitimi için öğrencilere rol model olunması ve rehberlik edilmesinin önem ve gerekliliği konusunda bilinçli olduklarını; uygulamalarda daha çok model alarak öğrenme ile yaparak yaşayarak öğrenme yöntemlerini kullandıklarını ve bunlara ek olarak özellikle olumsuz rol model olabilme yönüyle teknolojik araçların kullanımını, ailenin sosyoekonomik durumunu, öğrencilerin ilgisizliğini, öğretmenlerin yetersizliğini, veli ilgisizliğini, okul-veli iletişimsizliğini ve ders saati yetersizliğini değerler eğitimde yaşanan sorunların başlıca sebepleri olarak gördüklerini ortaya çıkarmıştır.

Pınaz (2020), Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitime ve sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kök değerlere yönelik görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapmış olduğu yüksek lisans tez çalışmasında öğretmenlerin: değer kavramının tanımını “toplumun sahip olması gereken manevi kıymetler bütünü, toplumun uyması gereken ahlak kuralları, kültürel öğelerin gelecek kuşaklara aktarılması, güzel duyguların yansımaları, insani özellik kazandırma ve bizi biz yapan unsurlar” şeklinde yaptıkları; “ahlaki, sosyal, kişisel ve bilişsel gelişimin sağlanarak kültür hazinesinin korunması, etkin vatandaş yetiştirilmesi, olumlu tutum ve davranışların kazandırılması, kişisel özelliklerin kazandırılması ve eğitim politikası haline getirilmesi” gibi birey ve toplum için olmazsa olmaz durumları netice verdiğinin bilincinde olarak değerler eğitimi gerekli ve önemli buldukları; yenilenen müfredatta (2017) değerler eğitime ilişkin bölümlerin arttığının farkında oldukları; değerler eğitimi uygulamaları sırasında “anlatım, soru cevap, drama, örnek olay, gezi, hikâye, şiir ve kompozisyon, pano sergileri, ağaç dikme, örnek verme, tavsiyede bulunma, rol ve model olma, atasözü, anekdot, önemli şahsiyetlerin hayatından

yararlanma, grup çalışmaları ve tartışma gibi yaklaşım, yöntem ve teknikleri” kullandıkları ve bu konuda meslektaşlarıyla işbirliği içerisinde oldukları; okulların yetersiz büyüklükte ve sınıfların kalabalık oluşu, zaman ve materyal yetersizliği, öğrencilere kazandırılan değerlerle ilgili olumlu söz, tutum ve davranışların kısa vadeli oluşu ve velilerin ilgisizliğinden rahatsızlık duydukları sonuçlarını elde etmiştir.

Can (2020), Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin uygulanabilirliğine ilişkin öğretmen görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapmış olduğu yüksek lisans tez çalışmasında öğretmenlerin: değerler eğitimi önemli ve gerekli bulduğunu; değerlerin derste öğretilmesi gerektiğini ama etkinliklerin ve ders saatlerinin bunun için yetersiz olduğunu düşündüklerini; uygulama sırasında sıkça günlük hayattan örnekler verdiklerini ve başarılı ve etkili bir değerler eğitimi için aile ve çevrenin en önemli unsurlar olduğunu düşündüklerini ortaya çıkarmıştır.

2.2.2. Değerler Eğitimi İle İlgili Türkiye’de Yapılan Makale Çalışmaları

Değerler eğitimi ile ilgili Türkiye’de yapılan makale çalışmaları incelendiğinde bu çalışmaların; Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimi hakkında görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapılmış olduğu (Aslan, 2016; Balcı ve Yanpar Yelken, 2013; Baş, Taşkıran ve Bulut, 2016; Berkant, Efendioğlu ve Sürmeli, 2014; Çelikkaya ve Filoğlu, 2014; Memişoğlu, 2017; Ünlü ve Kaşkaya, 2018); çalışmalarda nitel araştırma yönteminin kullanıldığı (Aslan, 2016; Berkant, Efendioğlu ve Sürmeli, 2014; Çelikkaya ve Filoğlu, 2014; Kapan ve Gökçe, 2017; Memişoğlu, 2017; Polat, Kaya ve Yalçınkaya, 2019; Ünlü ve Kaşkaya, 2018;) ve katılımcılarının sosyal bilgiler öğretmenlerinden oluştuğu (Aslan, 2016; Baş, Taşkıran ve Bulut, 2016; Çelikkaya ve Filoğlu, 2014; Kapan ve Gökçe, 2017; Memişoğlu, 2017; Polat, Kaya ve Yalçınkaya, 2019; Ünlü ve Kaşkaya, 2018) görülmüştür.

Bu çalışmalardan farklı olarak; Kapan ve Gökçe (2017) çalışmasını 7. sınıf öğrencilerine sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerleri kazandırma sürecinde yaşanan sorunlar ve bu sorunlara dair olası çözümlerini ortaya çıkarmak amacıyla; Polat, Kaya ve Yalçınkaya (2019) ise çalışmasını, sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitiminde karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerini ortaya çıkarmak amacıyla yaptığı; Balcı ve Yanpar Yelken (2013) ile Baş, Taşkıran ve Bulut (2016)’un çalışmasında nicel yöntem kullandığı; Balcı ve Yanpar Yelken (2013) ile Berkant, Efendioğlu ve Sürmeli (2014)’nin katılımcılarının sosyal bilgiler öğretmenlerinin yanı sıra sınıf öğretmenlerinden de oluştuğu görülmüştür.

Balcı ve Yanpar Yelken (2013), ilköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmenlerin görüşlerini belirlemek amacıyla yapmış oldukları çalışmada öğretmenlerin: değer eğitimine en çok sosyal bilgiler dersinde yer verdikleri; uygulamalarda en sık çok örnek olay, model olma, problem çözme, öğrencilerle birlikte kural geliştirme, işbirliğine dayalı öğrenme yaklaşım ve yöntemlerini kullandıkları, değerler eğitiminde yaşanan sorunların başlıca nedenlerinin aile, okulların fiziksel yetersizlikleri, medya ve sosyal çevre olduğunu ve bunlara çözüm olarak çocuğun kendisine değer verildiğini hissedebilmesi, eğitim sisteminin kaliteli ve köklü hâle getirilmesi gerektiğini düşündükleri sonuçlarını elde etmişlerdir.

Berkant, Efendioğlu ve Sürmeli (2014), sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapmış oldukları çalışmada öğretmenlerin en çok öğrencilerin umarsız, duyarsız ve saygısız; ailelerin ise bilinçsiz ve sorumsuz olmalarından şikâyetçi oldukları; bunlara ek olarak medyanın ve meslektaşlarının değerler konusundaki tutarsız durumlarından rahatsızlık duydukları sonucunu elde etmişlerdir.

Çelikkaya ve Filoğlu (2014), Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değere ve değer eğitimine ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapmış oldukları çalışmada öğretmenlerin; değer kavramını “insan”, “toplum”, “vatandaş”, “milli ve manevi unsur” temaları çerçevesinde tanımladıkları; değerler eğitimindeki en önemli unsurların aile ve öğretmen olduğunu düşündükleri, uygulamalar sırasında en çok değer açıklama, rol model olma, günlük hayatla bağlantı kurma yaklaşım ve yöntemlerini kullandıkları, veliler ile müfredattaki yetersizliğin değerler eğitiminin en büyük sorunları olduğunu ve bu sorunlara çözüm olarak ailelerin bilinçlendirilmesi, öğretmen-okul-aile işbirliğinin sağlanması ve daha etkili bir eğitim müfredatının gerekli olduğunu düşündükleri sonuçlarını elde etmiştir.

Baş, Taşkiran ve Bulut (2016), Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapmış oldukları çalışmada öğretmenlerin; değerler eğitimi konusunda kendisini ve üniversitede aldığı eğitimi yeterli gördüklerini, ders kitaplarındaki etkinlik ve kazanımları yetersiz bulduklarını, değerler eğitiminin daha programlı şekilde verilmesi gerektiğini düşündüklerini ortaya çıkarmıştır.

Aslan (2016), Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapmış olduğu çalışmada öğretmenlerin; değer kavramını daha çok toplumsal olarak algıladıkları ve uygulamalar esnasında en çok örnek olay yöntemini

kullandıkları; öğrenci merkezli etkinliklere yoğunlaştıkları; müfredat, öğretim materyalleri ve ders saatlerinin yetersiz kalması ile öğrenci ve velilerin ilgisizliğinden şikâyetçi oldukları sonuçlarını elde etmiştir.

Kapan ve Gökçe (2017), 7. sınıf öğrencilerine sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerleri kazandırma sürecinde yaşanan sorunlar ve bu sorunlara dair olası çözümleri belirlemek amacıyla yapmış oldukları çalışmada öğretmenlerin; değerler eğitiminde yaşanan sorunların daha çok veli ve öğrenci kaynaklı olduğunu ve bu iki unsuru sırasıyla eğitim sistemi ve öğretmen unsurlarının takip ettiğini düşündüklerini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca öğretmenlerin; değerler eğitiminin bir devlet politikası hâline getirilmesi, Milli Eğitim Bakanlığı'nın konuyla ilgili daha fazla sayıda çalışma yapması, velilere farkındalık kazandırılması ve öğretmenlerin öğrencilere olumlu yönde rol model olmasının; değerler eğitiminde yaşanan sorunlara çözüm olacağını düşündükleri sonucunu elde etmiştir.

Memişoğlu (2017), Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimi hakkında görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapmış olduğu çalışmada öğretmenlerin: değer kavramını daha çok “toplumun çoğunluğu tarafından benimsenen ölçütler” “maddi ve manevi unsurlar” “toplumun ortak duygu-düşünce ve amaçları” olarak tanımladıkları; değerler eğitiminin toplumsal huzurun sağlanması ve bilinçli vatandaşların yetiştirilebilmesi için gerekli ve önemli olduğunu düşündükleri; uygulamalarda daha çok telkin ve değer açıklama yaklaşımları ile rol-model olma yöntemini kullandıkları; değerler eğitimindeki sorunların müfredat ve öğretmenlerin yetersiz kalması, ailenin bilinçsizliği ve medyanın olumsuz etkisinden kaynaklandığını ve daha etkili bir müfredatın hazırlanması, öğretmenlere verilecek nitelikli hizmet içi eğitimlerin artırılması ve ailelerin bilinçlendirilmesiyle bu sorunların çözülebileceğini düşündüklerini ortaya çıkarmıştır.

Ünlü ve Kaşkaya (2018), Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitime yönelik görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapmış oldukları çalışmada öğretmenlerin: uygulamalar esnasında en çok telkin yaklaşımı ile okul panosu hazırlama ve drama yöntemlerini kullandıkları; değerler eğitiminde yaşanan sorunlardan değerler eğitimi unsurlarının tamamını sorumlu tuttıkları ve bu unsurların tamamında iyileştirme çalışmalarının yapılması gerektiğini düşündükleri sonuçlarını elde etmiştir.

Polat, Kaya ve Yalçinkaya (2019), sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitiminde karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerini ortaya çıkarmak amacıyla

yapmış oldukları çalışmada öğretmenlerin: değer eğitimi en temelde eğitim, toplum ve kültür için önemli ve gerekli bulduklarını; aile, çevre, müfredat ve medyayı değer eğitiminin başlıca sorunları olarak gördükleri ve ailelerin bilinçlendirilmesi, değer eğitiminin ayrı bir ders olarak verilmesi, medyanın kontrol edilmesi ve öğrencilerin değerleri içselleştirmesinin sağlanmasıyla bu sorunların çözüleceğine inandıkları sonuçlarını elde etmişlerdir.

Değerler eğitimi ile ilgili Türkiye’de yapılan hem tez hem de makale çalışmalarında genel itibarıyla; Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer ve değerler eğitiminin önem ve gerekliliğinin bilincinde oldukları fakat değerler eğitimi uygulamaları sırasında daha güncel ve etkili olan değerler eğitimi yaklaşımlarını bilme, benimseme ve uygulamada yetersiz kaldıkları; Sosyal Bilgiler dersinin değerler eğitimi için önem ve gerekliliğinin farkında oldukları fakat Sosyal Bilgiler dersi öğretim programını etkili bir değerler eğitimi için yetersiz gördükleri; değerler eğitimi konusunda özellikle velilerin sorumsuz, öğrencilerin ise saygısız davranmasından şikâyetçi oldukları sonuçları elde edilmiştir. İlgili tüm araştırmaların sonuçları incelendiğinde katılımcıların; değer kavramına dair yapmış oldukları tanımların, değerler eğitiminin önem ve gerekliliği ile değerler eğitimi oluşturan unsurlara dair algılarının, değerler eğitiminde gerek uygulama gerekse değerlendirme esnasında sıkça kullandıkları (telkin, rol-model olma, gözlem) ve neredeyse hiç kullanmadıkları (ahlaki ikilem) yaklaşım, yöntem ve tekniklerin, değerler eğitiminde yaşanan sorunlar ve sorunlara dair çözüm önerilerinin ciddi şekilde benzer olduğu görülmüştür. Buradaki en dikkat çekici nokta; 2005 SBDÖP yürürlükteyken yapılmış olan araştırmalarda ortaya çıkan değerler eğitimi sorunları ve çözüm önerilerinin; 2018 SBDÖP yürürlükteyken yapılmış olan araştırmalarla hemen hemen aynı olmasıdır. Bu durumda yenilenen müfredatın (2018), değerler eğitiminde yaşanan sorunlara ne derece çözüm getirilebildiği bir tartışma konusu olmaktadır.

III. YÖNTEM

3.1.Araştırma Modeli

Nitel araştırmalar: sosyal olay ve olgulara dair bilgilerin, tüm derinlik ve zenginlikleriyle beraber doğal ortamlarında; gözlem, görüşme, doküman analizi gibi yöntemlerle elde edilmesi ve derinlemesine betimlenerek bütüncül bir şekilde yorumlanmasıdır. Nitel araştırmalarda farklılık arayışı hâkimdir. Çünkü sosyal olgular sürekli bir değişim içindedir ve nitel araştırma yöntemleri bu hareketliliği bir an için bile olsa yakalamaya ve anlamaya çalışır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Bu sebeple, sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşlerinin derinlemesine araştırılıp incelenmesinin hedeflendiği bu çalışmada görüşmeye dayalı nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

3.2.Katılımcılar

Bu çalışmanın katılımcılarını; 2023-2024 eğitim-öğretim yılının ilk yarısında, İstanbul ilinde, resmi ortaokul ve resmi İmam-Hatip ortaokullarında görev yapmakta olan 6 erkek ve 6 kadın Sosyal Bilgiler öğretmeni oluşturmuştur. Katılımcıların oluşturulmasında amaçlı örnekleme yöntemi seçilmiştir. Araştırma etiği gereği katılımcılar araştırmaya gönüllü olarak katılmış ve bunu beyan eden bir onam formu imzalamıştır. Araştırma etiği gereği, katılımcıların kimliklerini korumak amacıyla her bir katılımcıya Katılımcı 1- Katılımcı 12 arasında değişen rumuzlar verilmiştir. Aşağıdaki tabloda katılımcılara dair demografik bilgiler yer almaktadır:

Tablo 3.1 Katılımcı Demografik Bilgi Tablosu

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Mezun Olunan Fakülte/ Bölüm	Eğitim Durumu	Mesleki Deneyim Süresi (Yıl)	Kıdem Durumu	Değerler Eğitimi Hizmet öncesi/ Hizmetiçi Eğitim
Katılımcı 1	Kadın	43-47	Eğitim Fakültesi/ Tarih Öğretmenliği	Yüksek Lisans	20 ve üzeri	Uzman Öğretmen	Evet
Katılımcı 2	Erkek	33-37	Eğitim Fakültesi/ Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	Lisans	11-15	Öğretmen	Evet
Katılımcı 3	Erkek	43-47	Eğitim Fakültesi/ Coğrafya Öğretmenliği	Lisans	20 ve üzeri	Uzman Öğretmen	Hayır
Katılımcı 4	Erkek	38-42	Eğitim Fakültesi/ Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	Yüksek Lisans	11-15	Uzman Öğretmen	Hayır
Katılımcı 5	Erkek	33-37	Eğitim Fakültesi/	Lisans	11-15	Öğretmen	Hayır

			Sosyal Bilgiler Öğretmenliği				
Katılımcı 6	Kadın	43-47	Fen-Edebiyat Fakültesi/Tarih	Lisans	20 ve üzeri	Uzman Öğretmen	Evet
Katılımcı 7	Kadın	43-47	Eğitim Fakültesi/ Coğrafya Öğretmenliği	Lisans	20 ve üzeri	Uzman Öğretmen	Hayır
Katılımcı 8	Kadın	43-47	Fen-Edebiyat Fakültesi/ Tarih	Lisans	11-15	Öğretmen	Hayır
Katılımcı 9	Erkek	28-32	Eğitim Fakültesi/ Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	Lisans	11-15	Öğretmen	Evet
Katılımcı 10	Erkek	43-47	Fen-Edebiyat Fakültesi/Coğrafya	Lisans	20 ve üzeri	Uzman Öğretmen	Hayır
Katılımcı 11	Kadın	43-47	Eğitim Fakültesi/ Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	Lisans	20 ve üzeri	Uzman Öğretmen	Hayır
Katılımcı 12	Kadın	38-42	Eğitim Fakültesi/ Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	Lisans	11-15	Öğretmen	Hayır

3.3.Verİ Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama yöntemi olarak; nitel araştırma yöntemlerinin en sık kullanılanı olan görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşme yöntemi, bireylerin sahip oldukları bilgi, düşünce, duygu, tutum, algı ve deneyimlere ilişkin verilerin toplanmasındaki en etkili nitel araştırma yöntemidir (Briggs, 1986; Yıldırım & Şimşek, 2018). Görüşme, araştırmacı tarafından önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için hazırlanmış soruların katılımcı tarafından yanıtlanmasıyla oluşan karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim süreci olarak tanımlanabilir (Stewart ve Cash, 1985; Yıldırım & Şimşek, 2018). Bu araştırmanın veri toplama sürecinde, katılımcılarla yüz yüze yapılmış olan görüşmelerde açık uçlu sorular ile sonda sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve görüşmeler katılımcıların izni ile kayıt altına alınmıştır.

3.4.Verilerin Toplanması

Bu araştırmanın verilerini, Sosyal Bilgiler öğretmeniyle yüz yüze olarak gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler oluşturmaktadır. Görüşme sırasında katılımcılara değerler eğitimi ile ilgili, açık uçlu, toplam 18 adet soru sorulmuş ve kendilerinden bu sorulara içtenlikle cevap vermeleri istenmiştir. Ortalama 20 dakika süren bu görüşmeler katılımcıların izni ile ses kaydına alınmıştır. Sonrasında ise ses kaydına alınan bu görüşmeler; kelimesi kelimesine metne dökülmüştür.

3.5.Verİ Analizi

Nitel araştırma yöntemlerinde veri çeşitliliği önemli olduğundan, nitel veri analiz yaklaşımlarında veri kayıplarını ve/veya yanlış veri düzenlenmelerini önlemek amacıyla, verileri temalar altında düzenlenmesi yoluna gidilir. Nitel veri analiz yaklaşımlarından biri olan betimsel analiz yaklaşımıdır. Betimsel analiz yaklaşımı sırasıyla; görüşme sorularına verilen cevapların açık kodlama ile kodlanması, her bir katılımcı için kodlar oluşturulması, elde edilen kodların benzerlik ve farklılıklarına göre kategorilere ayrılması, bu kategorilerden temalara ulaşılması ve temalara göre düzenlenen araştırma bulgularının açıklama, ilişkilendirme ve anlamlandırma yoluyla yorumlanması aşamalarından oluşur (Yıldırım & Şimşek, 2018). Bu çalışmada toplanan verilerin analizinde betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır.

IV. BULGULAR

Bu bölümün içeriğini; araştırma amacı doğrultusunda cevap aranan alt problemler ile bu problemlere dair katılımcı cevaplarından elde edilen bulgular oluşturmaktadır. Bölüm boyunca elde edilen bulgular tablolastırılarak sunulmuştur.

4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değer Kavramı Tanımı

Katılımcıların birinci alt probleme dair vermiş olduğu cevaplar aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değer Kavramı Tanımları

Kavrama İlişkin Tanımlar	Katılımcılar
Kıymet/önem verilen	Katılımcı 1, Katılımcı 3, Katılımcı 4, Katılımcı 7, Katılımcı 9
Öğretilmesi/aktarılması gereken	Katılımcı 2, Katılımcı 10
Yapılması memnuniyet veren	Katılımcı 3
Yapılması beklenen	Katılımcı 5
Yapılması gereken	Katılımcı 6, Katılımcı 10
Korunması gereken	Katılımcı 10
Öğretici	Katılımcı 3
Soyut/Manevi	Katılımcı 2, Katılımcı 6, Katılımcı 11
Ahlaki açıdan iyi olan	Katılımcı 12
Geniş kapsamlı	Katılımcı 8, Katılımcı 10

Katılımcılar ‘değer’i; birey ya da toplum bazında “kıymet”/”önem verilen” (Katılımcı 1, Katılımcı 3, Katılımcı 4, Katılımcı 7, Katılımcı 9), “ahlaki açıdan iyi olan” (Katılımcı 12), “yapılması beklenen” (Katılımcı 5) ve “yapılması gereken” (Katılımcı 6, Katılımcı 10) ve “yapıldığında memnuniyet veren” (Katılımcı 3), “korunması gereken” (Katılımcı 10), “öğretilmesi/aktarılması gereken” (Katılımcı 2, Katılımcı 10), “öğretici” (Katılımcı 3), “soyut/manevi” (Katılımcı 2, Katılımcı 6, Katılımcı 11) ve “geniş kapsamlı” (Katılımcı 8, Katılımcı 10) bir kavram olarak tanımlamışlardır.

Değer kavramının tanımını “kıymet”/”önem verilen” olarak yapan katılımcılardan olan Katılımcı 3’ün cevabı şu şekildedir: “Değer insanların önem verdiği, saygı duyduğu ve sonucundan memnun olduğu şey anlamına gelir bana göre. Toplum tarafından, aile tarafından, öğrenci, okul tarafından saygı duyulan sonucuna memnun olunan bir öğreticidir

değer". Katılımcı 7 değer kavramının tanımını Katılımcı 3'e benzer şekilde; "Değer kavramı; kıymet biçilen, bir kıymet ama toplum tarafından ama getirdiğimiz kültür tarafından nesneye, herhangi bir olguya biçtiğimiz kıymettir aslında." olarak yapmıştır. Benzer bir tanımı da Katılımcı 4; "Yani şöyle insanlar için önemli olan insanların önem verdiği duygular kavramlar olarak değerlendirebiliyorum." şeklinde yapmıştır.

Katılımcıların değer kavramının tanımını; vatan sevgisi, insaniyet, merhamet, eşitlik, adalet (Katılımcı 1), saygı (Katılımcı 3), sevgi, dürüstlük (Katılımcı 6), iyilik, hoşgörü (Katılımcı 11) gibi değerler ile de yapmaya çalıştıkları görülmüştür. Örneğin Katılımcı 6 değer kavramını tanımlamaya çalışırken; "Değer kavramı... Manevi olarak yapmamız gereken davranışlar. Yani yalan söylememek yani dürüst olmak, erdemli olmak, emanetlere sahip olmak. Yani davranış olarak evde de anne baba saygı sevgi onun içerisine de girer. Bence saygı sevgi." ifadelerini; Katılımcı 11 ise; "Yani kitâbî bir tanım yapmak güç, çünkü hani bana şey hissettiriyor, böyle soyut bir kavram. İşte iyilik, sevgi, saygı, hoşgörü gibi kavramları ne diyelim, kavramları anımsatan." ifadelerini kullanmıştır.

4.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Günümüz Türkiye'sinde; Dinî, Ahlâkî, Millî, Tarihî, Kültürel, Geleneksel Ve Toplumsal Değerlerin Durumuna İlişkin Algısı

İkinci alt probleme dair katılımcıların vermiş olduğu cevaplar aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 4.2.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Günümüz Türkiye'sinde Değerlerin Durumuna İlişkin Görüşleri

Değerlere İlişkin Görüşler	Katılımcılar
Yozlaşmış/bozulmuş/çözölmüş/yok olmuş	Katılımcı 1, Katılımcı 2, Katılımcı 3, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 9, Katılımcı 10, Katılımcı 11, Katılımcı 12
Olumsuz yönde değişen/ kötüye giden	Katılımcı 2, Katılımcı 7, Katılımcı 8, Katılımcı 9, Katılımcı 11
Hor görölen	Katılımcı 4

Katılımcıların günümüz Türkiye'sinde dinî, ahlâkî, millî, tarihî, kültürel, geleneksel ve toplumsal değerlerin "yozlaşmış"/"bozulmuş"/"çözölmüş"/"yok olmuş" (Katılımcı 1, Katılımcı 2, Katılımcı 3, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 9, Katılımcı 10,

Katılımcı 11, Katılımcı 12), “olumsuz yönde değişen”/”kötüye giden” (Katılımcı 2, Katılımcı 7, Katılımcı 8, Katılımcı 9, Katılımcı 11) ve “hor görülen” (Katılımcı 4) hâlde olduğunu düşündükleri ortaya çıkmıştır.

Günümüz Türkiye’inde dinî, ahlâkî, millî, tarihî, kültürel, geleneksel ve toplumsal değerlerin durumunu “yozlaşmış”/”bozulmuş”/”çözölmüş”/”yok olmuş” olarak ifade eden katılımcılardan biri olan Katılımcı 1, değerlerdeki yozlaşmanın dünya genelinde söz konusu olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Yani toplum genelinde herkes zaten hani ah eski günler ifadesi altında hep herkes eskiyi yâd ediyor. Dolayısıyla ciddi bir yozlaşma, ciddi bir bozulma var maalesef. Ve bunun tek etkisi eee eğitim bir tane kolu, yani bir taraftan yakalamaya çalıştığınız alanı. Ama çok ciddi bir süreç var. Ama bu bir tek bizde olduğunu düşündüğüm bir şey değil. Dünya genelinde bu anlamda bir çark diyelim dönüyor ve bu da haliyle bizi de etkiliyor.

Benzer şekilde Katılımcı 4, günümüzde hem dini hem ahlaki hem kültürel hem de toplumsal değerlerin “yozlaşmış”/”bozulmuş”/”çözölmüş”/”yok olmuş” ve “hor görülen” durumda olduğunu belirtmiş ve bunun günlük hayattaki yansımalarını şu şekilde ifade etmiştir:

Yani günümüz Türkiye’inde dini değerler daha çok hor görölmeye başladı... Dini değerler eskisi gibi önem görölmemeye başladı toplumda ve ya da işte dini değerler biraz sanki olumsuz bir algı oluşturmaya başladı toplumda öyle bir etkisi var. Kültürel değerler, toplumun değerler bakımından yozlaştığını zaten şahit oluyoruz. Hem okulda, hem çevrede hem de basında buna şahit olabiliyoruz çok feci bir şekilde bir yozlaşma var ahlaki değerlerde, kültürel değerler de dâhil. Yani toplumsal alanda da aynı düşünüyorum yani müthiş bir yozlaşma var ve değerler hak ettiği seviyede değil ve kimse ahlaki değerleri ön planda, çoğu kişi ön planda tutmuyor. Bu yüzden değerlere gereken önemin verilmediğini düşünüyorum. Bu da maalesef işte karşımızda haberlerde ya da yaşadığımız olaylarda karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcı 10, Katılımcı 1 ve Katılımcı 4’e ek olarak, söz konusu yozlaşmanın Türkiye’nin hemen her kesiminde yaşanmakta olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Ya tabii şimdi günümüz biraz zor bir dönem. Ya bu değerlerin korunması açısından da zor. Yani dini de desen, ahlaki de desen, kültürel de desen ciddi bir yozlaşma var. Niye? Bakıyorsun ki ya ben hep şöyle örnek veriyorum yani hani bu siyasi konuştuğumuz arkadaşlara da söylüyorum, işte atıyorum dindar arkadaşlarıma da söylüyorum veya işte hani dine uzak olan, milli olan ne bileyim farklı olanlarına da söylüyorum. Şu anda

çocuklarımız biz değil. Biz değil yani bizim düşündüklerimizin tam zıttı çerçevede olabiliyorlar. Çünkü boşluk çok fazla. Yani değer dediğimiz bir kavram yok. Yani iPhone onlar için bir değer, Starbucks'a gitmek yani örnek olarak söylüyorum bir değer, e ne içtikleri çok önemli değil, verdikleri para da önemli değil hani onun nasıl kazanıldığı... Yani dolayısıyla kendince oluşan bir sosyal medya kültürünün oluşturduğu bir değer var. Ha sonrasında ne kadar çocuklar bu karmaşa içerisinde ya da işte gençler bu karmaşa içerisinde ne kadar sağlıklı çıkar, onu zaman gösterecek ki, bu sadece çocuklar için demeyelim. Yani bizim için de aynı aslında bizim için de geçerli...” açıklamalarını yapmıştır. Katılımcı 10’un açıklamasında yer alan “siyasi konuştuğumuz arkadaşlara da söylüyorum, işte atıyorum dindar arkadaşlarıma da söylüyorum veya işte hani dine uzak olan, milli olan ne bileyim farklı olanlarına da söylüyorum: Şu anda çocuklarımız biz değil.

Katılımcı 9 da, değerlerde yaşanmakta olan durum ve bunun günlük hayattaki yansımalarını şu şekilde ifade etmiştir:

Yani eskiye göre bir çözülme var. Hem toplumsal değerlerimiz zamanla değişiyor da. Değişime de uğruyor hem de eski değerlerimiz de yavaş yavaş yerini başka değerlere veriyor ya da kaybediyor. Bazı yerlerimiz de önemini kaybetti. Bunlar örnek olarak verebilirsek büyüğe saygı olabilir ya da eskiden bayramlara olan ilgi olabilir. O tür değerlerimiz zaman zaman ne yazık ki önemsenmiyor.

Katılımcıların ikinci alt probleme dair cevapları incelendiğinde; araştırma soruları içerisinde yer almamasına rağmen günümüz Türkiye’inde dinî, ahlâkî, millî, tarihî, kültürel, geleneksel ve toplumsal değerlerin neden “yozlaşmış”/”bozulmuş”/”çözölmüş”/”yok olmuş”, “olumsuz yönde değişen”/”kötüye giden”, “hor görölen” ve yok olmuş durumda olduğuna dair birçok sebep belirttikleri görölmüşür. Katılımcıların vermiş olduğü cevaplar aşğıdaki tabloda sunulmuşür:

Tablo 4.2.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Türkiye’de Değerlerin Yozlaşma Sebepleri

Değerlerin Yozlaşma Sebepleri	Katılımcılar
Dünya genelindeki yozlaşma	Katılımcı 1
Sosyal Medya	Katılımcı 2, Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 10
Ebeveynlerin çocuklarına değerleri aktaramaması/aktarmaması	Katılımcı 3, Katılımcı 7
Yanlış devlet politikası	Katılımcı 4, Katılımcı 7

İnternet	Katılımcı 5, Katılımcı 6
Yaşanılan zaman dilimi	Katılımcı 7
Gelişen teknoloji	Katılımcı 7
Çalışan kadın sayısında artış	Katılımcı 7
Hızlı yaşam tarzı	Katılımcı 7
Dini değerlerin özentisi şeklinde yaşanması	Katılımcı 8
Batı kültürünün olumsuz etkileri	Katılımcı 8

Katılımcılar, günümüz Türkiye’inde dinî, ahlâkî, millî, tarihî, kültürel, geleneksel ve toplumsal değerlerin “yozlaşmış”/”bozulmuş”/”çözölmüş”/”yok olmuş” durumunda olmasının sebeplerini; “dünya genelindeki yozlaşma” (Katılımcı 1), “sosyal medya” (Katılımcı 2, Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 10), “ebeveynlerin çocuklarına değerleri aktaramaması/aktarmaması” (Katılımcı 3, Katılımcı 7), “yanlış devlet politikası” (Katılımcı 4, Katılımcı 7), “internet” (Katılımcı 5, Katılımcı 6), “yaşanılan zaman dilimi” (Katılımcı 7), “gelişen teknoloji” (Katılımcı 7), “çalışan kadın sayısında artış” (Katılımcı 7), “hızlı yaşam tarzı” (Katılımcı 7), “dini değerlerin özentisi şeklinde yaşanması” (Katılımcı 8), “Batı kültürünün olumsuz etkileri” (Katılımcı 8) olarak ifade etmişlerdir.

Katılımcı 2, günümüz Türkiye’inde dinî, ahlâkî, millî, tarihî, kültürel, geleneksel ve toplumsal değerlerin “yozlaşmış”/”bozulmuş”/”çözölmüş”/”yok olmuş” durumda olduğunu ve çocukların, suç denetiminin neredeyse sıfıra indiğı sosyal medyada içinde yaşadıkları toplumun değerlerini hiçe sayarak hareket ettiğini şu şekilde ifade etmiştir:

Değerlerimiz bence çok yozlaştı artık ya çok kötü durumdayız diye düşünüyorum. Bunun en büyük sebebinin de sosyal medya olduğunu düşünüyorum. Çünkü arkadaşlarıyla geçirilen vakitler git gide azaldığı için çocuklarda, sosyal medyada da kimsenin birbirini görmediğı, birbirini tanımadığı bir ortamda çok rahat davranabildiklerini ve bu yüzden de bütün değerlerimizi ayaklar altına aldıklarını düşünüyorum.

Katılımcı 5, Katılımcı 2’ye benzer şekilde; “Yani tabii özellikle internet ve sosyal medyayla birlikte hani bu değerlerin yavaş yavaş yok olduğunu düşünüyorum gerçekten. Hani biz bunu okulda da gözlemliyoruz. Normal toplumsal hayatta da aynı şekilde. Yani açıkçası pek iç açıcı bir durum değil.” diyerek yaşanan yozlaşmadan internet ve sosyal medyayı sorumlu tutmuştur.

Katılımcı 3 ise yaşanan durumun sorumlusunun aileler olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Günümüz Türkiye'sinde değerlerin aktarılması konusunda da ebeveynler, aileler yeni nesle değerlerin aktarımını başarılı bir şekilde yapabildiğini, yaptığını düşünmüyorum. Bunun en büyük sebebi yaşanmışlıkların gelecek kuşaklara aktarılması konusunda ailelerin çok net olmaması, yani aile geçmişte yaşandığı sıkıntıları, ekonomik problemleri gelecek nesillere, çocuklarına aktarılmasını istemediği için çocuklara sadece şirin olan, güzel olan, iyi gördüğü şeyler üzerinden hayatı anlatmaya, resmetmeye çalışıyor. ...Ve bu o yönden toplumumuz şu anda özellikle okul çağındaki çocuklarda çok büyük bir aymazlık, vurdumduymazlık, sorumsuzluk, değersizlik gibi davranışla ilgili çok ciddi problemler var. ...Var olan atmosferin hazırlanış kısmından çocuğu haberdar etmemişiz ve çok yüzeysel bir bilgiyle çocuğu hayatta tutmaya ve hayat bilinci açısından ona değer aktarımı yapmaya çalışıyoruz ama çok yüzeysel, hiç negatif yönleri yok.

Katılımcı 7 ise yaşanan durumun sebeplerini diğer katılımcılardan farklı olarak şu şekilde ifade etmiştir:

Geldiğimiz durum geçmişle kıyasladığımızda çok farklı. Bugüne kadar kabul ettiğimiz tüm değerler değişmeye başladı. Çok net bir şekilde. Ya bu zaman dilimiyle alakalı, gelişen teknolojiyle alakalı ama biz kendi kültürümüz olarak bu değerleri çok koruyamadığımız kanaatindeyim. Sanırım bunu da şey olarak da sağlayamıyoruz, aile olarak sağlayamıyoruz, devlet olarak sağlayamıyoruz, toplum olarak... biz insanlar anne olarak belki yani sadece öğretmen olarak değil ama toplumun her bir basamağındaki insan olarak bunları koruyamadığımız kanaatindeyim. Çok şey değişti, çalışıyoruz. Eskiden hani kadın çalışan oranı azdı. Bunların değişmiş olması bir etken. çok hızlı bir hayatımız var artık. Bunların hepsi bu değerleri değiştiren unsurlar ama eskiye göre çok ciddi anlamda değişim var.

4.3.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Tanımı

Katılımcıların üçüncü alt probleme dair vermiş oldukları cevaplar incelendiğinde; beklenen nitelikte cevap verebilen katılımcı sayısının sadece 2 olduğu ortaya çıkmıştır (Katılımcı 3 ve Katılımcı 8). Bu 2 katılımcı dışında hiçbir katılımcı değerler eğitimine dair herhangi bir tanım yapamamıştır. Bunun yerine katılımcıların; ailenin etkili bir değerler eğitimindeki yeri ve önemini ifade ettiği (Katılımcı 1); değerler eğitiminin müfredattaki yerine dair eleştiri yaptığı (Katılımcı 2); değerler eğitiminin önem ve gerekliliğini açıkladığı (Katılımcı 4); değerler eğitiminin hem tüm derslerin içerisinde hem de seçmeli olarak müfredatta yer alması gerektiğini ifade ettiği (Katılımcı 5); dini değerlerin günümüzde ne kadar yaşandığına dair eleştiri yaptığı (Katılımcı 6); değer tanımı yaptığı (Katılımcı 9); değerler eğitiminin popülerliğinin yüksek, uygulamalarının ise az olduğunu açıkladığı (Katılımcı 10); değerler eğitiminin günümüz Türkiye'sinde olmazsa olmaz bir eğitim

haline geldiği ve ayrı bir ders olarak okutulması gerektiğini ifade ettiği (Katılımcı 11) ve değerler eğitiminin sadece olumlu rol-model olunarak verilebileceğini vurguladığı (Katılımcı 12) görülmüştür.

Beklenen nitelikte cevap verebilen 2 katılımcıdan biri olan Katılımcı 3, değerler eğitiminin tanımını; “Değerler eğitimi nedir? Değerler eğitimi; insani özelliklerin yeni nesillere aktarımı, insani özelliklerin her ortamda paylaşılması, insanca yaşamının maliyetinin toplumun her birey tarafından özellikle yeni nesiller tarafından hissedilmesi olarak değerlendirilebilir.” ifadeleriyle yapmıştır. Katılımcı 3’ün değerler eğitimi, “değerler aktarımı” olarak algıladığı anlaşılmıştır. Katılımcı 8 ise değerler eğitimi şu şekilde ifade etmiştir:

Değerler eğitimi aslında eğitim gibi değil de yaşayarak daha çok uygulanarak yani gösterilmesi gerek. Yani şu şunu şöyle yapacağız, bunu böyle yapacağız diyerek değil yani bunun hani bir fizik, bir kimya gibi kuralları yoktur. Toplumumuzda gördüğümüz o değerleri kendi yaşantımızda uygulayarak kendimizden sonraki kuşaklara aktarabiliriz. Yani bunun bir dersi yok bence daha çok uygulama olarak göstermemiz lazım yani hayatımızın her alanında değerler eğitiminin olması lazım diye düşünüyorum.

Katılımcı 8’in de Katılımcı 3 gibi değerler eğitimi bir değerler aktarımı olarak algıladığı ve bunun en iyi yeni nesle olumlu rol-model olarak yapılabileceğini düşündüğü anlaşılmıştır. Söz konusu bulgular ışığında; katılımcıların genel itibarıyla değerler eğitimi tanımlayabilecek yeterli bilgiye sahip olmadıkları anlaşılmıştır.

4.4.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Algısı

Dördüncü alt probleme ilişkin katılımcıların vermiş olduğu cevaplar aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 4.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitime İlişkin Görüşleri

Değerler Eğitime İlişkin Görüşler	Katılımcılar
En önemli ders	Katılımcı 2, Katılımcı 6, Katılımcı 9, Katılımcı 10, Katılımcı 11, Katılımcı 12
İnsan olmanın gereği	Katılımcı 3, Katılımcı 9
Değerler Eğitimi Uygulama Önerileri	Katılımcılar
Erken yaşta verilmeli	Katılımcı 2
Ayrı bir ders olmalı	Katılımcı 2, Katılımcı 5
Sosyal bilgiler dersiyle bütünleşmeli	Katılımcı 7

Bulgular incelendiğinde katılımcı cevaplarının; değerler eğitime dair görüşler ile uygulama önerilerinden oluştuğu görülmüştür. Katılımcıların, değerler eğitimini “en önemli ders” (Katılımcı 2, Katılımcı 6, Katılımcı 9, Katılımcı 10, Katılımcı 11, Katılımcı 12); değerler eğitimi alınmasını ise “insan olmanın gereği” olarak (Katılımcı 3, Katılımcı 9) algıladıkları ortaya çıkmıştır. Katılımcıların değerler eğitime dair uygulama önerilerinin ise; değerler eğitiminin “erken yaşta verilmesi” (Katılımcı 2), “ayrı bir ders olması” (Katılımcı 2, Katılımcı 5) ve “Sosyal bilgiler dersiyle bütünleşmesi” (Katılımcı 7) şeklinde olduğu görülmüştür.

Katılımcı 2, değerler eğitiminin en az diğer dersler kadar önemli olduğu ve öğrencilere erken yaşlarda verilmeye başlanmasının gerektiği belirttiği görüş ve önerilerini şu şekilde ifade etmiştir:

Çok önemli, yani değerler eğitimi ya birçok şeyle beraber öğretilmesi gereken bir şey. Yani matematik öğrenmek de evet çok önemli sosyal bilgiler de önemli. Hep bütün dersler önemli ama değerler eğitimi ya en baştan alınması gerekir bence. Yani bu ortaokula liseye gelene kadar bunların bir kısmının hallolması gerekir ya da eğer öyle yapılmıyorsa yapılamıyorsa ortaokulda ve lise döneminde de değerler eğitiminin saat olarak yani direkt ders olarak gösterilmesi gereken bir şey olduğunu düşünüyorum.

Katılımcı 3 değerler eğitimi ile ilgili görüşlerini bireyin değerler eğitimi almasının; insan olması, insanlık onuruna sahip olmasının bir gereği olduğunu vurgulayan “Değerler eğitimi insanlığın, insan olduğumuzun farkında oluş gibi düşünebiliriz. Ne kadar insanlığımızın, sahip olduğumuz zenginliklerin, ahlaki değerlerin farkındaysak, bunun gelecek kuşaklara aktarılması da bu bağlamda sahip olduğumuzun bilincini ortaya koyacaktır.” ifadeleriyle açıklamıştır.

4.5.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitiminin Unsurları Olan Öğretmen, Aile, Sosyal Çevre Ve Medyanın Değerler Eğitimindeki Rolüne İlişkin Algısı

4.5.1.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitiminde öğretmenin rolüne ilişkin algısı

Katılımcıların vermiş olduğu cevaplardan elde edilen bulgular incelendiğinde değerler eğitiminde öğretmenin rolüne dair görüşlerinin; öğretmenin değerler eğitimindeki rolü, bu rolün önemi ve bu rolün önem sebebini ifade eden açıklamalardan oluştuğu görülmüştür. Katılımcıların cevapları aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 4.5.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolüne İlişkin Görüşleri

Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü	Katılımcılar
Rol-model olma	Katılımcı 1, Katılımcı 2, Katılımcı 3, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 8
Rehberlik etme	Katılımcı 9
Öğretmenin Rolünün Önemi:	
En önemli unsur	Katılımcı 2, Katılımcı 3, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 7, Katılımcı 8, Katılımcı 9, Katılımcı 10
Aileden sonra en önemli unsur	Katılımcı 1, Katılımcı 11, Katılımcı 12
Öğretmenin Rolünün Önem Sebebi:	
Öğrencinin uzun vakitler boyunca okulda olması	Katılımcı 2, Katılımcı 3, Katılımcı 11
Öğretmenin yaşam tecrübesinin öğrencininkinden daha fazla olması	Katılımcı 9

Katılımcıların değerler eğitiminde öğretmenin rolüne dair görüşlerinin öğrenciye “rol-model olma” (Katılımcı 1, Katılımcı 2, Katılımcı 3, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 8) ve öğrencilere “rehberlik etme” (Katılımcı 9) şeklinde olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların değerler eğitiminde öğretmenin rolünün önemine dair görüşlerinin ise “en önemli unsur” (Katılımcı 2, Katılımcı 3, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 7, Katılımcı 8, Katılımcı 9, Katılımcı 10) ve “aileden sonra en önemli unsur” (Katılımcı 1, Katılımcı 11, Katılımcı 12) olarak iki farklı şekilde olduğu görülmüştür. Değerler eğitiminde öğretmenin rolünün önemini “en önemli unsur” olarak nitelendiren katılımcılar bunun sebebini “öğrencinin uzun vakitler boyunca okulda olması” ve “öğretmenin yaşam tecrübesinin öğrencininkinden daha fazla olması” şeklinde açıklamışlardır (Katılımcı 2, Katılımcı 3, Katılımcı 9, Katılımcı 11).

Katılımcı 2, değerler eğitiminde öğretmenin rolünü şu şekilde ifade etmiştir:

Örnek olduğumuz, rol model olduğumuza göre en önemli fayda olarak biz varız bu işte demek ki diye düşünüyorum. Ailesi nasıl örnek oluyorsa çocuğa bence öğretmene daha bile önde ailesinden. Çünkü çoğu zamanını bizimle geçiriyor yani burada günün çoğu zamanı burada.

Katılımcı 3, Katılımcı 2’nin görüşüyle aynı doğrultuda olarak; bir öğretmenin öğrencisine rol-model olmasının, bir ailenin çocuğuna rol-model olmasından daha etkili olduğunu ve öğretmenin öğrenciye olumsuz yönde rol-model olması durumunda, bunun öğrencideki olumsuz etkisinin çok daha büyük olacağını şu şekilde ifade etmiştir:

Öğretmenler okul ortamında çocuklar için çok değerli modeller. Bu kesinlikle küçümsenmemeli. Çocuğun yaşadığı ortamda yaşadığı çevrede değer verdiği bir takım örnek kişiler var. Annesi, babası, işte abisi, aile ortamı ve okul ortamı. Bir de medya yönü

var. Okul ortamında çocuk bulunduğu yaşadığı toplumda en çok ailesiyle artı ailesinden sonra en çok vakit geçirdiği yer okuldur. Okul ortamında çok fazla vakit geçirdiği için öğretmenine daha fazla değer verir. Öğretmen çok ciddi bir rol model rolü oynamalıdır, göstermelidir. Öğretmenin yaptığı yanlışlar çocuklar tarafından çok ciddi bir kaygı boyutuyla takip ediliyor ve izleniyor. Bu da çocuğun eğitime bakışını ve eğitime değer verişini ya olumlu anlamda uyanışına neden oluyor ya da sönmesine neden oluyor. Yani ‘Öğretmen bunu yaparsa diğerleri ne yapar?’ sözünün söylenme noktası gelmesi eğitim açısından çok negatif bir boyutu ifade ediyor. O yüzden öğretmen çok ciddi bir rol modeli görevinde en doğruları ve en iyileri yapmak durumunda. Bu yapılmadığı zaman en doğrular ve en iyiler yapılmadığı zaman çocuk açısından ve eğitim sistemi açısından çok hayal kırıklığına varır bir noktaya gelmiş anlamında söyleyebiliriz.

Katılımcı 9 görüşlerini, diğer katılımcılara paralel olarak şu şekilde ifade etmiştir:

Evet, değerler eğitiminde de öğretmen bir rehber olmalıdır. Çünkü öğretmen öğrenciye göre çok daha şey görmüş geçirmiş birisidir. Bu değerleri özellikle bizim alanımızda bizim dersimizde öğrenciye verebilmesi lazım. Kültürünü, örfünü, âdetini, ahlâkını bunu kendi alt başlıklarına indirdiğimizde manevi olarak büyüklere saygıyı, sonra yaşadığı toprağa sahip çıkmayı, anneye babaya karşı olan davranışları bunlara alt başlıklar altında çocuğa bunu verebilmemiz lazım. Öğretmen de rolü burada hem örnek olması hem de bu anlattığı değerleri öğrenciye geçirebilmesi lazım. Ya da yaptığı çalışmalarla öğrenciyi de sürece dâhil etmesi lazımdır.

Katılımcı 12 ise diğer katılımcıların görüşlerine benzer olarak; değerler eğitiminde en önemli rolün öğretmenlere düştüğünü ve öğrencilerine en iyi şekilde rehberlik etmeleri gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir:

Biz öğretmenlik yaparken hep şöyle söylüyoruz çocuklarımıza: eğitimin bir ayağı öğretmen, bir ayağı öğrenci, bir ayağı da ailedir deriz. Değerler eğitiminde ilk ayak aile, ikinci ayak da biziz bence. Çünkü aileyle birlikte aileden sonra bence öğrencinin en çok muhatap oldukça öğretmeni. Öğretmeni ne kadar doğruyu gösterirse ona, sonra çocuk da o derece ilerleyecektir.

4.5.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitiminde ailenin rolü rolüne ilişkin algısı

Katılımcıların vermiş olduğu cevaplardan elde edilen bulgular incelendiğinde değerler eğitiminde ailenin rolüne dair görüşlerinin; ailenin değerler eğitimindeki önemi, önem sebebi ve buna dair önerileri ifade eden açıklamalardan oluştuğu görülmüştür. Katılımcıların cevapları aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 4.5.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitiminde Ailenin Rolüne İlişkin Görüşleri

Değerler Eğitiminde Ailenin Rolü	Katılımcılar:
En önemli unsur	Katılımcı 1, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 10, Katılımcı 11
Değerler eğitiminin başladığı yer	Katılımcı 2, Katılımcı 4, Katılımcı 7, Katılımcı 9, Katılımcı 10
Çocuğun ilk şekillendiği yer	Katılımcı 3, Katılımcı 11
Değerler Eğitiminde Ailenin Önemi	Katılımcılar
Evde öğretilen okulda değiştirilemiyor	Katılımcı 4, Katılımcı 11
Öğrenci ailesinin aynası oluyor	Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 8, Katılımcı 11
Ailenin vermediği değeri öğretmeni veremiyor	Katılımcı 9, Katılımcı 12
Öneriler:	
Aileler eğitilmeli	Katılımcı 2, Katılımcı 7
Aile olumlu rol-model olmalı	Katılımcı 4

Katılımcıların değerler eğitiminde ailenin rolüne dair görüşlerini; “en önemli unsur” (Katılımcı 1, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 10, Katılımcı 11), “değerler eğitiminin başladığı yer” (Katılımcı 2, Katılımcı 4, Katılımcı 7, Katılımcı 9, Katılımcı 10), “çocuğun ilk şekillendiği yer” (Katılımcı 3, Katılımcı 11), “evde öğretilen okulda değiştirilemiyor” (Katılımcı 4, Katılımcı 11), “öğrenci ailesinin aynası oluyor” (Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 8, Katılımcı 11) ve “ailenin vermediği değeri öğretmeni veremiyor” (Katılımcı 9, Katılımcı 12) şeklinde açıklamışlardır. Katılımcıların ailelere yönelik önerilerinin; “aileler eğitilmeli” (Katılımcı 2, Katılımcı 7) ve “aile olumlu rol-model olmalı” (Katılımcı 4) şeklinde olduğu anlaşılmıştır.

Katılımcı 2, ailenin değerler eğitimindeki rolünün önemi ve ailelere yönelik önerilerini şu şekilde ifade etmiştir:

Ailenin rolü tabii ki çok büyük. Çocuklara değerler eğitimini ilk gösterileceği yer orası sonuçta yani ilk öğretmenle tanışmıyorlar, aileyle tanışıyorlar. Aileler de bu konuda bence yardım almalılar. Yani “değerler eğitimi ne olacak ben veririm” diye düşünmemeli, düşünülmemeli bence yani direkman. Bunun eğitimi nasıl olur dersiniz işte okullarda, okul işte yaşam için çok önemli bir yerdir yirmi dört saat yaşam olmalı falan diyorlar, ya işte bence bunlara da biraz yönelilmeli bence. Ailelerin eğitimi hafta sonları olur ders saatleri dışında olur, onları da 1-2 saat alınabilir, bu şekilde olabilir veya online eğitimler de olabilir. Pandemi ile beraber hayatımıza online eğitim girdi. Bu şekilde de aileleri

toplayabiliriz bir şekilde. Katılımcının sınırsız olduğu etkinlikler düzenleniyor artık sosyal medyada.

Katılımcı 3, ailenin değeri kazandırılan ilk yer olması ve orada benimsetilen bir değerin ileriki yıllarda değıştirilmesinin ya çok zor olması ya da mümkün olmamasından dolayı en önemli unsur olduğunu řu şekilde ifade etmiştir:

Evet, aslında çocuğun ilk şekillendiğı yer aile. Bütün değeri ahlaklı olmayı, saygılı olmayı, insan olmayı, çocuk önce ailesinden görüyor. Doğru sözlü olmayı, yalan söylememeyi, karşısındakini dinlemeyi, yemek yerken ağzında lokma varken konuşmamayı, büyüğe saygıyı, küçüğe sevgiyi hepsini aileden öğreniyor. Aileden doğru şekilde bunlar çocuğa aktarılmışsa çocuk bir sonraki adımda okul ortamında değeri eğitimi almış, yani insani beceri insani melekelerinin en temel taşlarını bünyesine almış ve sağlıklı bir birey olarak bir sonraki aşamaya okul ortamına geçmiş oluyor. Aile ilk şekillendirici, ilk baskının yapıldığı yer o yüzden çok daha okuldan daha önemli. Temel taşların, temel izlerin atıldığı yer. Bu yüzden ailenin çocuğun kişiliğinin şekillenmesinde çok önemli bir rolü olduğunu düşünüyorum.

Katılımcı 4 diğeri katılımcılara ek olarak; veliler ve öğrencilerin taşıdığı akademik başarı kaygısının değeri ve değeri eğitiminin önemini gölgede bıraktığını řu şekilde ifade etmiştir:

Aile de kesinlikle yine rol model olacak. Yani öğretmen, aile ya da işte öğrencinin çevresi hepsi için aynı şeyi düşünüyorum; rol model olacaklar. Özellikle eğitim küçük yaşta başladığı için, ailede başladığı için, ilk baştan itibaren aile kesinlikle benimsediğı değeri ortaya koyacak ve çocuk da bu iyi değeri, ahlaki değeri benimseyecek ve benimseyerek büyüyecek, hani bilecek çocuk aslında ya diyelim ki işte yalan konuşmanın yanlış olduğunu okulda öğrenemeyecek, ailede öğrenip gelecek. Bu yüzden ailenin ilk eğitim yeri olduğu için ailenin değeri eğitimindeki yeri benim için çok çok önemlidir. Çok da önem veriyorum. Zaten velilerle konuşunca da bunu dile getiriyorum. Yani örnek olun siz işte evde yaptığınız bazı davranışları çocuk bunu model olarak algılayıp bunu okulda ya da kendi hayatına uygulayabiliyor. İşte sadece evde de değil, trafikte ya da işte toplumsal etkinliklerde falan konuştuklarınız, yaptıklarınız tamamen çocuk için modeldir ve çocuk bunu algılayarak kendi davranış haline getiriyor. Bu yüzden siz ne kadar değeri ön planda tutarsanız çocuk da o değeri ön planda tutarak aileyi örnek alarak hareket eder. Ki çocuk aileden o değeri öğrenirse biz öğretmenlerin daha sonra değeri değıştirmek o kadar zor oluyor ki anlatamam. Yani bizi sadece çocuk sınavda yüksek not alayım gözüyle baktığı için, biz düzeltmeye çalıştıkça çocuk sanki bu sınavda bir görevmiş

sınavda doğru cevabı verecek ama kendi hayatına uygulanmıyor. Çünkü burada öğrenmiş olan ailede öğrenmiş olan o olumsuz değeri değiştirmek o kadar zor ki anlatamam.

Katılımcı 5, öğrencilerin ailelerinin sahip olduğu değerleri benimsediğini şu şekilde ifade etmiştir:

En önemli görev zaten aileye düşüyor. Hani gerçekten bakıyorum ben sınıfta hani bir öğrenciyi gerçekten ahlaklı dürüstse ailesi de aynı şekilde. Ama sorunları varsa, hani araştırdığımız zaman ailesinde de bakıyorum bir eksiklik var. Yani yeteri kadar işte eğitim verilmemiş.

Katılımcı 9 diğer katılımcılara ek olarak; ebeveynin veremediği değeri öğretmenin vermesinin çok zor olduğunu ve ebeveynleri boşanmış çocuklara değer eğitimi vermenin çok daha zor olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Evet, ilk verilen zaten ailedir. O değerleri önce aile verecek, okulda o değerler üstüne inşa etmesi lazım. Ailenin vermediği değeri öğretmenin vermesi çok zor. Biz aileye de rehber olmaya çalışıyoruz. O değerleri aileye de aktarmaya çalışıyoruz ama özellikle parçalanmış ailelerde bu değerler eğitimi ya da bu değerler ne yazık ki çok önemsenmiyor ve çocukta da bu konuda eksiklikler oluşuyor.

4.5.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Değerler Eğitiminde Sosyal Çevrenin Rolüne İlişkin Algısı

Katılımcıların vermiş olduğu cevaplar tablolastırılarak aşağıda sunulmuştur:

Tablo 4.5.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitiminde Sosyal Çevrenin Rolüne İlişkin Görüşleri

Değerler Eğitiminde Sosyal Çevrenin Rolü	Katılımcılar
Güçlü şekilde etkili	Katılımcı 1, Katılımcı 3, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 7, Katılımcı 8, Katılımcı 9, Katılımcı 10, Katılımcı 12
En önemlisi	Katılımcı 2, Katılımcı 5, Katılımcı 10
Aileden sonra en önemlisi	Katılımcı 11
Ömür boyu etkiler	Katılımcı 3

Katılımcıların değerler eğitiminde sosyal çevrenin rolüne ilişkin görüşlerinin; “güçlü şekilde etkili” (Katılımcı 1, Katılımcı 3, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 7,

Katılımcı 8, Katılımcı 9, Katılımcı 10, Katılımcı 12), “en önemlisi” (Katılımcı 2, Katılımcı 5, Katılımcı 10), “aileden sonra en önemlisi” (Katılımcı 11) ve “ömür boyu etkiler” (Katılımcı 3) şeklinde olduğu ortaya çıkmıştır.

Katılımcı 2 bu soruya, çocuğun arkadaş çevresinin etkisinin aile ve öğretmenden daha güçlü olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Bence en önemlisi bu diyebilirim; sosyal çevre. Çünkü aile ne kadar bu işe önem verirse versin, öğretmen ne kadar veya ders olarak veya hayat olarak bunu gösterirse gösterebilirsin çocuğun belli başlı arkadaşları iyi veya kötü onu o yöne çekmede bir numara bence. En önemlisi o.

Benzer bir cevabı daha ayrıntılı olarak veren Katılımcı 3, çocuğun ailesi dışında vakit geçirdiği yakın çevrede kazanmış olduğu değerlerin olumlu ya da olumsuz oluşunun, onun tüm hayatını etkileyeceğini şu şekilde ifade etmiştir:

Evet, sosyal çevre çocuğun aslında aile ortamında aldığı, beslendiği değerlerin bir sonraki aşaması sosyal çevre, bu yaşadığı sokak, mahalle, caddesi, semti ve bunun içinde okul da var. Ortamın iyi şekilde organize edilmiş olması, çevre açısından iyi şekilde organize edilmiş olması, suç unsurlarının zayıf olması, insanların birbirlerine saygılı olması, küfürlü konuşmaması, kaba davranmaması, herkesin birbirini anlaması, dinlemesi ve birbirlerine karşı merhametli bir bakış açısıyla hareket edilmesi, çocuğun olumlu çevrede olumlu bir kişilik beslemesi yapabileceğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bunların tersi olursa da çocuk açısından bir çevre travması hafızasında yaşantısının bir bölümünde çevre travması şeklinde negatifler fazlaysa yaşadığı çevrede bir çevre travması şeklinde hafızasında yer edinecektir ve bu onun yaşantısı boyunca devam edecektir.

Yine benzer bir cevap veren Katılımcı 4, çocuğun sosyal çevresinin onu güçlü olarak etkilediği ve çevresindekilerin olumlu değerlere sahip olmasının önemini şu şekilde ifade etmiştir:

Yani sosyal çevre şu şekilde aslında baktığımızda sosyal çevre değerler, değerleri ne kadar özümseyen ne kadar hayata geçirirse öğrenci de bunu dikkate alarak değerleri benimser. Toplumda gördüğü yanlışları çocuk fark etmiyor. Çocuk bu yanlışları sanki normal bir şeymiş gibi görüyor ve bunu hayatında aynısını yapıyor ya da benzerini yapmaya çalışıyor. O yüzden toplumdaki işte değerler çocuğa otomatik yansıyor. Toplum ne kadar değerleri ön planda tutarsa çocuk da o kadar değerleri kendi hayatında uygular.

4.5.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolüne İlişkin Görüşleri

Bu alt probleme ilişkin bulgular incelendiğinde katılımcı cevaplarının; medyanın etkisi ve bu etkiye dair önerilerden oluştuğu görülmüştür. Katılımcıların vermiş olduğu cevaplar aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 4.5.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitiminde Medyanın Rolüne İlişkin Görüşleri

Eğitiminde Medyanın Rolüne İlişkin Görüşler	Katılımcılar
Güçlü şekilde etkili	Katılımcı 1, Katılımcı 2, Katılımcı 3, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 7, Katılımcı 8, Katılımcı 9, Katılımcı 10, Katılımcı 11, Katılımcı 12
Yönlendirici	Katılımcı 3
İkna eden	Katılımcı 4
Olumsuz yönde algı değiştirici	Katılımcı 4, Katılımcı 11
Olumsuz etkili	Katılımcı 1, Katılımcı 2, Katılımcı 9, Katılımcı 11, Katılımcı 12
Etkisi içeriğine bağlı	Katılımcı 2, Katılımcı 3, Katılımcı 10
Özellikle asosyal çocuklarda etkili	Katılımcı 2
Özellikle ergenlik dönemindeki çocuklarda etkili	Katılımcı 3
Çocuk medyadaki duygu, düşünce ve davranışları süzgeçten geçiremeden kabulleniyor	Katılımcı 4, Katılımcı 11
Sosyal medyadan öğrendiği olumsuz değerler okulda değiştirilemiyor	Katılımcı 4
Bağımlılık yapıyor	Katılımcı 6
Medyanın Etkisine Dair Öneriler	Katılımcılar
İçerik konusunda seçici olunmalı	Katılımcı 6, Katılımcı 11
Değerler eğitimi medya araçları üzerinden de verilmeli	Katılımcı 7
Medya içeriğinin değerlere uygunluğu denetlenmeli	Katılımcı 8, Katılımcı 11

Katılımcıların değerler eğitiminde medya unsuruna dair; “güçlü şekilde etkili” (Katılımcı 1, Katılımcı 2, Katılımcı 3, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 7, Katılımcı 8, Katılımcı 9,

Katılımcı 10, Katılımcı 11, Katılımcı 12), “yönlendirici” (Katılımcı 3), “ikna eden” (Katılımcı 4), “olumsuz yönde algı değiştirici” (Katılımcı 4, Katılımcı 11), “olumsuz etkili” (Katılımcı 1, Katılımcı 2, Katılımcı 9, Katılımcı 11, Katılımcı 12), “etkisi içeriğine bağlı” (Katılımcı 2, Katılımcı 3, Katılımcı 10), “özellikle asosyal çocuklarda etkili” (Katılımcı 2), “özellikle ergenlik dönemindeki çocuklarda etkili” (Katılımcı 3), “çocuk medyadaki duygu, düşünce ve davranışları süzgeçten geçiremeden kabulleniyor” (Katılımcı 4, Katılımcı 11), “sosyal medyadan öğrendiği olumsuz değerler okulda değiştirilemiyor” (Katılımcı 4) ve “bağımlılık yapıyor” (Katılımcı 6) şeklinde görüşlere sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların değerler eğitiminde medyanın etkisine dair önerilerinin ise; “içerik konusunda seçici olunmalı” (Katılımcı 6, Katılımcı 11) “değerler eğitimi medya araçları üzerinden de verilmeli” (Katılımcı 7) ve “medya içeriğinin değerlere uygunluğu denetlenmeli” (Katılımcı 8, Katılımcı 11) şeklinde olduğu anlaşılmıştır.

Katılımcı 1, toplumdaki sosyallik olgusunun sosyal medyaya indirgendiği ve sosyal medya paylaşımlarının bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarını etkilediğini şu şekilde ifade etmiştir:

Çok etkili. Yani şu an hele günümüzde çok çok çok etkili. Yani çünkü artık bütün herkesin elinde özellikle bu internet bağlantılı genel ağ bağlantılı tüm cihazlar inanılmaz yaygın vaziyette. Yani aile bir arada vakit geçirmek yerine herkes bireysel elinde telefonla vakit geçirmeyi sağlıyor. Telefonun üzerinden de o telefon akıllı telefon ise zaten telefon üzerinden her türlü medya kanalına ulaşabiliyor. Sosyal medya, özellikle medyadan ziyade sosyal medya. ...Yani orada izlenen paylaşılan bütün görseller, küçük yaştan itibaren herkesin zihninde, fikrinde, damarlarında dolaşmaya başlıyor. Yani bir şeyler normalleşmeye başlıyor sonrasında da. O da etkili.

Katılımcı 3, medyanın duygu, düşünce ve davranışları dolayısıyla da sahip olunan değerleri etkilemesi durumunun özellikle ergenlik dönemindeki bireyler için çok daha ciddi boyutta olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Medya araçları kişilerin, günümüzde teknolojinin ve internet bağlantısının gelişmesi nedeniyle artık çocuğun belli bir yaştan sonra bireysel ve ‘ben bireyim artık kendimi toplumun, ailenin önemli bir üyesi olarak görüyorum’ demeye başladığı andan itibaren, yani bunu biz daha çok lise birden itibaren çocuk kendi içine kapanmaya başlamasına neden oluyor ve medya burada çok ciddi bir yönlendirici olmuş oluyor. Medyanın yönlendirme gücü, aileden, okuldan ve çevreden çok daha yüksek bir boyutta. Medya

doğru yönlendirir doğru içerikle beslerse çocuğun kişisel gelişimine olumlu yönde katkıda bulunacak. Medya çocuğa yanlış bir besleme yapıyorsa bu da çocuğun tüm değerlerinin negatif olmasına olumsuz olmasına ve daha sıkıntılı bir gelecek yaşamasına neden olabilir.

Katılımcı 7 sosyal medyanın, yeni nesil üzerindeki olumsuz etkilerine ve bu etkilerin sosyal medyanın bir değerler eğitimi aracına dönüştürülerek ortadan kaldırılabileceğine dair görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Evet, sosyal medyayı da katabiliriz. Var olan tek yani bütün teknoloji araçları sayarsak hepsi kıymetli, çocuklara çok çabuk ulaşıyoruz artık. Bunları çok daha aktif kullanabilmek için herhalde en çok tercih ettikleri o sosyal medya mecraları üzerinden hareket etmemiz gerekiyor. Yani nasıl olumsuz o değer kaybının orada yaşıyorsa, değer kaybını kazanma projelerini de orada sürdürülmesi gerekiyor. Çünkü bu saatte siz çocuğa artık şey yapamazsınız, bu aletlerden ya da bu teknolojik şeylerden uzaklaştıramazsınız. Bunların içinde doğan bir nesille karşı karşıyayız. O yüzden sen bunu kullanma diyemezsin. Belli bir yaşa kadar kontrolünü sağlarsın ama bir süre sonra ve bu değişime uğraş. Bizim bunu halledebilmek için var olan o medya ayağındaki bölümdeki değerleri arttıracak, onlara hitap edecek ama etkinlikler düzenleyebilmek. Yani onun arzu ettiği hani böyle sadece sözel değil, böyle basit çizgi filmlerle falan da değil, gerçekten onu oynusa oyun, teknik oynusa teknik oyun, hani dijital ortamdaki oyunlarla çok sevdikleri bunlarla şarkıysa şarkı ama onlara hitap eden yani gerçekten hani dönemin sevdiği ve popüler olan şey neyse o değeri o popüleritenin içine sığdırarak belki sunmamız gerekiyor. Yani illa eskisi gibi hani vurgulamak değil, var olan şu an herkesin zevk aldığı hoşlandığı şey üzerine eski değeri ayarlamamız gerekiyor bence.

Katılımcı 9 diğer katılımcıların görüşlerine benzer şekilde yeni neslin medya araçlarını yoğun ve denetlenemez şekilde kullandığını ve bu durumun çocuğun toplumsal değerleri yitirmesine ve bu değerlere yabancı olarak yetişmesine sebebiyet verdiğini şu şekilde ifade etmiştir:

Medya araçlarının rolü çok fazla çünkü çok sayıda medya araçlarına maruz kalıyor bu çocuklar. Bizden daha çok orada görüp geçirebiliyorlar. Orada daha çok vakit geçirebiliyorlar. Eğer medya gerektiği kadar hassas olmazsa bu değerler eğitiminde çocuk büyük ihtimal yanlış değerlere sahip oluyor. Bu bizim değerlerimize de sahip olamıyor, koruyamıyor. O yüzden farklı bir nesil yetişiyor bu sefer de.

4.6.Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Değerler Eğitiminde Sosyal Bilgiler Dersinin Rolüne İlişkin Algısı

Katılımcıların altıncı alt probleme dair vermiş oldukları cevaplardan elde edilen bulgular incelendiğinde; katılımcıların (Katılımcı 1, Katılımcı 2, Katılımcı 3, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 7, Katılımcı 8, Katılımcı 9, Katılımcı 10, Katılımcı 11 ve Katılımcı 12) Sosyal bilgiler dersinin değerler eğitiminin verilebileceği en iyi/en önemli ders olduğunu düşündükleri ortaya çıkmıştır. Sadece tek bir katılımcı (Katılımcı 6), Sosyal bilgiler dersinin, Din kültürü ve ahlâk bilgisi dersinden sonraki değerler eğitiminin verilebileceği en iyi/önemli ders olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı 7 ve 10; mevcut Sosyal bilgiler dersi müfredatının etkili bir değerler eğitimi için yetersiz kaldığını ifade etmiştir. Ayrıca Katılımcı 7, aynı yetersizliğin mevcut okul şartlarında da söz konusu olduğunu belirtmiştir.

Katılımcı 1, sosyal bilgiler dersinin değerler eğitimi verilebilecek tek ders olmadığı ama içeriğini beşerî bilimlerin oluşturuyor olması yönüyle aslında başlı başına bir değerler eğitimi dersi olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Ya şöyle bizimki sözel ders ve sosyal bilgileri sosyal bilimleri anlatırken hep ...insan merkezli anlatımlarınız var. E o zaman mutlaka insan bazda olunca oradaki mutlaka hikâyeler, değerler eğitime yönelik ya da değerler olarak ele aldığımız hangi başlıksa onları bir şekilde işaret ediyor. Yani hoşgörülü politika mesela şu an yedinci sınıflarda Osmanlı tarihini anlatıyoruz. ...Şimdi hoşgörülü politika. Bir örnek üzerinden bahsediyorum. Orada halkın yeni fethettiği bölgedeki halkın Osmanlı devletini kabullenmesini kolaylaştırıyor, politikanın içerisinde bütün değerler var zaten o hoşgörü politikanın içerisinde tüm değerler var. Yani herkese aynı eşitlikte yaklaşması, kabul edilip kabullenişle yaklaşması, baskıcı olmaması, sömürgeci olmaması, bunların her biri bir değer aslında. Onu anlatırken de ister istemez onlara değinmiş oluyoruz. ...Tek bir başlık olarak değil de onun içinde anlatırken çocuğa farkındalık oluşturacak şekilde vermeye çalışıyoruz zaten o değerleri. ...Sosyal bilgilerin o anlamda bence daha fazla bir yeri var. Ha değerler eğitimi, sadece sosyalin işi mi? Hayır değil. Tüm dersler mutlaka bunun bir parçası mutlaka olabilir ama bizim dersimiz daha hani insanı baz alarak insanın etrafında şekillenen olayları ele alarak anlattığımız için ya da işlediğimiz için daha fazla yer ediyordur bir bütün hâlinde düşünmek gerekirse.

Katılımcı 3 ise sosyal bilgilerin birey, toplum ve değerler eğitime yönelik katkılarını şu şekilde ifade etmiştir:

Sosyal bilgiler dersi bireyin bilinçli bir şekilde toplumda yaşayabilmesi için gerekli bilgileri sağlar. Bu bilgilerin çocuğa yüklenmesi konusunda sosyal bilgiler dersi önemli bir rol üstlenir. Ama tabii ki Sosyal bilgiler dersi doğru şekilde çocuğa verilirse olumlu yönde katkısı olacaktır. Yani insan olma sorumluluğu, vatandaş olma sorumluluğu, hukuki

sorumluluk, gündelik yaşamda hayatını devam ettirebileceği asgari bilgileri elde etmesi bu sosyal bilgiler dersiyle sağlanabileceği ve elde edebileceği kazançlar olarak söyleyebiliriz.

Katılımcı 7 değerler eğitiminde sosyal bilgiler dersinin rolüne ilişkin görüşlerini, Katılımcı 1 ve 3'e oldukça benzer olarak şu şekilde ifade etmiştir:

Bizim konularımız, kazanımlarımız hep zaten temel bazda hani vatan, millet sevgisi, insan, ayrımcılık olmaması, işte hoşgörü olması, empati kurmak hep temelinde bunlar var. Yani zaten ne diyoruz hani kendi inancımız, anayasal düzenin hepsine baktığımızda aslında insan olmak, iyi bir insan olma var. Bu iyi bir insan olmanın hepsinde sosyal bilgiler dersinde aslında veriyoruz. Etkin vatandaşlığı veriyoruz işte örnek veriyorum, eski yaşayan milletlerdeki kültürlerdeki insanları örnek baz alarak vermeye çalışıyoruz. Biz o noktada bunu kullanabilecek çok şanslı branşlardan bir tanesiyiz. Yani geçmişten günümüze yaşayan insanlardan onların yaklaşımlarından örnek vererek de bunu yapabiliriz ya da dersin içerisinde çok etkinliklerle bunu paylaşabileceğiniz ve farklı grupları bir araya getirip o çocukların o birbirleriyle bir zıtlıkları varsa hoşgörüsüzlükleri varsa ve birbirine böyle başladıkları herhangi ortamlar varsa bunu düzeltebilecekleri etkinlikleri yapabilmeye fırsatına sahibiz.

4.7.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Değerler Eğitimine İlişkin Yeterliliği Hakkındaki Algısı

Katılımcıların yedinci alt probleme dair vermiş olduğu cevaplardaki değerlendirme ve öneriler aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 4.7. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Değerler Eğitimi Açısından Yeterliliğine İlişkin Görüşleri

Değerlendirme ve Öneriler	Katılımcılar
Ders içeriği ve süresi yeterli	Katılımcı 1, Katılımcı 2, Katılımcı 11
Ders içeriği yetersiz, daha fazla yer verilmeli	Katılımcı 3, Katılımcı 4, Katılımcı 6, Katılımcı 7, Katılımcı 9, Katılımcı 12
Ders süresi yetersiz, ders saati artırılmalı	Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 7
Değerler eğitimi ayrı bir ders olmalı	Katılımcı 4, Katılımcı 5
Ders içeriği yetersiz, ders içi etkinlikler artırılmalı	Katılımcı 8
Ders içeriği ve süresi yetersiz; ders saati ile ders dışı ve okul dışı etkinlikler artırılmalı	Katılımcı 7, Katılımcı 10

Katılımcıların 2018 Sosyal bilgiler öğretim programının değerler eğitimi açısından yeterliliğine ilişkin görüşlerinin; “ders içeriği ve süresi yeterli” (Katılımcı 1, Katılımcı 2, Katılımcı 11), “ders içeriği yetersiz, daha fazla yer verilmeli” (Katılımcı 3, Katılımcı 4, Katılımcı 6, Katılımcı 7, Katılımcı 9, Katılımcı 12), “ders süresi yetersiz, ders saati artırılmalı” (Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 7), “değerler eğitimi ayrı bir ders olmalı” (Katılımcı 4, Katılımcı 5), “ders içeriği yetersiz, ders içi etkinlikler artırılmalı” (Katılımcı 8), “ders içeriği ve süresi yetersiz; ders saati ile ders dışı ve okul dışı etkinlikler artırılmalı” (Katılımcı 7, Katılımcı 10) şekilde olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların 2018 Sosyal bilgiler öğretim programının değerler eğitimi açısından yeterliliğine ilişkin değerlendirmelerinin çok çeşitli olduğu anlaşılmıştır.

Katılımcı 3, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının değerler eğitimi açısından yetersiz olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Yani genel anlamda sosyal bilgiler derslerinin 5, 6 ve 7.nci sınıflarda ilk ünitesi birey ve toplum ünitesi, daha çok iletişim ağırlıklı bir ünite, değerler eğitimi konusu bu üniteye biraz serpiştirilmiş. Onun dışında diğer ünitelerde değerler eğitimiyle ilgili çok yoğun bir içerik yok. Yani sosyal bilgiler dersi ya da sosyal bilgiler grubu 5, 6 ve 7.nci sınıflarda daha çok birinci üniteyle ve iletişim konusuyla anlatılmaya, ifade edilmeye çalışılmış. Bence yeterli mi? Hayır, şu an için ben yeterli görmüyorum. Çünkü diğer ünitelerin de içine ne yapılmalı, bence serpiştirilmeye, belli konularla bağlantı sağlanmaya ve desteklenmeye çalışılmalıdır. Bu haliyle içerik sadece birinci ünite ile ilişkilendirilmeye çalışılmış. Bu ilişki de biraz tüm sistemin içinde zayıf kalıyor.

Katılımcı 4 de Katılımcı 3’ün görüşlerine paralel olarak 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının değerler eğitimi açısından yetersizliğini ve bu duruma dair önerilerini şu şekilde ifade etmiştir:

Ee şöyle söyliyim hani ders programı müfredat olarak yoğun sosyal bilgiler dersi. İşte 5, 6 ve 7’lerde daha sonra 8. sınıflardan İnkılap dersi olarak değişiyor. Şöyle baktığımızda müfredat olarak sadece işte 7. sınıfın iletişim ünitesinde değerler eğitimi oradan biraz katmaya çalışıyoruz. İşte empati ve önyargının gündeme geldiği zaman işte 5 ve 6. sınıftaki rollerimiz grubunda katmaya çalışıyoruz. Yeterli değil çünkü şu şekilde, hani işte mesela işte tarihi konulara girdiğimizde tarih sevgisini kazandırabiliriz ya da vatandaşlık ilgili değerleri kazandırabiliriz ama yeterli olmuyor. Özellikle daha fazla değerler eğitime ayrıca bir ünitenin ayrılmasından yanayım. Hatta bence bir kademe bile ayrılabilir değerler eğitime hani bu sadece işte değerler eğitiminin geniş alanı olması değil de bizim toplum

olarak bir an önce değerleri ekmeğe ihtiyaç duyduğundan dolayı daha fazla yer edinmesi doğru olacağını düşünüyorum.

Katılımcı 7, Sosyal Bilgiler Öğretim Programının değerler eğitimi açısından yetersiz olduğunu, programda var olan değerlerin çok hızlı işlendiğini ve bu yüzden programa öğrencilerin aktif olduğu etkinliklerin eklenmesi gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir:

Yani aslında içinde değerler eğitimi var hiç yok değil, sıfır değil, kesinlikle var ama bilakis bu zaten bildiğimiz şeyler diyerek hop hop hop geçiliyor. Çünkü çok daha yoğun müfredatlı ve bilgi donanımı hani böyle çok üzerinde durarak anlatabileceğimiz konulara ayırabileceğiniz çok daha farklı konular var, onlara zaman ayırıyoruz. İşte mesela yardımlaşma hemen konuşarak çok rahat bir şekilde öğrenciler 1-2 örnek vererek anlatabiliyor ama mesela bunu siz bir etkinlikte yapsanız bunu okul bazlı sınıf bazlı değil de okul bazlı, hatta mahalle bazlı bir etkinliğe dönüştürseniz o zaman ne olacak çocuk aktif hem katılımcı olacak. Katılımcı olmanın dışında içinde yer aldığı için o duyguyu hissedecek. Siz o duyguyu vereceksiniz ama biz bunun hiçbirini yapmıyoruz. Ne diyoruz? Yardımlaşma, dayanışma, kavram olarak şudur, örgütler şunlardır, diyorsunuz, diyorsunuz ki benim için işte mesela ne işte medeniyetler anlatmak çok daha derin bir konu bunu anlayamıyor çocuk, buna daha çok zaman ayıralım diyoruz mesela. Ama medeniyetlere dönerek o bir şey kazanıyor mu? Maalesef kazanmıyor. Ona kazandırdığı pek bir şey olmuyor.

4.8.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Uygulama Ve Değerlendirmede Kullanılabilecek En Etkili Yöntemlere İlişkin Görüşleri

4.8.1.Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimi uygularken kullanılabilecek en etkili yöntemlere ilişkin görüşleri

Katılımcıların bu alt probleme dair vermiş olduğu cevaplar tablolastırılarak aşağıda sunulmuştur:

Tablo 4.8.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi Uygularken Kullanılabilecek En Etkili Yöntemler

Değerler Eğitiminde Kullanılabilecek Yöntem ve Teknikler	Katılımcılar
Empati	Katılımcı 1, Katılımcı 4
Projeksiyon cihazı yardımıyla resim, video ve müzikten yararlanılması	Katılımcı 1
Rol-model olma	Katılımcı 2, Katılımcı 3, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 11, Katılımcı 12
Öğretmen-öğrenci-veli-medya işbirliğinin sağlanması	Katılımcı 2
Değerler eğitimi uzmanı-öğretmen-öğrenci-veli görüşmesi yapılması	Katılımcı 2

Örnek olay	Katılımcı 4, Katılımcı 11
Öğrenciyle vakit geçirmek	Katılımcı 5, Katılımcı 10
Öğrenciyi ödüllendirmek	Katılımcı 5
Örneklemeler	Katılımcı 6, Katılımcı 11
Uygulamalı etkinlikler yapılması	Katılımcı 7, Katılımcı 9, Katılımcı 10
Öğrenciye neyi, neden yapması gerektiğini ve yanlış davranışlarının olası sonuçlarını açıklamak	Katılımcı 8

Katılımcıların değerler eğitimini uygularken kullanılabilecek en etkili yöntemlerin; “empati” (Katılımcı 1, Katılımcı 4), “projeksiyon cihazı yardımıyla resim, video ve müzikten yararlanılması” (Katılımcı 1), “rol-model olma” (Katılımcı 2, Katılımcı 3, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 11, Katılımcı 12), “öğretmen-öğrenci-veli-medya işbirliğinin sağlanması” (Katılımcı 2), “değerler eğitimi uzmanı-öğretmen-öğrenci-veli görüşmesi yapılması” (Katılımcı 2), “örnek olay” (Katılımcı 4, Katılımcı 11), “öğrenciyle vakit geçirmek” (Katılımcı 5, Katılımcı 10), “öğrenciyi ödüllendirmek” (Katılımcı 5), “örneklemeler” (Katılımcı 6, Katılımcı 11), “uygulamalı etkinlikler yapılması” (Katılımcı 7, Katılımcı 9, Katılımcı 10) ve “öğrenciye neyi, neden yapması gerektiğini ve yanlış davranışlarının olası sonuçlarını açıklamak” (Katılımcı 8) şeklinde olduğunu düşündükleri ortaya çıkmıştır.

Katılımcı 4, değerler eğitimini uygularken kullanılabilecek en etkili yöntemlerin olumlu rol model olma, örnek olay kullanımı ve empati yaptırma olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Yani ben yöntem olarak bir birinci olarak öğretmenin rol model olması, ailenin rol model olmasını yanayım, ikincisinde de örnek olay üzerinden çok durarak işte empati özellikle empati kullanarak ön yargıları kırarak değerler eğitimini öğretebiliriz. Yani bana kalırsa örnek olay üzerinden çok rahat bu değerler eğitimini yansıtabilir ki toplumumuzda zaten değerler eğitiminin eksikliğimizi hissettirecek yüzlerce örnek vardır. Bu örnekleri kullanarak çocukların işte doğruyu yanlış ayırt etmesi, değerleri üzerinden değerler eğitimi üzerinden durduğumuzda bu toplumdaki yozlaşmayı görüp işte bir kendisinin bunlara benzememesini ya da daha doğrusu bu olumsuz davranışları göstermemesi için bazı değerlere sahip olmaya çalışacağından eminim.

Katılımcı 7, değerler eğitimini uygularken kullanılabilecek en etkili yöntemin öğrencilere uygulamalı etkinlikler yaptırılması olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Aktif saha, bence saha. Bunu birebir uygulamayı yani tiyatro mu yapacaksınız işte etkinlik mi yapıyorsunuz, tören mi yapıyorsunuz, çocuğa aktif katılım. Yani işte dedim ya hani,

yardımlaşma kampanyası mahallede mi yapılacak, yani bunu derste sınıfta böyle değil hani oturarak çocuğum hadi sen söyle değil de aktif bir faaliyetle gerçekleştirebilirsiniz. Bunu yaptığımızda çocuk orada bireysel olarak kendini kanıtlar, konuşma şekli değişir. Arkadaşlarıyla özgüveni değişir, sohbeti değişir, bakış açısı değişebilir. En akademik başarısız olan öğrenci bile orada çok daha başarılı hale gelebilir. O bizim için çok büyük bir etken. Hani tecrübe etmişliğim de var yani. O yüzden bence saha yani sahada aktif çalışacak. Sınıfta sadece sözleri anlatımla değil, onu canlandıracak, içinde bulunacak işte öğretmen de orada etkinlik oluşturmaya çalışacak.

Katılımcı 12, en etkili yöntemin öğrenciye olumlu rol-model olma olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Yaşadıkça öğrenebiliriz ki yoksa evet ailede öğrenilir dedik, sosyal çevrede, okulda ama en iyi öğrenir yani en iyi öğrenme yöntemi yaşayarak öğrenmektir. Çocuğa sen sevgiyi öğren diyorsun ama sen sevgiyi çocuğa vermezsen ya da saygıyı vermezsen ya da işte hoşgörü göstermezsen çocuk da bunu öğrenemez ki nasıl öğrensin? Yaşamadığı, görmediği sadece anlatarak mesela biz derslerimizi anlatıyoruz, iletişim çok önemli diye yedinci sınıf konularından birisi, işte ön yargılı olmayın diyoruz işte argo sözcük kullanmayın. Evet dersimizde bu arada ha bu konuda başlığı içerisinde biz konu olarak anlatırken belki değerler eğitimi de vurgu yapıyoruz. Konu başlığı olarak işlemesek bile ama bu çocuğa yaşatmak gerekiyor, yaşamadan öğrenemez. Yaşamadan öğrenemediği gibi de yaşatamaz da otomatikman. Böylece şey gibi bu sarmal birbirine dege dege ilerleyecektir.

Katılımcıların cevaplarındaki değerler eğitimi nasıl uyguladıklarını anlatırken kullanmış oldukları ifadelerden, uyguladıkları değerler eğitimi yaklaşımı ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Ortaya çıkan sonuçlar aşağıdaki tabloda paylaşılmıştır:

Tablo 4.8.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi Uygularken Kullanılabilecek En Etkili Yaklaşımlar

Değerler Eğitiminde Kullanılabilecek Yaklaşımlar				Katılımcılar
Değerlerin Doğrudan Öğretimi/Telkin	Yaklaşımı	(Endoktrinasyon/Değer Aktarma/Değer Aşılama)		Katılımcı 1, Katılımcı 2, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 8, Katılımcı 11
Değerlerin Gizli Öğretimi Yaklaşımı (Örtük Program)				Katılımcı 2
Eylem/Davranış (Yaparak/Yaşayarak)	Öğrenme/Hareket	Öğrenimi Yaklaşımı		Katılımcı 7, Katılımcı 9, Katılımcı 10
Bütüncül Yaklaşım				Katılımcı 2
Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı				Katılımcı 2, Katılımcı 3, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 11, Katılımcı 12

Vermiş olduğu cevaplar incelendiğinde katılımcıların; Değerlerin Doğrudan Öğretimi/Telkin Yaklaşımı'nı (Katılımcı 1, Katılımcı 2, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 8, Katılımcı 11), Değerlerin Gizli Öğretimi Yaklaşımı'nı (Katılımcı 2), Eylem/Davranış (Yaparak/Yaşayarak) Öğrenme/Hareket Öğrenimi Yaklaşımı'nı (Katılımcı 7, Katılımcı 9, Katılımcı 10), Bütüncül Yaklaşım'ı (Katılımcı 2) ve Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı'nı (Katılımcı 2, Katılımcı 3, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 11, Katılımcı 12) benimsedikleri anlaşılmıştır.

Katılımcıların vermiş olduğu cevaplardan elde edilen bulgulara göre hiçbir katılımcının; Değerlerin Açıklanması/Belirginleştirme Yaklaşımı (Değer Ayrımı), Değer Analizi Yaklaşımını (Değer Çözümlemesi) ya da Ahlaki Muhakeme/Ahlaki İkilem (Sorgulama/Bilişsel Ahlaki Gelişim/İkilem Tartışması) yaklaşımını kullanmadığı anlaşılmıştır. Bazı katılımcıların ise (Katılımcı 2, Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 11) birden fazla yaklaşımı (Değerlerin Doğrudan Öğretimi/Telkin Yaklaşımı (Endoktrinasyon/Değer Aktarma/Değer Aşılama Yaklaşımı ile Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı) benimsedikleri görülmüştür. Katılımcı 2'nin Değerlerin Doğrudan Öğretimi/Telkin Yaklaşımı (Endoktrinasyon/Değer Aktarma/Değer Aşılama), Değerlerin Gizli Öğretimi Yaklaşımı (Örtük Program), Bütüncül Yaklaşım ve Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı olmak üzere 4 farklı yaklaşımı benimsediği anlaşılmıştır.

Katılımcı 3, Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı'nı önerdiğinin anlaşıldığı; “En etkili yöntem uygulama, doğru davranış, özellikle öğretmenin sözleriyle, hareketleriyle, giyimiyle çocuklara değerler eğitimi konusunda rol model olması gerektiğini düşünüyorum. Bunlar yapılmazsa çocuğa değerler eğitimi adına, eğitim adına, rehberlik adına doğru bir başlangıç yapmış sayılmayız.” cevabını vermiştir.

Katılımcı 8, değerler eğitimi uygulanırken Değerlerin Doğrudan Öğretimi/Telkin Yaklaşımı'nın (Endoktrinasyon/Değer Aktarma/Değer Aşılama) kullanılmasının gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir:

Yani ben dilini çok fazlaca kullanırım çocuklarıma neden hani yapılması gerektiğini yapılmayınca sonuçlarının bize nereye götüreceğini bunları vurgulayarak yapmaya çalışıyorum. Muhakkak neyin, ne için yaptıklarını bilmesini istiyorum yani çocuk ben neyin, neden bu niçin anlattığının muhakkak altını doldurarak anlatmaya çalışıyorum. Çocuklardan da bu davranışları sergilemesini istiyorum. Yanlış bir davranış olduğu zaman da kızarak höt höt ederek değil. Çünkü artık günümüzde bunlar işlerliğini kaybetti. Bu tür

davranışlar maalesef çocuğu bizden uzaklaştırıyoruz. Daha çok konuşarak... Konuşarak en bu sevgi gözümüzdeki o sevgiyi konuşarak dilinize dökerek gerçekleşmesi gerekiyor.

Katılımcı 10 ise, Eylem/Davranış (Yaparak/Yaşayarak) Öğrenme/Hareket Öğrenimi Yaklaşımı'nın kullanılmasının gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir:

Hımm işte bak bu soru benim soru işte. Şimdi değerler eğitimi verilirken, tabii burada çocukla daha fazla zaman geçirmek önemli. İyi bir planlama yani, yani ne diyelim işte bir plan dâhilinde neler yapılabileceğini, çocuğu işin içine katarak sevdirecek ve çocuğu da bu anlamda, ne diyelim motive ederek mutlaka bir şeyler yapılabilir. Bu çocukla zaman geçirmeye de alakalı. Yani sen şimdi ben iki türlü öğretmenim; ben şimdi ben çocuklarla derse girerim derste belki en kötü olduğum yer ders diyelim ama ben uzun yıllar izci liderliği yaptım, kamplar yaptım onun dışında kendim yani kulübümüz de vardı izcilik temelli ama çok fazla çocuğu da kampa götürdüm. Geziye çok götürdüm mesela geziye. Şimdi bütün bunlara baktığın zaman çocuklar orada zaman geçirmek işte kampta çocukla yan yana yatıyorsun çadırda ya da uyuyorsun, geliyor üstünü örtüyor ya da sen onun üstünü. Yani orada verdiği şeyler daha kalıcı olur. Yoksa sınıfta akşama kadar anlatıyor, anne anlatıyor, baba anlatıyor, öğretmen anlatıyor, oğlum böyle yapma böyle yapma bak günahdır, ayıptır diye. Bunların hepsi hikâye yani boş, yani şimdi ki imam hatipteyiz, cuma namazında çocuklar susmuyor mesela, şimdi yani nasıl bir değerden bahsedeceğiz yani? Hani o çocuğa hükmedilecek? Çünkü herkes çocuğa komut veriyor. Oğlum namazda konuşulmaz, oğlum, yani kaç saat meslek dersi görüyor işte anne söylüyor, baba söylüyor, öğretmen söylüyor, herkes kızıyor bilmem ne. Ha bu biraz daha hani ne diyelim bir planlama ve zamansallıkla ilgili yani o fazla zaman bir arada olmak. Hani en sevmediğim kavramlardan biri bu rehberlikçiler söylüyor ya: “Yaparak yaşayarak öğreneceğiz.” Hani öyle bir kavram öğreneceğiz de çok kullanılıyor bunlar. Yani bunların hepsi hikâye ya yani birlikte çocukla vakit geçirmek en iyi öğretim metodudur. Ders mers hepsi yani ne öğreteceksin? Derste öğrenecekleri şeyi üniversiteye kadar aynı dersleri görüyorsun yani şimdi o başka bir şey yok yani kademeli kademeli ucundan kıyısından. Ama çocuklarda kalıcı olan odur yani o önemli. Birazcık daha o anlamda hani çocuklarla ne diyelim o tür zamanları geçirebilecek alanların oluşması önemli.

4.8.2.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitiminin Değerlendirmesinde Kullanılabilecek En Etkili Öğretim Yöntemleri

Bu alt probleme dair bulgular incelendiğinde katılımcıların tamamının; öğretilen değerın kazanılma düzeyini ölçmek için kullanılabilecek en etkili değerlendirme yönteminin gözlem olduğunu düşündüğü ortaya çıkmıştır. Ayrıca Katılımcı 1, Katılımcı 3 ve Katılımcı 7; öğrenciye herhangi bir sosyal faaliyet alanında uygulama ödevi verilmesinin, yapılacak

gözlemi kolaylaştıracağını belirtmiştir. Sadece Katılımcı 6, diğer katılımcılardan farklı olarak bu gözlemin yazılı sınav ile de yapılabileceğini belirtmiştir.

Katılımcı 3, değerler eğitimini değerlendirirken kullanılabilecek en etkili yöntemi şu şekilde ifade etmiştir:

Bunun için en iyi etkili yöntem bu daha çok çocuğa verilebilecek sosyal bir görev olabilir. Bir ödevin hazırlanması olabilir. Bir izci kampı çalışması olabilir. Bir piknik olabilir ya da bir yardım kampanyası konusunda çocuğun yapabileceği bir sosyal faaliyet olabilir. Yani işte atıyorum bir deprem sonrası yaşanan afetin izlerini silmek için işte sınıf olarak, okul olarak, aile olarak neler yapılabilir? Bu konuda çocuğun yönlendirilmesi, fikirlerinin öğrenilmesi, sorgulanması, bireysel çalışma ve yakından tanıma faaliyetleriyle çocuğu verilecek görevlerle bu ölçülebilir.

Katılımcı 7, Katılımcı 3'e benzer olarak değerler eğitimini değerlendirirken kullanılabilecek en etkili yöntemi şu şekilde ifade etmiştir:

Yani ya örnek veriyorum, hani vatan millet sevgisi ise yani belki onun istiklal marşındaki duruşu ya da bunu hassasiyeti olabilir ya da örnek verelim, herhangi bir olaya karşı duyarlı bir yaşadığımız mesela örnek veriyorum, yardımlaşma dedik. Çevremizde yaşanan güncel bir konuda buna tepki olabilir. "Beraber ne yapabiliriz?" sorusuna aldığımız yanıtlar belki de ölçüt olabilir. Sınıftaki mesela belli bir değere karşı, örnek veriyorum, arkadaşlar arasındaki davranış bozukluğuyla ilgili bir şeyse bunların azalmış olması bile belki bir ölçüt olabilir.

Katılımcı 6 ise, değerler eğitimini değerlendirirken kullanılabilecek en etkili yöntemi şu şekilde ifade etmiştir:

Uygulamak yani onu çevresinde ya da hayatında uyguluyor mu gözlemlemek. Bunu ders içinde de olabilir arkadaşlarıyla da. Arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde de görebilirsiniz. En iyisi uygulama anında sınıfta ya da işte yazılı da bir aslında yazılı da bir uygulamadır, ondan da görebiliriz. Yani bilmediğin şeyi aktaramaz, insan bildiği şeyi aktarır. Bilmediğini duymadığını, görmediğini, yapmadığını özellikle aktarmaz.

4.9.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Sorunlara Uyguladıkları Çözümler

Dokuzuncu alt probleme dair verilmiş olan cevaplardan elde edilen bulgular incelendiğinde katılımcıların değerler eğitimi verirken çok sayıda sorunla karşı karşıya kaldığı ve bu sorunlara çeşitli çözümler ürettiği görülmüştür. Katılımcıların bu alt probleme dair cevapları tablolastırılarak aşağıda sunulmuştur:

Tablo 4.9. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunlar Ve Uyguladıkları Çözümler

Katılımcılar:	Değerler Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar	Uygulanan Çözümler
Katılımcı 1	Kalabalık sınıflarda değeri kazandırırken ve ölçerken zaman yetersiz kalıyor	Pes etmeden, sabırla, görmezden gelmeden, öğrenciyle ve gerektiğinde veliyle görüşüyorum
Katılımcı 2	Öğrenci, öğrendiği değeri içselleştiremiyor	Öğrenci ile birebir konuşuyorum, gerektiğinde görüşmeye veliyi ve idareciyi de dâhil ediyorum
Katılımcı 4	Öğrenci ailesinden öğrendiği yanlış değerlerin okulda değişmesine direniyor	Bazen müdahale etmiyorum, bazen ise empati yapmasını sağlayarak ikna ediyorum ama kalıcılığı olmuyor
Katılımcı 7	Öğrenciler değerleri ciddiye almıyor, çok bencilce davranıyorlar	Sınıflar kalabalık ve süre kısıtlı olduğundan, değerlere aykırı bir durumda anında müdahale ediyorum ama aslında bire bir görüşme gerekiyor
Katılımcı 9	Öğrenciler, onlara kazandırmaya çalıştığım değerleri aileleri ve sosyal medya yüzünden yabancılıyor	Öğrencilere kültürümüzü, değerlerimizi anlatıyorum
Katılımcı 10	Öğrencinin içinde bulunduğu hayat şartları değerleri içselleştirmesini zorlaştırabiliyor; örneğin evinde aile içi şiddet yaşanan öğrenciye sevgi, saygı gibi değerleri sadece anlatmak bile faydasız olabiliyor	Öğrenciye anlayışla yaklaşmaya, onu anlamaya çalışıyorum
Katılımcı 11	Öğrencilerimize değerlerimizi öğretebilmek için sosyal medyayla yarışmak zorunda kalıyoruz	Öğrencilere olumlu rol model olmaya çalışıyorum
Katılımcı 12	Öğrencilerin gayri ahlaki davranışlarına şahit olduğum oluyor ama onlara herhangi bir yaptırım uygulayamıyorum çünkü öğrenci ailesinin bu durumdan haberinin ve râzılığının olduğu söylüyor	Sözün bittiği yere geliyorum, herhangi bir çözüm bulamıyorum

Cevabı yukarıdaki tabloda sunulmuş olan cevapların dışında kalan Katılımcı 3 ve 5, değerler eğitimi verirken herhangi bir sorunla karşılaşmadığını ifade etmiştir. Katılımcı 3 ve 5'in cevapları aşağıda doğrudan paylaşılmıştır:

Katılımcı 3, değerler eğitimini uygulama sürecinde herhangi bir sorunla karşılaşmadığını fakat verilen değerler eğitiminin değerlendirme süreci için aslında uzunca bir süre gerektiğini ve öğretmenin verdiği değerler eğitiminin etkililiğini ölçmesinin mümkün olmadığını şu şekilde ifade etmiştir:

Hayır, ders sürecinde çocukların değerler eğitimiyle ilgili yani temel insani vasıfların, temel insani değer ve zenginliklerin konuşulması noktasında çocuklar rahatsızlık verecek bir tepki ile karşılaşmadım. Genel anlamda, karşılaşmadım. Bu tür konulardan çocuklar rahatsız olmuyorlar ve hatta bunun eksikliğinin toplumda yaşanıyor olması çocuklar açısından kaygı verici olduğunu gördüm ve hissettim. ...eğitim uzun süreli bir davranış değişikliği sürecidir eğitim. Yani makine gibi işte enerji verirsiniz şarteli açarsınız, sistemi çalıştırırsınız, makine çalışır, böyle bir süreç değil. Bu sabır isteyen, emek isteyen ve özveri isteyen bir şey. Çok uzun soluklu bir çalışmayla test edilebilecek durumlar bu. Bazı davranışlarda olumlu sonuçları çok kısa bir şekilde görebilirsiniz ama bazı davranışlarda uzun süreli bir beklemeye ve zamana ihtiyaç vardır. Bu çocuğun değerle ilgili ilgisinin olup olmamasıyla da ilgilidir. Bazı davranışlar çocuğun hoşuna gider ve kısa sürede onun olumlu sonucunu davranışlarına yansıtır. Bazı değerler çocuğun ilgisini çekmez. Bunun onun olum davranışlarına olumlu olarak yansımaları daha uzun zaman alır. Yani bunun için insani bir ölçüt olduğu için bunun ölçütünün kesin olarak bir kuralının olduğunu söyleyemeyiz.

Katılımcı 5 ise; “Hayır, herhangi bir sorunla karşılaşmadım.” cevabını vermiştir.

4.10.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Etkili Bir Değerler Eğitimi İçin Program Geliştiriciler, İdareciler, Veliler Ve Meslektaşlarına Yönelik Önerileri

4.10.1.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Etkili Bir Değerler Eğitimi İçin Program Geliştiricilere Yönelik Önerileri

Bu alt probleme dair verilmiş olan cevaplardan elde edilen bulgular incelendiğinde, daha etkili bir değerler eğitimi için katılımcıların eğitim programı geliştiricilerine yönelik önerilerinin; fiziksel koşullara yönelik öneriler, değerler eğitimi programına yönelik öneriler, sosyal bilgiler dersi öğretim programına yönelik öneriler, sosyal bilgiler ve diğer derslerin öğretim programlarına yönelik öneriler ile yetişkinlere değerler eğitimi verilmesine yönelik öneriler şeklinde olduğu görülmüştür. Katılımcıların cevapları tablolastırılarak aşağıda sunulmuştur:

Tablo 4.10.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Etkili Bir Değerler Eğitimi İçin Program Geliştiricilere Yönelik Önerileri

Fiziksel Koşullara Yönelik Öneriler	Katılımcılar
Okul binaları öğrenci kapasitesine uygun olarak tasarlanmalı	Katılımcı 1
Sınıflar kalabalık olmamalı	Katılımcı 1
Değerler Eğitimi Programına Yönelik Öneriler	Katılımcılar
Değerler eğitimi ayrı bir ünite olmalı	Katılımcı 4

Değerler eğitimi tüm derslerde verilmeli	Katılımcı 3
Değerler eğitimi ayrı bir ders olmalı	Katılımcı 2, Katılımcı 8
Değerler eğitimi seçmeli ve ayrı bir ders olarak verilmeli	Katılımcı 9
Değerler eğitimi ilkokuldan itibaren verilmeye başlanmalı	Katılımcı 5
Değerler eğitimi konularında tarihi şahsiyetlere daha fazla yer verilmeli	Katılımcı 6
Değer konulu gezi, etkinlik ve projeler ücretsiz olmalı	Katılımcı 10
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Yönelik Öneriler	Katılımcılar
Sosyal bilgiler müfredatında değer konulu çok sayıda uygulamalı etkinlik ve projeler yer almalı	Katılımcı 1, Katılımcı 6, Katılımcı 7, Katılımcı 9, Katılımcı 10
Sosyal bilgiler dersi müfredatı hafifletilmeli	Katılımcı 7
Sosyal bilgiler müfredatında değer konulu örnekler artırılmalı	Katılımcı 11
Değerler eğitimi sosyal bilgiler dersi müfredatının her ünitesine eklenmeli	Katılımcı 7
Sosyal bilgiler dersi 5. sınıf müfredatında değerler eğitimine daha fazla yer verilmeli	Katılımcı 12
Sosyal Bilgiler ve Diğer Derslerin Öğretim Programlarına Yönelik Öneriler	Katılımcılar
Sosyal bilgiler ile Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi müfredatlarında değerler eğitimine daha fazla yer verilmeli	Katılımcı 6
Sosyal bilgiler, Türkçe ve Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi müfredatlarında değerler eğitimine daha fazla yer verilmeli	Katılımcı 4, Katılımcı 5
Yetişkinlere Değerler Eğitimi Verilmesine Yönelik Öneriler	Katılımcılar
Tüm branş öğretmenlerine değerler eğitimi verilmeli	Katılımcı 2
Ailelere değerler eğitimi verilmeli	Katılımcı 6

Fiziksel koşullara yönelik önerilerinin “okul binaları öğrenci kapasitesine uygun olarak tasarlanmalı” (Katılımcı 1) ve “sınıflar kalabalık olmamalı” (Katılımcı 1) şeklinde; değerler eğitimi programına yönelik önerilerinin “ayrı bir ünite olmalı” (Katılımcı 4), “tüm derslerde verilmeli” (Katılımcı 3), “ayrı bir ders olmalı” (Katılımcı 2, Katılımcı 8), “seçmeli ve ayrı bir ders olarak verilmeli” (Katılımcı 9), “ilkokuldan itibaren verilmeye başlanmalı” (Katılımcı 5), “değerler eğitimi konularında tarihi şahsiyetlere daha fazla yer verilmeli” (Katılımcı 6) ve “değer konulu gezi, etkinlik ve projeler ücretsiz olmalı” (Katılımcı 10) şeklinde; Sosyal bilgiler dersi öğretim programına yönelik önerilerinin “Sosyal bilgiler müfredatında değer konulu çok sayıda uygulamalı etkinlik ve projeler yer almalı” (Katılımcı 1, Katılımcı 6, Katılımcı 7, Katılımcı 9, Katılımcı 10), “Sosyal bilgiler dersi müfredatı hafifletilmeli” (Katılımcı 7), “Sosyal bilgiler müfredatında değer konulu

örnekler artırılmalı” (Katılımcı 11), “değerler eğitimi Sosyal bilgiler dersi müfredatının her ünitesine eklenmeli” (Katılımcı 7) ve “Sosyal bilgiler dersi 5. sınıf müfredatında değerler eğitime daha fazla yer verilmeli” (Katılımcı 12) şeklinde; hem Sosyal bilgiler ve hem de diğer derslerin öğretim programlarına yönelik önerilerinin “Sosyal bilgiler ile Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi müfredatlarında değerler eğitime daha fazla yer verilmeli” (Katılımcı 6) ve “Sosyal bilgiler, Türkçe ve Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi müfredatlarında değerler eğitime daha fazla yer verilmeli” (Katılımcı 4, Katılımcı 5) şeklinde; yetişkinlere değerler eğitimi verilmesine yönelik önerilerinin ise “tüm branş öğretmenlerine değerler eğitimi verilmeli” (Katılımcı 2) ve “ailelere değerler eğitimi verilmeli” (Katılımcı 6) şeklinde olduğu ortaya çıkmıştır.

Katılımcı 3, etkili bir değerler eğitimi için program geliştiricilere yönelik önerileri şu şekilde ifade etmiştir:

Değerler eğitimiyle ilgili şunu söyleyebiliriz: Bu sadece sosyal bilgiler dersi, Türkçe dersi ya da din kültürü dersi için tasarlanmamalı. Bütün derslerin bir ahlaki yönü vardır. Yani bilimin de bir ahlakı vardır. Bu ahlak noktası her alan ve branş için kesinlikle uyarlanmalıdır. Matematik için de, felsefe için de, coğrafya, tarih için de işte sosyal fen bilimleri için de bu ahlaki boyutu, insani boyutu, derslerde işlenmeli ve derslerin arasına yerleştirilmelidir.

Katılımcı 7 bu soruya ilişkin önerileri şu şekilde ifade etmiştir:

Yani benim beklentim milli eğitimin inşallah bu değişen müfredatıyla eğer ki gerçekten hafifletirse şayet gerçekten hafifletirse, değerler eğitime bizim her müfredatımızdaki konunun her bir başlığını çok ele alınabilecek ve bunun etkinlikle aktif hale sunabilecek... mesela ne olabilir, örnek veriyorum, bizim kulüplerimiz vardır ama kulüplerin ekstra bir saati olmadığı için biz bunları aktif kullanamıyoruz işte sahaya dökemiyoruz. Kâğıt üzerinde var ama sahaya dökemiyoruz. İşte mesela bu tarz değerleri sahaya dökebileceğimiz zaman dilimleri oluşturmaları gerekiyor bize. Yani bize o çizelgede ben o etkinliği yaptığımda o değeri vermeye çalışırken müfredatta geri kalmayacak bir etkinlik olacak ama bu etkinlik şey değil, doğru yanlış etkinliği, hani sözel bir etkinlik değil, direkt işin içine gireceğiz. Evet sokak kedileri mi var? Hadi bakalım beraber bulacağız, beraber burada gezeceğiz ve bunlara vereceğiz. Bir yaşlı bir teyze bir amca mı var, hani ihtiyaç kimsesiz, market alışverişini birlikte yapacağız beraber gideceğiz belki bir gün sen gideceksin, sitede bir gün o gidecek bunu takip edeceğiz ama maalesef dediğim gibi o kadar büyük yoğunluk var ki bu yoğunlukta bu değerlere yetişme şansımız pek mümkün görünmüyor.

Katılımcı 10 ise, program geliştiricilere yönelik önerilerini şu şekilde ifade etmiştir:

Bak program bir kere etkin olacak. Yani daha doldurulmalı, ekonomik anlamda bunu karşılayacak. Yani şimdi örnek vereyim, şimdi bir gezi yapacağız eee diyelim ki 800 TL bir gezi rakamı. Ya zaten durumu olan ailesi götürüyor, çocuk da geliyor. E biz bu değeri vermek istiyorsak herkesi götürebilmemiz gerek. Yani işte atıyorum bir ben hep onu söylerim yani mesela hadi 5. sınıfta Topkapı Sarayı'nı, işte İstanbul 6'da müfredatla doğru orantılı olarak, 6-7'de Bursa mesela veya işte 6'da Bursa, 7'de Edirne 8'de Çanakkale falan mesela. Şimdi burada bütün çocukları götürmedikten sonra diğer tarafta sadece ticari bir mantıkla hareket etmiş olursun. Yani biraz o sıkıntı var yani bunu geliştirebilecek ya da o değerleri verebilecek, yani müfredat, sosyal bilgiler dersi bu anlamda aslında çok rahat kullanılabilir olan bir ders ama biraz şöyle bi' sınıf ortamından çocukları kurtararak oluyor yani değerler eğitimi sadece sınıf içerisinde verilmez. Verilmez yani o çocuğu dışarıda görmeyi lazım yani. Hani diyorum ya, ben şimdi şöyle söyleyeyim, hani benim kamp gezi, etkinlik gibi faaliyetlerde rahat söylüyüm en az iki üç bin öğrenciyle zaman geçirmişim yani 20 yıldır hemen hemen işte. Yani şimdi dışarıdaki çocuk çok farklı. Yani hani orada şu ayrımı ortadan kaldırıyorsun tamam mı, ya işte çalışkan çocuk, işte çok tembel... Ya bakıyorsun ki o orada daha iyi. Çünkü kamplarda bakıyorsunuz o çocuk hani akademik anlamda değil ama daha yetenekli ya da daha saygılı. Şimdi bu dediğim gibi yani o şeyi, o atmosferi çocuğa vermek lazım ama tabii onu da böyle hani şey değil bizim şu anda yaptığımız gibi geziye gidiyoruz, gidiyoruz yani bir içini doldurmadan. Ama yani böyle bir projelendirme bazında olabilir, o anlamda yapılabilir.

4.10.2.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Etkili Bir Değerler Eğitimi İçin Okul Yöneticilerine Yönelik Önerileri

Bu alt probleme dair verilmiş olan cevaplardan elde edilen bulgular incelendiğinde, katılımcıların yarısı kadarının bu soruyu ya cevapsız bıraktığı ya da geçiştirerek cevap verdiği görülmüştür. Soruyu cevaplayan katılımcıların bu alt probleme dair cevapları tablolaştırılarak aşağıda sunulmuştur:

Tablo 4.10.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Okul Yöneticilerine Yönelik Önerileri

İdarecilere Yönelik Öneriler	Katılımcılar
İdareciler öğretmenlere destek olmalı, sorumluluğu paylaşmalı	Katılımcı 3, Katılımcı 9, Katılımcı 10
İdarecilere değerler eğitimi verilerek öğrencilere kötü örnek olmaları engellenmeli	Katılımcı 4, Katılımcı 6
İdareciler velilerden korkmamalı ve disiplin kurallarını uygulamaktan çekinmemeli	Katılımcı 7

Katılımcıların etkili bir değerler eğitimi için idarecilere yönelik önerilerinin; “idareciler öğretmenlere destek olmalı, sorumluluğu paylaşmalı” (Katılımcı 3, Katılımcı 9, Katılımcı 10), “idarecilere değerler eğitimi verilerek öğrencilere kötü örnek olmaları engellenmeli” (Katılımcı 4, Katılımcı 6) ve “idareciler velilerden korkmamalı ve disiplin kurallarını uygulamaktan çekinmemeli” (Katılımcı 7) şeklinde olduğu ortaya çıkmıştır.

Katılımcı 3, etkili bir değerler eğitimi için idarecilerin öğretmenlere destek olması ve değerler eğitimi sorumluluğunu paylaşması gerektiği yönündeki önerilerini şu şekilde ifade etmiştir:

İdarecilere önerilerimiz yani öğretmenlerin yaptığı roller ve görevlerin yerine getirilmesi, değerler eğitimi noktasında yerine getirilmesi öğretmenler ne kadar duyarlı, özverili, gayretlilik içindeyse gayret içindeyse idareciler de günü geldiğinde, dersim boş olduğunda ya da bu konuda bir kendisine fırsat sunulduğunda ortamdaki eksikliği öğretmenler gibi özverili davranarak boşluğu doldurmaya çalışmalı. Üzerine düşen rolün gereğini yerine getirmeli. Bütün sistemin yükü, okullardaki sistemin yükü öğretmenlerin üzerine yükleniyor. Diğerleri böyle gölgede kalıp biz asıl sorumlu olarak ortaya çıkmayalım şeklinde bir bakış açısıyla genel anlamda değerlendiriliyor. Sadece öğretmenlerin çezebileceği, öğretmenlerin çabasıyla halledilecek bir konudur ama yeterli olmayacaktır.

Katılımcı 4, idarecilerin değerler eğitimi açısından öğrencilerine kötü örnek olduğu ve değerler eğitimi alması gerektiği yönündeki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Bir kere idareciler kesinlikle yani gözlemlediğim kadarıyla okulda disiplini sağlamak adına değerler eğitimi adına çok feci bir şekilde kötü örnekler. Bunu hani sadece kendim okulum değil, çalıştığım diğer okullarda ve arkadaşlarımdan, yakın çevremde çalıştığı okullarda bunlar çok net kesinlikle idarecilerin değer eğitimi bazında çok düşükler. Özellikle değerler eğitimine ayrıca onların da çocuklar gibi eğitime ihtiyacın olduğunu düşünüyorum. Disiplinle değerleri nasıl söyleyeyim, karıştırdıklarına da inancım var. Ve rol model açısından maalesef biraz idarecilerin kötü olduğunu düşünüyorum, İnşallah düzeltiriz, idarecilerle ilgili problem çok.

Katılımcı 9 ise bu konudaki görüşlerini; “Yani okuldaki çalışmaları takip edip okuldaki çalışmaları desteklerlerse faydalı olur, idareciler de önerim odur.” olarak belirtmiştir.

4.10.3.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Etkili Bir Değerler Eğitimi İçin Velilere Yönelik Önerileri

Bu alt probleme dair olan katılımcı cevapları tablolaştırılarak aşağıda sunulmuştur:

Tablo 4.10.3 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Velilere Yönelik Önerileri

Velilere Öneriler	Katılımcılar
Veliler çocuklarına değer vermeli	Katılımcı 1
Veliler çocuklarını sevmeli	Katılımcı 1
Veliler çocuklarını tanımalı	Katılımcı 1
Veliler değerler eğitimi almalı	Katılımcı 1, Katılımcı 4, Katılımcı 10
Veliler çocuklarıyla bilinçli şekilde kaliteli zaman geçirmeli	Katılımcı 1
Veliler çocuklarıyla birlikte toplum içerisinde vakit geçirmeli	Katılımcı 2
Veliler çocuklarıyla birlikte sosyal faaliyetlere katılmalı	Katılımcı 2
Velilerin çocuklarını sınıf içinde gözlemleyebilmeleri sağlanmalı	Katılımcı 3
Veliler çocuklarının yanında değerlerimize uygun davranmalı	Katılımcı 4, Katılımcı 11, Katılımcı 12
Veliler çocuklarını değerlerimize uygun yetiştirmeli	Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 7, Katılımcı 9
Veliler çocuklarının hatasını savunmak yerine onları terbiye etmeli	Katılımcı 5, Katılımcı 7, Katılımcı 8
Veliler çocuklarını kontrolsüz, şımarık yetiştirmemeli	Katılımcı 7

Katılımcıların etkili bir değerler eğitimi için velilere yönelik önerilerinin; “veliler çocuklarına değer vermeli”, “çocuklarını sevmeli”, “çocuklarını tanımalı” “çocuklarıyla bilinçli şekilde kaliteli zaman geçirmeli” (Katılımcı 1), “veliler değerler eğitimi almalı” (Katılımcı 1, Katılımcı 4, Katılımcı 10), “veliler çocuklarıyla birlikte toplum içerisinde vakit geçirmeli” ve “birlikte sosyal faaliyetlere katılmalı” (Katılımcı 2), “velilerin çocuklarını sınıf içinde gözlemleyebilmeleri sağlanmalı” (Katılımcı 3), “veliler çocuklarının yanında değerlerimize uygun davranmalı” (Katılımcı 4, Katılımcı 11, Katılımcı 12), “veliler çocuklarını değerlerimize uygun yetiştirmeli” (Katılımcı 5, Katılımcı 6, Katılımcı 7, Katılımcı 9), “veliler çocuklarının hatasını savunmak yerine onları terbiye etmeli” (Katılımcı 5, Katılımcı 7, Katılımcı 8) ve “veliler çocuklarını kontrolsüz, şımarık yetiştirmemeli” (Katılımcı 7) şeklinde olduğu ortaya çıkmıştır.

Katılımcı 4, etkili bir değerler eğitimi için velilere yönelik önerilerini şu şekilde ifade etmiştir:

Yani verilere önerimiz şu şekilde; bu çocuk ilk eğitimi velilerden görüyor. Veliler tam bu çocuğun olduğu ortamda kesinlikle değerler eğitimini ön planda tutarak davranmalılar. İşte iletişimleri yine değerler eğitimini ön planda tutarak, bir de çocuğun yanlış yaptığı davranışları ya da çocukta olumsuz gördüğü davranışları kendilerinin yapmamaları gerekiyor iletişimde ya da oyunlar da dâhil. İşte bunu çocuğun algılamayacağını düşünmemeleri gerekiyor. Çünkü çocuk yaptıkları, söyledikleri her şeyi algılıyor. Yani eve

gelen bir misafirle olan muhabbeti de çocuk yan tarafta yan odada bile duyduğu zaman bunu örnek alabiliyor velileri. Yani çocuğun bulunduğu alanda değerlere çok dikkat etmesi gerekiyor, ilk değerleri onlarda görüyor ve bizim daha sonra değiştirme şansımız çok az. Ailesi bizden daha etkili olabiliyor. Çok nadir öğrencilerde biz ailenin öğrettiği yanlış değerleri düzeltebiliyoruz. O yüzden ailenin buna çok dikkat etmesi gerekiyor. Hani sadece işte çocukla iletişimde değil, çevresiyle iletişimde ya da çevresinde olan ilişkilerinde değerler eğitimi ön planda tutmalı ki çocuk onları örnek alıp kendi hayatında da değerler oluşmalı. Zaten çocuğun ilk değerlerini aile verir, aile değeri oluşturur. Biz yanlış değerleri düzeltiriz. Bu yüzden ailenin de değerler eğitimi görmeleri gerekiyor.

Katılımcı 7 ise velilerin çocuklarını benmerkezci yetiştirdiğini şu şekilde ifade etmiştir:

Velilere önerimiz yani bizim çocuğumuz evet tek çok bizim için özel ama diğer insanlar için sıradan vatandaş ve bu kurallar herkese var. Evet üzülsün, sıkılmasın istiyoruz ama çevredeki insanlar onu üzecek. Yani bu değerleri korumazsak bu değerlere sahip insanlarla beraber olamayacaklar. Yani biz değeri vereceğiz. Bu değeri anlayacak ve ister istemez o değeri benimseyen insanlarla beraber olmayı tercih edecek. Ha buna rağmen yolda karşılaşacak, toplumun içinde bunlar olacak. Bunlardan kaçamayız ama orada da nasıl davranması gerektiğini ona öğreteceğiz. Yani bir seçenek olarak bunu sunacağız. O noktada bir özgürlük kabul etmiyoruz. Hiçbir şekilde kabul etmiyoruz. Yani bu büyüklere saygıdan, ailede tabii ki başlayacak anne babaya. Biri tabi ki okulda gelecek arkadaşını ezecek, çok normal anne babaya bağırıyor. Hani burada ay ben kızmıyım etmeyim psikolojisi bozulur olayı yok yani. Hani bu o bir kırmızı çizgi. Hani değerler, hani yani değer dediğimiz şey, hani bizim kültürümüzde zaten temelinde çok var olan bir şey anladınız mı? O yüzden hani aile verecek dalgalanacak bu toplum içerisinde sosyal çevrede dalgalanacak, okula gelecek dalgalanacak ama bu dalgayı da biz temelini vereceğiz. Okuldaki o dalgalanma çevre faktörüyle bir yerde yerine oturacak. Evet annem bunu öğretti, babam bunu söylemişti. Ailem bana zaten bunu söylemişti ama hasarı azarı en aza indirmeye çalışacak. Çocuk yaşayarak görecektir sıfırlayamıyoruz fanus içine koyamayız çocuğu, mecburuz yani.

4.10.4.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Etkili Bir Değerler Eğitimi İçin Meslektaşlarına Yönelik Önerileri

Bu alt probleme dair olan katılımcı cevapları tablolastırılarak aşağıda sunulmuştur:

Tablo 4.10.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Meslektaşlarına Yönelik Önerileri

Öğretmenlere Öneriler	Katılımcılar
Vatanımı en çok seven, işini en iyi yapandır kaidesince öğretmenler mesleklerini iyi yapmalı	Katılımcı 1

Öğretmenler kendilerini değerler eğitimi konusunda geliştirmeli	Katılımcı 2
Öğretmenler öğrencilere olumlu rol-model olmalı	Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 6
Öğretmenler; hakaret etmek vb. şekilde öğrencilere olumsuz yönde örnek olabilecek söz ve davranışlardan kaçınmalı	Katılımcı 6
Öğretmenler özellikle değerler eğitimi konusunda ümitsizlik, gayretsizlik ve disiplinsizlik içinde olmaktan kaçınmalı	Katılımcı 7
Öğretmenler öğrencilere daha fazla zaman ayırmalı, onlara empatiyle yaklaşmalı ve okulda yaşanan olumsuz durumlara çözüm odaklı yaklaşmalı	Katılımcı 8
Öğretmenler birbirlerine destek olmalı	Katılımcı 9
Öğretmenler eğitmek derdiyle dertlenmeli, derse girip çıkmakla değil	Katılımcı 10
Öğretmenler değerler eğitimine önem vermeli	Katılımcı 11
Öğretmenler öğrencilere sevgi ve hoşgörüyle yaklaşmalı	Katılımcı 12

Katılımcılar etkili bir değerler eğitimi için meslektaşlarına yönelik önerilerinin; “öğretmenler mesleklerini iyi yapmalı” (Katılımcı 1), “öğretmenler kendilerini değerler eğitimi konusunda geliştirmeli” (Katılımcı 2), “öğretmenler öğrencilere olumlu rol-model olmalı” (Katılımcı 4, Katılımcı 5, Katılımcı 6), “öğretmenler; hakaret etmek vb. şekilde öğrencilere olumsuz yönde örnek olabilecek söz ve davranışlardan kaçınmalı” (Katılımcı 6), “öğretmenler özellikle değerler eğitimi konusunda ümitsizlik, gayretsizlik ve disiplinsizlik içinde olmaktan kaçınmalı” (Katılımcı 7), “öğretmenler öğrencilere daha fazla zaman ayırmalı, onlara empatiyle yaklaşmalı ve okulda yaşanan olumsuz durumlara çözüm odaklı yaklaşmalı” (Katılımcı 8), “öğretmenler birbirlerine destek olmalı” (Katılımcı 9), “öğretmenler eğitmek derdiyle dertlenmeli, derse girip çıkmakla değil” (Katılımcı 10), “öğretmenler değerler eğitimine önem vermeli” (Katılımcı 11) ve “öğrencilerine sevgi ve hoşgörüyle yaklaşmalı” (Katılımcı 12) şeklinde olduğu ortaya çıkmıştır.

Katılımcı 4 etkili bir değerler eğitimi için meslektaşlarına yönelik önerilerini şu şekilde ifade etmiştir:

Yani meslektaşlarım şu şekilde, öğretmenlik biraz stresli bir durum bazen. Hani dışarıdaki stresimizi okula okuldaki stresimizi dışarıya yansıtabiliyoruz. Bu da öğrenciye olan davranışımızı olumsuz etkileyebiliyor. Yine de sadece işte anlatarak değerler eğitimi çocuklara aktaramayız. Göstereceğimiz sevgiyle kendi davranışlarımızdaki örneklerle rol model olarak da bunu daha rahat aktarabiliriz. Zaten çocuğa sevgiyle, dürüst bir şekilde eşit

bir şekilde, adaletli bir şekilde yaklaştığımız çocuk o öğretmenin rol model olarak algılıyor. Algıladıktan sonra öğretmenin de aktarmak istediğini daha çabuk öğreniyor. Bence birinci derecede biz üzerimize düşen sorumluluğu yerine getirerek örnek bir rol model olmalıyız.

Katılımcı 5, Katılımcı 4'e benzer şekilde meslektaşlarına yönelik önerilerini şu şekilde ifade etmiştir:

Yani meslektaşlarımızın yani rol model olunması gerekiyor. Yani biz bazen işte hani konuşmalarımız olsun, dışarıdaki konuşmalarımız olsun, ya da İstanbul'da da mesela aynı mahallede oturuyorsa ya da aynı sokakta işte ya da karşılaşabileceğimiz bir ortamdaysa onlara rol model olması gerekiyor yani. Biz tamam öğrenciye şu şekilde yap diyoruz ama hani ben kendi adıma da söylüyorum mesela diyorum 'Kitap okuyun' ama bunu öğretmen odasına giriyoruz işte herkesin elinde telefon ya da herkes sohbet ortamında. Hani öğrenci de orada gördüğü anda yani kalıcı öğrenme rol model olarak yapılması gerekiyor hani pek etkili olmuyor ben istediğim kadar söyleyeyim kitap okuyun şunu yapın filan ha bu etkili olmuyor.

Katılımcı 7 diğer katılımcılardan biraz farklı olarak bu konudaki önerilerini şu şekilde ifade etmiştir:

Eee var. Maalesef var. Şöyle var: bu mesleği sadece para kazanmak için yapan insanlar, sadece görev icabı yapan insanlar, bizim meslekî itibarımızı zedeleyen bir grup olarak karşımızda. Verdiğiniz değer eğitimi, isterseniz bir kazanım, "nasıl olsa gerek yok hocam, nasıl olsa yapamazlar, zaten bunlar yapamıyor" dediğimiz anda olay bizim için bitiyor. "Ne gerek var bak dinlemiyorlar hani yaptığınız şeyi dinlenmiyor" dediğiniz anda bizim için olay bitiyor. Kendileri kıymet vermiyorsa bizim için olay bitiyor. Mesela biz yakın zamanda şimdi cumhuriyetin 100. yıl kutlamalarını yaptık. Sınıflarda etkinlikler düzenlendi, filanca öğretmen izletiyor, filanca öğretmen izletmiyor ya da yemek verilmiş örnek veriyorum, kadın haklarıyla ilgili bir program yapılmış, filanca öğretmeni izliyor, filanca öğretmen izletmiyorsa, olmaz, anladınız mı? Yani burada herkesle aynı noktada gideceğiz. Dediğim gibi kılık kıyafetse bu, müdür de öğretmen de veli de doğal olarak öğrenci ayak uydurmak zorunda kalacak. Kaçacak bir sınır bulamayacak kendisinde. Ya biz de bu işi sadece para kazanmak için değil, vazifenin hakkını vermek için yaparsak şayet bu gelecek. Yoksa evet, değere bakarsanız hepsi çok güzel değer bunlar, en iyisini onlar biliyor ama maalesef bunu bir görevin dışında gönüllülük esasıyla arz etmemiz gerekiyor. Bunu yapan meslektaşlarımız giderek azalıyor. Bu da itibarsızlaştırmadan kaynaklanan bir onun başka sebepleri var ayrı.

şeklindeki cevabıyla, meslektaşlarında gözlemlediği ümitsizlik, gayretsizlik ve disiplinsizlik hâinden rahatsızlık duyduğunu belirtmiş ve bu mesleğin gönüllülük ile gayret gerektirdiğini vurgulamıştır.

Katılımcılara görüşme sonunda eklemek istedikleri herhangi bir şeyin olup olmadığı sorulmuştur. Bu soruya cevap vermiş olan katılımcıların cevapları aşağıda paylaşılmıştır:

Katılımcı 2 değerler eğitiminin içerik ve uygulanışına dair önerilerini şu şekilde ifade etmiştir:

Evet, eklemek istediğim bir şeyler var. Özellikle bu değerler eğitiminin bir ders olması gerektiğini söylemişim. Şimdi de şunu söylüyorum, yani değerler eğitimini, işte adab-ı muaşeret dersleri bu tarz derslerin illa ki olması lazım. Sabah sekizden akşam beşe kadar çoğu okulda öğrenciler okulda ve bunu bir şekilde değerlendirmemiz lazım. Yani matematik, fen, Türkçe, sosyal tabii ki olacak bunlar ama yanında bu derslerin de bence gösterilmesi lazım. Ha diyelim ki olmuyor normal zamanda olmuyorsa o zaman bence şeyde olmalı kurs zamanında olmalı yani. DYK kurslarımız var bilmem ne her şey matematik daha iyi öğrenmesi işte feni daha iyi öğrenmesi ya zaman var zaten bunlar için yani daha iyi öğrenecekse, öğrenebilecek vakti var okulda yani. Değerler eğitimi ve diğer işte adab-ı muaşeret gibi konuların mutlaka ve mutlaka bence okullarda gösterilmesi gerekiyor yani, bi ders olmalı bu.

Katılımcı 3, Katılımcı 2'ye benzer şekilde değerler eğitiminin içerik ve uygulanışına dair önerilerini şu şekilde ifade etmiştir:

Değerler eğitimi her ders için, her branş için, her kademede öğrencilere sorumluluklar verilerek bunun varlığı hissettirilmeli. Yani nedir işte, en basitinden gündelik yaşamda hayatta karşılaştığımız bir problem karşısında çocuğun neler yapabileceği sınıfta çocuğa anlatılmalı. Ve bu var olan, yaşanan olumsuz durumun olumlu hale çevrilmesi için neler yapabileceği yapılabileceği konusunda çocuğa biraz fikir yürütmesi, akıl yürütmesi, beyin jimnastiği yapma fırsatı verilerek bu işin biraz daha hayata uygulanabilirliği ortaya çıkarılacaktır.

Katılımcı 4 ise değerlerin ve değerler eğitiminin önemini şu şekilde ifade etmiştir:

Eklemek istediğin bir şey şu şekilde, genel olarak değerler eğitimine çok feci bir şekilde ihtiyaç duyduğumuzu görebiliyorum. Toplumdaki işte yozlaşmayı, çürümeyi hepimiz şahit olabiliyoruz. Çok basit nedenlerle birbirimize zarar verebiliyoruz ya da çok kolay yalan söyleyebiliyoruz. Çok kolay başkasının hakkını yiyebiliyoruz. Çok kolay, yani en basitinde otobüs bile otobüse bile binerken birbirimize saygı göstermeden sıraları bozabiliyoruz. Ya

birçok alanda maalesef değerler bazında kötüyüz. Bir an önce toplum olarak özellikle değerler konusunu hayatımıza ekleyip değerlerimizi oluşturup buna göre yaşamamız gerektiğini düşünüyorum.

Katılımcı 7, Katılımcı 3 ve Katılımcı 2 gibi değerler eğitiminin içerik ve uygulanışına dair önerilerini şu şekilde ifade etmiştir:

Yok ama şunu söyleyelim, biz hep şuna inanıyoruz, çocuklar akademik olarak çok doldurulmaya çalışılıyor. Sosyal bilgiler dersi için söyleyeyim. Akademik olarak çok doldurulmaya çalışılıyor ve bu doldurulma sebebi çocukları sıkıyor. Hele hele çocukların artık dikkatleri çok dağınık. Çok sıkıcı geliyor her şey. Bu yerine daha çok etkinlik ve onları o değerleri orada paylaşılarak vereceksiniz. Yani etkinliğin temelinde evet belki bir tarih konusu olacak. Ama orada o tarihteki bir kişiyi, şahsı anlatırken bir değer vermiş olacaksınız. Onun dürüstlüğünden bahsedeceksiniz. Örnek veriyorum mesela biz ne yapıyoruz o şey eee İslam tarihinde mesela anlatıyoruz altıncı sınıflarda işte örnek veriyorum Hazreti Ömer'in adaletinden bahsedeceğiz mesela Atatürk'ün bilime verdiği önemden sekizde bahsedeceğiz mesela anladınız mı? Yani toplumdaki her kesimden geçmişten günümüze insanların verdiği önemi vurgulayacağız ama bunu yaparken dediğim gibi zaman sınırlamamız var, kalabalıklığın sınırlaması var ve bunlar bizim sahadaki çalışmalarımızı engelliyor ve tabi ki bu eğer ki bu üçleme veli, öğretmen, okul idaresi bu üçleme eğer iyi değilse insanların hevesleri kırılıyor, yapma hevesleri de giderek azalıyor. Yani mesela ben şuna çok şahit oldum. Bundan 4 sene önce 18 Mart'la ilgili bir etkinlik yaptım çocuklarla. Eee etkinlik yapan öğrencilerin içerisinde en mutlu, en kendini iyi hissedenler; özel kaynaştırma öğrencileriydi. Çok başarılı oldular. Ağlayanlar vardı biliyor musunuz? Yaptıkları için büyük yani çok mutlulardı. Niye? Çünkü kendini ilk defa sahada kendini gösterdi o çocuk, alkış aldı, başardı. Ben buna bütün gönlümce inanıyorum. Aslında yani buradaki bütün hepsi ona bir göre çöp geliyor yani gerçekten çöp geliyor müfredattaki birçok şey. Çünkü çocuğun çok daha farklı şeylere ihtiyacı var, kendini gösterebildiği, o sahada o güveni sağlayabildiği ama boş güven değil, ukalalık değil, gerçekten saygı duyduğu, saygı gördüğü bir yer gerekiyor. Onu da ancak sahada gösterebiliyoruz. 1-2 tane böyle bir örneğim vardı yani.

Katılımcı 11 ise müfredata sadık kalmak ve öğrencilere olumlu rol-model olmak yönündeki önerilerini şu şekilde ifade etmiştir:

Yani müfredatı etkili bir şekilde uyarladığımız takdirde ben zaten hani sonucun iyi olabileceğini düşünüyorum. Yani çocuklar olabildiği kadar dokunmaya çalışmak gerektiğini düşünüyorum ve dediğim gibi hep ben kendimi öyle yapmaya çalışıyorum yani bizzat kendim örnek olarak yani çocuğa sen saygıdan bahsederken tutup da onu argo bir

kelime kullanmak ya da ne bileyim onu incitici bir Şey söylemde bulunmak tezat olmamaya çalışmak gerekiyor.

V. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değer Kavramı Tanımları

Elde edilen bulgulardan yola çıkılarak Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ‘değer’i; birey ya da toplum bazında “kıymet”/”önem verilen”, “ahlaki açıdan iyi olan”, “yapılması beklenen”, “yapılması gereken” ve “yapıldığında memnuniyet veren” “korunması gereken” “öğretilmesi/aktarılması gereken” “öğretici”, “soyut/manevi” ve “geniş kapsamlı” bir kavram olarak tanımladıkları sonucu elde edilmiştir.

Bu sonuçlar; katılımcılarının değer kavramı tanımını “insan”, “toplum”, “vatandaş”, “milli ve manevi unsur” (Çelikkaya ve Filoğlu, 2014); “toplumsal” (Aslan, 2016); “toplumun çoğunluğu tarafından benimsenen ölçütler” “maddi ve manevi unsurlar” “toplumun ortak duygu-düşünce ve amaçları” (Memişoğlu, 2017), “kural, ahlaki inanç, gelenek görenek ve insani vasıflar” (Arslan, 2019) ve “toplumun sahip olması gereken manevi kıymetler bütünü, toplumun uyması gereken ahlak kuralları, kültürel öğelerin gelecek kuşaklara aktarılması, güzel duyguların yansımaları, insani özellik kazandırma ve bizi biz yapan unsurlar” (Pınar, 2020) olarak yapmış olması yönüyle ilgili çalışmaların sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Günümüz Türkiye’inde; Dinî, Ahlâkî, Millî, Tarihî, Kültürel, Geleneksel Ve Toplumsal Değerlerin Durumuna İlişkin Algısı

Elde edilen bulgulardan yola çıkılarak Sosyal bilgiler öğretmenlerinin; günümüz Türkiye’inde dinî, ahlâkî, millî, tarihî, kültürel, geleneksel ve toplumsal değerlerin “yozlaşmış”/”bozulmuş”/”çözölmüş”/”yok olmuş”, “olumsuz yönde değişen”/”kötüye giden” ve “hor görölen” hâlde olduğunu düşündükleri ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenleri günümüz Türkiye’inde değerlerin bu durumda olmasının sebebinin; “dünya genelindeki yozlaşma”, “sosyal medya”, “ebeveynlerin çocuklarına değerleri aktaramaması/aktarmaması”, “yanlış devlet politikası”, “internet”, “yaşanılan zaman dilimi”, “gelişen teknoloji”, “çalışan kadın sayısında artış”, “hızlı yaşam tarzı”, “dini değerlerin özenti şeklinde yaşanması” ve “Batı kültürünün olumsuz etkileri” olduğunu düşünmektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Tanımı

Elde edilen bulgulardan yola çıkılarak Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimini “değerler aktarımı” olarak algıladığı ortaya çıkmıştır. Bulgular incelendiğinde Sosyal

bilgiler öğretmenlerinin, değerler eğitiminin tanımını yapabilecek yeterlilikte bilgiye sahip olmadıkları sonucu elde edilmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Algısı

Elde edilen bulgulardan yola çıkılarak Sosyal bilgiler öğretmenlerinin; değerler eğitimi “en önemli ders”; değerler eğitimi alınmasını ise “insan olmanın gereği” olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenleri; değerler eğitiminin “erken yaşta verilmesi”, “ayrı bir ders olması” ve “Sosyal bilgiler dersiyle bütünleşmesi” gerektiğini düşünmektedir.

Bu sonuçlar; katılımcılarının değerler eğitimini; toplumsal huzurun sağlanması ve bilinçli vatandaşların yetiştirilebilmesi için gerekli ve önemli (Memişoğlu, 2017); eğitim, toplum ve kültür için önemli ve gerekli (Polat, Kaya ve Yalçinkaya, 2019); “ahlaki, sosyal, kişisel ve bilişsel gelişimin sağlanarak kültür hazinesinin korunması, etkin vatandaş yetiştirilmesi, olumlu tutum ve davranışların kazandırılması, kişisel özelliklerin kazandırılması ve eğitim politikası haline getirilmesi” (Pınaz, 2020) ve gerekli ve önemli (Can, 2020); olarak algılaması yönüyle ilgili çalışmaların sonuçlarıyla paraleldir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitiminin Unsurları Olan Öğretmen, Aile, Sosyal Çevre Ve Medyanın Değerler Eğitimindeki Rolüne İlişkin Algısı

Elde edilen bulgulardan yola çıkılarak Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitiminin unsurlarından olan:

Öğretmenin Değerler Eğitimindeki Rolünü; öğrenciye “rol-model olma” ve öğrencilere “rehberlik etme” şeklinde algıladığı ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretmenin değerler eğitimindeki “en önemli unsur” olduğunu düşünmekte ve bunun sebebini “öğrencinin uzun vakitler boyunca okulda olması” ve “öğretmenin yaşam tecrübesinin öğrencininkinden daha fazla olması” şeklinde açıklamaktadır.

Bu sonucun, Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimindeki en önemli unsurların aile ve öğretmen olduğu (Çelikkaya ve Filoğlu, 2014) ve öğretmenlerin rolünün öğrencilere rol model olmak ve rehberlik etmek olduğu (Yalçın, 2019) sonuçlarının elde edildiği ilgili çalışmalarla örtüştüğü görülmüştür.

Ailenin Değerler Eğitimindeki Rolünü; “en önemli unsur”, “değerler eğitiminin başladığı yer” ve “çocuğun ilk şekillendiği yer” olarak düşünmekte; bunun sebebini ise “evde öğretilen okulda değiştirilemiyor”, “öğrenci ailesinin aynası oluyor” ve “ailenin

vermediği değeri öğretmeni veremiyor” şeklinde açıklamaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenleri; “ailelerin eğitilmesi” ve “ailelerin çocuklarına olumlu rol-model olması”nı önermektedir.

Bu sonuçların Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimindeki en önemli unsurların aile ve öğretmen olduğunu düşündüklerinin ortaya çıktığı (Çelikkaya ve Filoğlu, 2014), çalışmanın sonuçlarıyla benzer olduğu görülmüştür.

Sosyal Çevrenin Değerler Eğitimindeki Rolünü; “güçlü şekilde etkili” ve değerler eğitimi unsurlarının “en önemlisi” olarak algıladıkları ve etkisinin “ömür boyu” devam ettiğini düşündükleri sonucu elde edilmiştir.

Medyanın Değerler Eğitimindeki Rolünü; “güçlü şekilde etkili”, “yönlendirici” “ikna edici”, “olumsuz yönde algı değiştirici” ve “bağımlılık yapıcı” olarak algıladığı; “özellikle asosyal çocuklarda ve ergenlik dönemindeki çocuklarda daha etkili” olduğu, “çocukların medyadaki duygu, düşünce ve davranışları süzgeçten geçiremeden kabullendiği” ve “sosyal medyadan öğrenilen olumsuz değerlerin okulda değiştirilemediğini” düşündüğü sonucu elde edilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenleri; “içerik konusunda seçici olunması”, “değerler eğitiminin medya araçları üzerinden verilmesi” ve “medya içeriğinin değerlere uygunluğunun denetlenmesi”ni önermektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Değerler Eğitiminde Sosyal Bilgiler Dersinin Rolüne İlişkin Algısı

Elde edilen bulgulardan yola çıkılarak Sosyal bilgiler öğretmenlerinin; Sosyal bilgiler dersinin değerler eğitiminin verilebileceği en iyi/en önemli ders olduğunu düşündükleri ve bunun sebebi olarak bu dersin içeriğinin millî, tarihî, kültürel, geleneksel ve toplumsal bilgilerle, değerlerle örülü olmasını gösterdikleri sonucu elde edilmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Değerler Eğitimine İlişkin Yeterliliği Hakkındaki Algısı

Elde edilen bulgulardan yola çıkılarak Sosyal bilgiler öğretmenlerinin; değerler eğitimi açısından 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programını yetersiz bulduğu sonucu elde edilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenleri; Sosyal bilgiler ders içeriğinin değerler eğitimi konulu ders içi, ders dışı ve okul dışı etkinliklerle zenginleştirilmesi ve haftalık ders saatinin buna uygun olarak artırılması gerektiğini düşünmektedir.

Bu sonucun; Sosyal bilgiler öğretmenlerinin 2018 Sosyal bilgiler öğretim programını değerler eğitimi açısından yetersiz buldukları sonucuna ulaşan ilgili çalışmaların (Aslan,

2016; Balcı ve Yanpar Yelken, 2013; Baş, Taşkiran ve Bulut, 2016; Çelikkaya ve Filoğlu, 2014; Kapan ve Gökçe, 2017; Memişoğlu, 2017; Ünlü ve Kaşkaya, 2018; Polat, Kaya ve Yalçinkaya, 2019; Uçar, 2009) sonuçlarıyla paralel olduğu görülmüştür.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitiminini Uygulama Ve Değerlendirmede Kullanılabilecek En Etkili Yöntemlere İlişkin Görüşleri

Elde edilen bulgulardan yola çıkılarak Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimi;

Uygulanırken kullanılabilecek en etkili yöntemin; “örnek olay kullanımı”, “empati yaptırma”, çok sayıda “örnek vermek”, “projeksiyon cihazı yardımıyla resim, video ve müzikten yararlanılması”, “uygulamalı etkinlikler yapılması”, olumlu “rol-model olma”, “öğrenciyle nitelikli vakit geçirmek”, gerektiğinde “öğrenciyi ödüllendirmek”, “öğrenciye neyi, neden yapması gerektiği ve yanlış davranışlarının olası sonuçlarının açıklanması” ve “değerler eğitimi uzmanı-öğretmen-öğrenci-veli görüşmesi yapılması” şeklinde olduğu sonucu elde edilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimi uygulamalarında; Değerlerin Doğrudan Öğretimi/Telkin Yaklaşımı (Endoktrinasyon/Değer Aktarma/Değer Aşılama), Eylem/Davranış (Yaparak/Yaşayarak) Öğrenme/Hareket Öğrenimi Yaklaşımı, Bütüncül Yaklaşım, Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı ve Değerlerin Gizli Öğretimi Yaklaşımı (Örtük Program) kullandıkları; Değerlerin Açıklanması/Belirginleştirme Yaklaşımı (Değer Ayrımı), Değer Analizi Yaklaşımını (Değer Çözümlemesi) ya da Ahlaki Muhakeme/Ahlaki İkilem (Sorgulama/Bilişsel Ahlaki Gelişim/İkilem Tartışması) kullanmadıkları sonucu edilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin en eski ve en yetersiz değerler eğitimi yaklaşımı kabul edilen Değerlerin Doğrudan Öğretimi/Telkin Yaklaşımı (Endoktrinasyon/Değer Aktarma/Değer Aşılama) kullanmaya devam ediyor olması; Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimi yaklaşımlarına ilişkin sahip oldukları bilgi ve farkındalık düzeyleri ile vermiş oldukları değerler eğitiminin ne derece başarılı, etkili olabileceğine dair soru işaretlerine sebep olmaktadır.

Bu sonuçların, katılımcılarının değerler eğitiminin uygulanması sırasında örnek olay (Varol, 2013); telkin, tarihsel örnek ve şahsiyetlerden yararlanma, yaşamdan örnekler sunma, empati yaptırma (Arslan, 2019); model olma ve yaparak yaşayarak öğrenme (Yalçın, 2019); anlatım, örnek olay, örnek verme, rol ve model olma, önemli şahsiyetlerin hayatından yararlanma (Pırnaz, 2020); günlük hayattan örnekler verme (Can, 2020); örnek

olay, model olma (Balcı ve Yanpar Yelken, 2013); değer açıklama, rol model olma, günlük hayatla bağlantı kurma (Çelikkaya ve Filoğlu, 2014); örnek olay (Aslan, 2016); değer açıklama ve rol-model olma (Memişoğlu, 2017); telkin (Ünlü ve Kaşkaya, 2018) yaklaşım, yöntem ve teknikleri kullandıkları sonucunun elde edilmesi yönüyle ilgili çalışmaların sonuçlarıyla örtüştüğü görülmüştür.

Değerlendirirken kullanılabilecek en etkili yöntemin; gözlem olduğu ve öğrencilere herhangi bir sosyal faaliyet alanında uygulama ödevi verilmesinin yapılacak bu gözlemi kolaylaştıracağını düşündükleri sonucu edilmiştir.

Bu sonucun, katılımcılarının değerler eğitiminin değerlendirmesi aşamasında gözlem yöntemlerini kullanmaları (Can, 2008; Varol, 2013) yönüyle ilgili çalışmaların sonuçlarıyla örtüştüğü görülmüştür.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Sorunlara Uyguladıkları Çözümler

Elde edilen bulgulardan yola çıkılarak Sosyal bilgiler öğretmenlerinin; sınıf mevcudunun kalabalık olması, okullardaki sınıf ve bahçelerin gerektiğinden küçük olması, Sosyal bilgiler dersi müfredatı ve haftalık ders saatinin özellikle uygulamalı etkinlikler açısından yetersiz kalması, aile, okul, öğretmen ve medyanın değerler eğitimi konusunda tutarsız olması, özellikle ailelerin değerler konusundaki bilinçsiz ve umarsız olması, ailelerin çocuklarını benmerkezci yetiştirmeleri, sosyal medyanın özellikle çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri, öğrencilerin olumlu değerleri içselleştirememesi, öğrencilerin benimsemiş oldukları olumsuz değerleri değiştirmekte direnmeleri, okul idarecileri, veliler ve medyanın değerler eğitimi konusundaki tüm sorumluluğu öğretmenlerin omuzlarına yüklemeleri ve destek olmamalarını değerler eğitiminde karşılaştıkları başlıca sorunlar olarak gördükleri ortaya çıkmıştır. Bu sorunlara; öğrenciyle birebir görüşmeler yapmak ve gerektiğinde bu görüşmelere veli ve idareciyi de dâhil etmek, öğrencinin empati yapmasını ve böylelikle olumlu değerleri benimsemesini sağlamak, öğrenciye olumlu değerleri telkin etmek ve öğrenciye olumlu rol-model olmak şeklinde çözüm buldukları anlaşılmıştır.

Bu sonuçların, katılımcılarının değerler eğitiminde karşılaştıkları sorunların değerler eğitimini oluşturan unsurlar arasındaki işbirliği yoksunluğu ve ders saatlerinin yetersizliği (Varol, 2013; Yalçın, 2019); teknolojik araçların kullanımını, ailenin sosyoekonomik durumunu, öğrencilerin ilgisizliğini, öğretmenlerin yetersizliğini, veli ilgisizliğini, okul-veli iletişimsizliğini ve ders saati yetersizliği (Yalçın, 2019); okulların yetersiz büyüklükte

ve sınıfların kalabalık oluşu, zaman ve materyal yetersizliği, öğrencilere kazandırılan değerlerle ilgili olumlu söz, tutum ve davranışların kısa vadeli oluşu ve velilerin ilgisizliği (Pırnaz, 2020); etkinliklerin ve ders saatlerinin yetersizliği (Can, 2020); öğrencilerin umarsız, duyarsız ve saygısız; ailelerin ise bilinçsiz ve sorumsuz olmaları medyanın ve meslektaşlarının değerler konusundaki tutarsızlığı (Berkant, Efendioğlu ve Sürmeli, 2014); ders kitaplarındaki etkinlik ve kazanımların yetersizliği (Baş, Taşkiran ve Bulut, 2016); müfredat, öğretim materyalleri ve ders saatlerinin yetersizliği ile öğrenci ve velilerin ilgisizliği (Aslan, 2016); müfredat ve öğretmenlerin yetersizliği, ailenin bilinçsizliği ve medyanın olumsuz etkisi (Memişoğlu, 2017) olması yönüyle ilgili çalışmaların sonuçlarıyla örtüştüğü görülmüştür.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Etkili Bir Değerler Eğitimi İçin Program Geliştiriciler, İdareciler, Veliler Ve Meslektaşlarına Yönelik Önerileri

Elde edilen bulgulardan yola çıkılarak Sosyal bilgiler öğretmenlerinin;

Program geliştiricilere yönelik önerilerinin: değerler eğitiminin ayrı bir ders ya da ayrı bir ünite olarak verilmesinin planlanmasının yanında diğer tüm derslerde de verilecek şekilde planlanması; bu eğitimin ilkokuldan itibaren vermeye başlanması ve içeriğinde tarihi şahsiyetler ile değer konulu çokça gezi, uygulamalı etkinlik ve projelerin yer alması; Sosyal bilgiler dersi müfredatının hafifletilmesi ve daha fazla değer konulu örnek, uygulamalı etkinlik ve projeye yer verilmesi; değerler eğitiminin sosyal bilgiler dersi müfredatının her ünitesine eklenmesi, ayrıca Türkçe ve Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi müfredatlarında da değerler eğitime daha fazla yer verilmesi; eğitim fakültelerinde öğrenim gören tüm branş öğretmenleri ve velilere de değerler eğitiminin verilmesi şeklinde olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

İdarecilere yönelik önerilerinin: öğretmenleri desteklemeleri ve öğrencilere değerler eğitimi verilmesi sorumluluğunu paylaşmaları, nitelikli şekilde değerler eğitimi almaları ve öğrencilere olumsuz rol-model olabilecek söz ve davranışlardan kaçınmaları, velilerden çekinmeden gerektiğinde disiplin kurallarını uygulamaları ve böylelikle okulda yaşanan ya da yaşanabilecek huzursuzluğun ortadan kaldırmaları şeklinde olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Velilere yönelik önerilerinin: çocuğunu tanıması, sevmesi ve ona değer vermesi; çocuğuyla birebir ve kaliteli olarak zaman geçirmesi; çocuğunun diğer aile üyeleri ve akrabalarla birlikte nitelikli zaman geçirmesini sağlaması; çocuğuyla birlikte sosyal

faaliyetlere katılması; değerler eğitimi alması, çocuğunun yanında değerlere uygun şekilde davranması ve çocuğunu değerlere uygun şekilde yetiştirmesi; çocuğunu kontrolsüz, şımarık ve benmerkezci yetiştirmemesi; çocuğunun olumsuz söz ve davranışları karşısında görmezden gelmek ya da onun hatasını savunmak yerine onu değerlere uygun olarak terbiye etmesi şeklinde olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Meslektaşlarına yönelik önerilerinin: eğitmek derdiyle dertlenmeleri ve mesleklerini iyi yapmaları; değerler eğitimine önem vermeleri ve kendilerini değerler eğitimi konusunda geliştirmeleri; özellikle de değerler eğitimi konusunda ümitsizlik, gayretsizlik ve disiplinsizlik içinde olmaktan kaçınmaları; hakaret etmek vb. şekilde öğrencilere olumsuz yönde örnek olabilecek söz ve davranışlardan kaçınmaları, öğrencilerine olumlu rol-model olmaları; öğrencilerine daha fazla zaman ayırmaları, onlara sevgi, hoşgörü empatiyle yaklaşmaları; okulda yaşanan olumsuz durumlara karşı çözüm odaklı yaklaşmaları, diğer öğretmenlere destek olmaları şeklinde olduğu sonuçları elde edilmiştir.

Bu sonuçların, katılımcılarının değerler eğitimini oluşturan unsurlara dair; çocuğun kendisine değer verildiğini hissedebilmesi, eğitim sisteminin kaliteli ve köklü hâle getirilmesi (Balcı ve Yanpar Yelken, 2013); ailelerin bilinçlendirilmesi, öğretmen-okul-aile işbirliğinin sağlanması ve daha etkili bir eğitim müfredatının geliştirilmesi (Çelikkaya ve Filoğlu, 2014); daha etkili bir müfredatın hazırlanması, öğretmenlere verilecek nitelikli hizmet içi eğitimlerin artırılması ve ailelerin bilinçlendirilmesi (Memişoğlu, 2017); ailelerin bilinçlendirilmesi, değerler eğitiminin ayrı bir ders olarak verilmesi, medyanın kontrol edilmesi ve öğrencilerin değerleri içselleştirmesinin sağlanması (Polat, Kaya ve Yalçınkaya, 2019) önerilerinde bulunması yönüyle ilgili çalışmaların sonuçlarıyla benzer olduğu görülmüştür.

5.2.Öneriler

Bu bölümde; alt problemlere dair sonuçlardan elde edilen öneriler paylaşılmıştır.

Velilere Dair Öneriler:

Veliler çocuklarını sevmeli, onları tanımalı, onlara değer vermelidir.

Veliler değerler eğitimi almalıdır.

Veliler çocuklarıyla bilinçli şekilde kaliteli zaman geçirmelidir.

Veliler çocuklarıyla birlikte toplum içinde vakit geçirmeli, sosyal faaliyetlere katılmalıdır.

Veliler çocuklarının yanında değerlerimize uygun davranmalıdır.

Veliler çocuklarına olumlu rol-model olmalıdır.

Veliler çocuklarını değerlerimize uygun yetiştirmelidir.

Veliler çocuklarının hatasını savunmak yerine onları terbiye etmelidir.

Veliler çocuklarını kontrolsüz ve şımarık yetiştirmekten kaçınmalıdır.

Öğretmenlere Dair Öneriler:

Vatanını en çok seven işini en iyi yapandır kaidesince öğretmenler mesleklerini iyi yapmalıdır.

Öğretmenler eğitmek derdiyle dertlenmelidir, derse girip çıkmakla değil.

Öğretmenler değerler eğitime önem vermelidir.

Öğretmenler kendilerini değerler eğitimi konusunda geliştirmelidir.

Öğretmenler; hakaret etmek vb. şekilde öğrencilere olumsuz yönde örnek olabilecek her türlü söz ve davranıştan kaçınmalıdır.

Öğretmenler öğrencilere olumlu rol-model olmalıdır.

Öğretmenler özellikle değerler eğitimi konusunda ümitsizlik, gayretsizlik ve disiplinsizlik içinde olmaktan kaçınmalıdır.

Öğretmenler öğrencilerine daha fazla zaman ayırmalıdır.

Öğretmenler öğrencilere sevgi, hoşgörüyle, empatiyle yaklaşmalıdır.

Öğretmenler okulda yaşanan olumsuz durumlara çözüm odaklı yaklaşmalıdır.

Öğretmenler birbirlerine destek olmalıdır.

İdarecilere Dair Öneriler:

İdareciler öğretmenlere destek olmalı, sorumluluğu paylaşmalıdır.

İdarecilere değerler eğitimi verilmelidir.

İdarecilerin öğrencilere kötü örnek olmaları engellenmelidir.

İdareciler velilerden korkmamalı ve disiplin kurallarını uygulamaktan çekinmemelidir.

Medyaya Dair Öneriler:

Her tür medya aracındaki yayın içeriği konusunda seçici olunmalıdır.

Değerler eğitimi medya araçları üzerinden de verilmelidir.

Her tür medya aracındaki yayın içeriğinin değerlere uygunluğu denetlenmelidir.

Okulların Fiziksel Koşullarına Yönelik Öneriler:

Okul binaları öğrenci kapasitesine uygun olarak tasarlanmalıdır.

Sınıflar kalabalık olmamalıdır.

Değerler Eğitimi ile Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Dair Öneriler:

Değerler eğitimi erken yaşta vermeye başlanmalıdır.

Değerler eğitimi ayrı bir ders olmalıdır.

Değerler eğitimi Sosyal bilgiler dersiyle bütünleşmelidir.

Değerler eğitimi tüm derslerde verilmelidir.

Değerler eğitimi konularında tarihi örnek şahsiyetlere daha fazla yer verilmelidir.

Değer konulu gezi, etkinlik ve projeler ücretsiz olmalıdır.

Tüm branş öğretmenlerine değerler eğitimi verilmelidir.

Sosyal bilgiler haftalık ders saati artırılmalıdır.

Sosyal bilgiler dersi müfredatı hafifletilmelidir.

Değerler eğitimi sosyal bilgiler dersi öğretim programının her ünitesine eklenmelidir.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında değer konulu ders içi etkinlikler artırılmalıdır.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında değer konulu örnekler artırılmalıdır.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında değer konulu ders dışı ve okul dışı etkinlikler artırılmalıdır.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında değer konulu çok sayıda uygulamalı etkinlik ve projelere yer verilmelidir.

Sosyal bilgiler, Türkçe ve Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi müfredatlarında değerler eğitimine daha fazla yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Alkış Küçükaydın, M. (2020). Değer ile ilgili temel kavramlar. Izgar, G. & Dilmaç, B. (Ed.). *Değer eğitimi kavram, ilke ve yaklaşımlar*, içinde (1-31). Ankara: Pegem Akademi. (28.03.2023 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=81156> adresinden erişilmiştir.)
- Arslan, M. (2019). *Değerlerin kazandırılma sürecinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Aslan, S. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimi ile ilgili görüşlerinin incelenmesi. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 7(25), 203-227.
- Balcı, F. A. & Yanpar Yelken, T. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1).
- Baş, K., Taşkıran, C. & Bulut, B. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşleri. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, (6).
- Baş, V. & Hamarta, E. (2015). Üniversite öğrencilerinde değerler ve yaşamın anlamı arasındaki ilişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 369-391. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29167/312340>
- Başcı Namlı, Z. (2020). Karakter eğitimi ve temel kavramlar. Genç, S. Z. & Beldağ, A. (Ed.). *Karakter ve değer eğitimi* (2. baskı), içinde (s. 17-30). Ankara: Pegem Akademi. (17.05.2023 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=76642> adresinden erişilmiştir.)
- Baysal, N. (2013). *Ortaokul sosyal bilgiler derslerinde değerler eğitimi uygulamalarının öğretmenler yönüyle değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Beldağ, A. (2020). Öğretim programlarında değerler eğitimi. Genç, S. Z. & Beldağ, A. (Ed.). *Karakter ve değer eğitimi* (2. baskı), içinde (s. 135-144). Ankara: Pegem Akademi. (08.06.2023 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=76642> adresinden erişilmiştir.)

Berkant, H. G., Efendioğlu, A. & Sürmeli, Z. (2014). *Değerler eğitime yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi. International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(5), 427-440.

Bozkurt, E. (2019). Karakter eğitimi ve değerler eğitimi ile ilgili temel kavramlar. Özer, B. (Ed.). *Karakter ve değerler eğitimi*, içinde (s. 2-26). Ankara: Pegem Akademi. (25.03.2023 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=75967> adresinden erişilmiştir.)

Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Can, H. (2020). *Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin uygulanabilirliğine ilişkin öğretmen görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Çelikkaya, T. (2019). Değerin tanımı ve sınıflandırılması. Aktepe, V. & Gündüz, M. (Ed.). *Karakter ve değer eğitimi*, içinde (s. 65-90). Ankara: Pegem Akademi. (19.07.2023 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=76155> adresinden erişilmiştir.)

Çelikkaya, T. & Filoğlu, S. (2014, Nisan). Değişen dünyada vatandaşlık ve demokrasi: eğitiminde yeni yönelimler ve sorunlar. *Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu*, İstanbul.

Çınar, F. (2019). Kavramsal çerçeve. Aktepe, V. & Gündüz, M. (Ed.). *Karakter ve değer eğitimi*, içinde (s. 2-20). Ankara: Pegem Akademi. (25.03.2023 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=76155> adresinden erişilmiştir.)

Demir, Ö. & Acar, M. (2020). *Sosyal Bilimler Sözlüğü* (7. Baskı). Konya: Literatürk Academia.

Demircioğlu, İ. H. & Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(15), 69-88. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29185/312508>

Demirhan Işcan, C. (2019). Değerler eğitiminde temel kavramlar. Ersoy, A. F. & Ünüvar, P. (Ed.). *Karakter ve Değerler Eğitimi*, içinde (s. 31-50). Ankara: Anı. (21.06.2023 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=76155> adresinden erişilmiştir.)

tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=74389> adresinden erişilmiştir.)

Dönmez, Ö. & Uyanık, G. (2022). Farklı ülkelerde değerler eğitimi ve değer eğitimi programlarından örnekler. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1) , 74-88. DOI: 10.55008/te-ad.1099697

Eker, S. (2020). 2005 Sosyal bilgiler öğretim programı ile 2018 sosyal bilgiler öğretim programının karşılaştırmalı analizi. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 86-103. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/farabi/issue/53788/600977>

Elçi, İ. & Çatak, M. (Mayıs, 2021). Medyanın değerler üzerindeki etkisi ve medya okuryazarlığı. 5. *Uluslararası Akademik Araştırmalar Kongresi (ICAR)*.

Ersoy, F. (2013). *Sosyal bilgiler dersiyle bütünleştirilmiş aile katılımlı karakter eğitimi programının geliştirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Ersoy, F. (2020). Türk eğitim ve kültür tarihinde değer eğitimi. Genç, S. Z. & Beldağ, A. (Ed.). *Karakter ve değer eğitimi* (2. baskı), içinde (s. 171-188). Ankara: Pegem Akademi. (26.10.2023 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=76642> adresinden erişilmiştir.)

Genç, A. & Barut, Y. (2019). Karakter eğitimi ve gelişimde aile, çevre ve okul. Özer, B. (Ed.). *Karakter ve değerler eğitimi*, içinde (s. 27-46). Ankara: Pegem Akademi. (21.05.2024 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=75967> adresinden erişilmiştir.)

Genç, S. Z. (2020). Değerler: temel kavramlar. Genç, S. Z. & Beldağ, A. (Ed.). *Karakter ve değer eğitimi* (2. baskı), içinde (s. 3-16). Ankara: Pegem Akademi. (25.03.2023 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=76642> adresinden erişilmiştir.)

Güleç, V. (2018). Aile ilişkilerinin sosyal medyayla birlikte çöküşü. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 2(2), 105-120. DOI: 10.17932/IAU.EJNM.25480200.2018.2/2.105-120

Gündüz, O. (2021). Değerlerin kaynakları ve bireysel, toplumsal, kültürel, dini, ahlaki temelleri. Kamer, S. T. (Ed.). *Toplum ve kültür bağlamında karakter ve değerler eğitimi*

içinde (s. 63-82). Ankara: Pegem Akademi. (31.05.2023 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=81158> adresinden erişilmiştir.)

<https://islamansiklopedisi.org.tr/ahi-evran> (26.10.2023 tarihinde erişilmiştir.)

<https://www.lugdat.com/> (20.05.2024 tarihinde erişilmiştir.)

<https://sozluk.gov.tr/> (25.03.2023 tarihinde erişilmiştir.)

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

[https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-](https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/Sosyal_Bilgileri_Ogretmenligi_Lisans_Programi09042019.pdf)

[Programlari/Sosyal_Bilgileri_Ogretmenligi_Lisans_Programi09042019.pdf](https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/Sosyal_Bilgileri_Ogretmenligi_Lisans_Programi09042019.pdf) (26.10.2023 tarihinde erişilmiştir.)

Izgar, G. (2020). Değer eğitimi, ilkeleri ve süreçleri. Izgar, G. & Dilmaç, B. (Ed.). *Değer eğitimi kavram, ilke ve yaklaşımlar*, içinde (89-128). Ankara: Pegem Akademi. (24.05.2023 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=81156> adresinden erişilmiştir.)

İlter, İ. (2020). Değer ile ilgili temel kavramlar. Izgar, G. & Dilmaç, B. (Ed.). *Değer eğitimi kavram, ilke ve yaklaşımlar*, içinde (33-64). Ankara: Pegem Akademi. (01.04.2023 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=81156> adresinden erişilmiştir.)

<http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686->

[SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf](http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf) (08.04.2023 tarihinde erişilmiştir.)

Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 40 (187), 138-145. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/36197/407034>

Kapan, E. & Gökçe, N. (2017). *Sosyal bilgiler dersinde değerlerin kazandırılması sürecinde yaşanan sorunlar ve öneriler*. *Education Sciences*, 12(1), 1-19. <https://doi.org/10.12739/NWSA.2017.12.1.1C0666>

Karagöz, S. (2021). Türk eğitim ve kültür tarihinde değerler eğitimiyle ilgili örnekler. Kamer, S. T. (Ed.). *Toplum ve kültür bağlamında karakter ve değerler eğitimi* içinde (s.

189-220). Ankara: Pegem Akademi. (28.11.2023 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=81158> adresinden erişilmiştir.)

Kaya, F. (2020). Türk kültüründen değer eğitimi. Izgar, G. & Dilmaç, B. (Ed.). *Değer eğitimi kavram, ilke ve yaklaşımlar*, içinde (249-274). Ankara: Pegem Akademi. (22.05.2024 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=81156> adresinden erişilmiştir.)

Kınacı, M. K. (2018). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimine ve sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlere yönelik görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Memişoğlu, H. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre değerler eğitimi. *International Journal of Social Science*, 58, 47-63. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7038>

Nalçacı, A. (2020). Değer eğitiminde: aile, çevre ve okul. Genç, S. Z. & Beldağ, A. (Ed.). *Karakter ve değer eğitimi* (2. baskı), içinde (s. 189-206). Ankara: Pegem Akademi. (22.07.2023 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=76642> adresinden erişilmiştir.)

Önder, S. & Coşkun Keskin, S. (2020). Değerler ve medya. Genç, S. Z. & Beldağ, A. (Ed.). *Karakter ve değer eğitimi* (2. baskı), içinde (s. 99-111). Ankara: Pegem Akademi. (04.08.2023 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=76642> adresinden erişilmiştir.)

Öztürk, C. (2015). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinler arası bir bakış. Öztürk, C. (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi* (4. baskı) içinde (1-31). Ankara: Pegem Akademi. (25.05.2022 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=76364> adresinden erişilmiştir.)

Öztürk, C., Keskin, S. & Otluoğlu, R. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Yazılı Materyaller*. (5. Baskı) Ankara: Pegem Akademi.

Pınaz, E. (2020). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine ve sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kök değerlere yönelik görüşleri*. (Kahramanmaraş ili örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.

Polat, B., Kaya, İ. F., & Yalçınkaya, E. (2019). The problems and solution proposals of social studies teachers in value education. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 4(2), 266-285. <https://doi.org/10.26899/inciss.261>

Sağlam, H. İ. (2021). *Karakter ve Değer Eğitimi* (5. baskı). Ankara: Pegem Akademi. (24.05.2022 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=82997> adresinden erişilmiştir.)

Sarı, M. & Yolcu, E. (2019). İlköğretim ve ortaöğretim programlarında değerler. Ersoy, F. & Ünüvar, P. (Ed.), *Karakter ve Değerler Eğitimi* içinde (s. 135-177). Ankara: Anı. (26.05.2022 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=74389> adresinden erişilmiştir.)

Seyyar, A. (2007). *İnsan ve Toplum Bilimleri Terimleri Ansiklopedik Sosyal Bilimler Sözlüğü*. İstanbul: Değişim

Tarhan, N. (2012). *Çağın Vicdanı Bediüzzaman*. İstanbul: Nesil.

Topkaya, Y. & Özdemir, M. (2021). Karakter eğitimi ve değerler eğitime ait bazı temel kavramlar. Kamer, S. T. (Ed.). *Toplum ve kültür bağlamında karakter ve değerler eğitimi* içinde (s. 1-13). Ankara: Pegem Akademi. (26.03.2023 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=81158> adresinden erişilmiştir.)

Uçar, S. (2009). *Sosyal bilgiler programındaki değerlerle ilgili kazanımlara yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.

Uysal, E. (2008). Çağımızda değer kaymalarının doğurduğu sonuçlar ve etik kimliğin korunması. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(1), 67-79. (23.05.2022 tarihinde <https://bdfe5a0aa044dccce8704afa360dba814c775552.vetisonline.com/tr/pub/uluifd/issue/13484/162906> adresinden erişilmiştir.)

Ünlü, İ. & Kaşkaya, A. (2018). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer eğitime ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2656-2679.

Varol, Ç. (2013). *Sosyal bilgiler derslerindeki değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Yalçın, M. (2019). *Değişen (2017) 5. sınıf sosyal bilgiler müfredatındaki değerler eğitimiyle ilgili öğretmen görüşleri (Sivas örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan.

Yarar Kaptan, S. (2020). Karakter ve değer eğitimde yaklaşımlar, yöntemler ve teknikler. Genç, S. Z. & Beldağ, A. (Ed.). *Karakter ve değer eğitimi* (2. baskı), içinde (s. 146-171). Ankara: Pegem Akademi. (28.08.2023 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=76642> adresinden erişilmiştir.)

Yazar, T. & Tural, Ö. (2020). Değer eğitimi yaklaşımları. İzgar, G. & Dilmaç, B. (Ed.). *Değer eğitimi kavram, ilke ve yaklaşımlar*, içinde (147-183). Ankara: Pegem Akademi. (30.05.2024 tarihinde <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=81156> adresinden erişilmiştir.)

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. baskı). Ankara: Seçkin.

EKLER

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Ad Soyad: Saliha AKARDERE

Meslek / Unvan: Sosyal Bilgiler Öğretmeni

Eğitim Bilgileri:

Yüksek Lisans: Marmara Üniversitesi - Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans
(devam ediyor)

Lisans: Marmara Üniversitesi - Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

Lise: Üsküdar Anadolu İmam Hatip Lisesi

İZİNLER

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-59090411-20-86337479
Konu : Anket ve Araştırma İzni (Saliha ÖZDOĞAN)

06/10/2023

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarihli ve 2020/2 sayılı genelgesi.
b) Marmara Üniversitesinin 22.09.2023 tarihli ve E-16110545-302.08.01-619039 sayılı yazısı.
c) Müdürlüğümüz Araştırma ve Anket Komisyonunun 25.09.2023 tarihli tutanağı.

Araştırma Konusu : Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine Yönelik Görüşleri
Araştırma Türü : Görüşme
Araştırma Yeri : Üsküdar, Ümraniye
Araştırma Kişiler : Ortaokul Öğretmenleri
Araştırmanın Süresi : 2023 - 2024 Eğitim - Öğretim Yılı

Yukarıda bilgileri verilen araştırmanın; 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununa aykırı olarak kişisel veri istenmemesi, öğrenci velilerinden açık rıza onayı alınması, bir örneği Müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun kamuoyuyla paylaşılması ve araştırma bittikten sonra 2 (iki) hafta içerisinde Müdürlüğümüze gönderilmesi, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim ve öğretimi aksatmayacak şekilde, ilgi (a) genelge esasları dâhilinde uygulanması kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Doç. Dr. Murat Mucahit YENTÜR
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR

Mustafa KAYA
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:

- 1- İlgi (b) Yazı ve Ekleri (4 Sayfa)
- 2- İlgi (c) Tutanak (1 Sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Binbirdirek Mah. İmran Öktem Cad. No: 1 Sultanahmet Fatih İstanbul Belge Doğrulama : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Telefon : 0212 384 36 32 Bilgi İçin : Aykut ÇELİK
E-posta : stratejigelistirme34@meb.gov.tr Unvanı : Büro Hizmetleri
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr İnternet Adresi : <http://istanbul.meb.gov.tr/>

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorun.meb.gov.tr> adresinden **ddhf-2d5a-3a47-8369-552f** kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-59090411-44-86629508
Konu : Anket ve Araştırma İzni (Saliha ÖZDOĞAN)

10.10.2023

MARMARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : a) Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarihli ve 2020/2 sayılı genelgesi.
b) Valilik Makamının 06.10.2023 tarihli ve E-59090411-20-86337479 sayılı oluru.

Valilik Makamının Anket ve Araştırma İzni konulu ilgi (b) oluru ve kullanılması uygun görülen ölçme araçlarının Müdürlüğümüzce mühürlenmiş örnekleri ekte gönderilmiştir.

İlgi (a) genelgenin 28. maddesinde; "Araştırma uygulama izni alan kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası kuruluşlar, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve araştırmacılar tamamladıkları bilimsel araştırma ile ilgili sonuç raporlarını, izni aldıkları ilgili birime çalışma bitiminden itibaren 30 gün içerisinde göndereceklerdir." ifadesi yer almaktadır.

Olur gereğince işlem yapılması ve araştırma sonuç raporunun ekte sunulan örneğe göre Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şubesine gönderilmesi hususlarında gereğini arz ederim.

Hüseyin AYDIN
İl Millî Eğitim Müdürü a.
İl Müdür Yardımcısı

Ek:
1- Valilik Oluru (1 Sayfa)
2- Rapor Örneği
3- Ölçekler

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Binbirdirek Mah. İmran Öktem Cad. No: 1 Sultanahmet Fatih İstanbul Belge Doğrulama : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Telefon : 0212 384 36 32 Bilgi İçin : Aykut ÇELİK
E-posta : stratejigelistirme34@meb.gov.tr Unvanı : Büro Hizmetleri
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr İnternet Adresi : <http://istanbul.meb.gov.tr/>

Bu e-imza güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys> adresinden 7ch5-1ce7-3725-a6f6-733h kodu ile teyit edilebilir.

84848169/3

İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü ANKET ARAŞTIRMA KOMİSYONU DEĞERLENDİRME FORMU								
ARAŞTIRMA SAHİBİNİN								
Adı Soyadı			Saliha ÖZDOĞAN					
Kurumu / Üniversitesi			Marmara Üniversitesi					
Araştırma Yapılacak İller			İstanbul					
Araştırma Yapılacak Eğitim Kurumu ve Kademesi			Resmî Ortaokul, Resmî İmam Hatip Ortaokulu,,,,,					
Araştırmanın Konusu			Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitime Yönelik Görüşleri					
Üniversite / Kurum Onayı			Var					
Veri Toplama Araçları			Anket					
MEB 21/01/2020 tarih ve 1563890 sayılı 2020/2 Genelge Kapsamında Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinlerinde Dikkat Edilecek Hususlar								
Maddeler	Uygun	Uygun Değil	Maddeler	Uygun	Uygun Değil	Maddeler	Uygun	Uygun Değil
2020/2 Genelgenin 1. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 2. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 3. Maddesi	☐	☐
2020/2 Genelgenin 4. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 5. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 6. Maddesi	☐	☐
2020/2 Genelgenin 7. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 8. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 9. Maddesi	☐	☐
2020/2 Genelgenin 10. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 11. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 12. Maddesi	☐	☐
2020/2 Genelgenin 13. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 14. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 15. Maddesi	☐	☐
2020/2 Genelgenin 16. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 17. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 18. Maddesi	☐	☐
2020/2 Genelgenin 19. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 20. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 21. Maddesi	☐	☐
2020/2 Genelgenin 22. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 23. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 24. Maddesi	☐	☐
2020/2 Genelgenin 25. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 26. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 27. Maddesi	☐	☐
2020/2 Genelgenin 28. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 29. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 30. Maddesi	☐	☐
2020/2 Genelgenin 31. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 32. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 33. Maddesi	☐	☐
2020/2 Genelgenin 34. Maddesi	☐	☐						
KOMİSYON GÖRÜŞÜ								
Veri toplama araçlarının eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanması ve araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılması koşuluyla yürütülmesinde bir sakınca bulunmamaktadır ☐ bulunmamaktadır ☒								
Komisyon Kararı <i>Uygun</i>					Oybirliğiyle Alınmıştır.			
KOMİSYON								
Açıklama:					Ünvan-Adı Soyadı-İmza			
					25.09.2023) Üye: <i>Dr. Erkan KATKİ</i>			
					25.09.2023) Üye: <i>Hale Geyik</i>			
					25.09.2023) Üye: <i>Yusuf EREN</i>			

ARAŞTIRMA (GÖRÜŞME) SORULARI

1. Değer kavramını nasıl tanımlıyorsunuz?
2. Günümüz Türkiye'sinde dini, ahlaki, kültürel, toplumsal vb. değerlerin durumu hakkında ne/neler düşünüyorsunuz?
3. Değerler eğitimi nasıl tanımlıyorsunuz?
4. Değerler eğitiminin önemi hakkında ne/neler düşünüyorsunuz?
5. Değerler eğitiminde öğretmenin rolü hakkında ne/neler düşünüyorsunuz?
6. Değerler eğitiminde ailenin rolü hakkında ne/neler düşünüyorsunuz?
7. Değerler eğitiminde sosyal çevrenin rolü hakkında ne/neler düşünüyorsunuz?
8. Değerler eğitiminde medya araçlarının rolü hakkında ne/neler düşünüyorsunuz?
9. Değerler eğitiminde sosyal bilgiler dersinin rolü hakkında ne/neler düşünüyorsunuz?
10. Mevcut (2018) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını değerler eğitimi açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?
11. Değerler eğitimi verilirken kullanılabilecek en etkili yöntem/ tekniklerin ne/neler olduğunu düşünüyorsunuz?
12. Öğretilen değerın kazanılma düzeyini ölçmek için kullanılabilecek en etkili yöntemin/yöntemlerin ne/neler olduğunu düşünüyorsunuz?
13. Değerler eğitimi verirken herhangi bir sorunla karşılaşılıyor musunuz?

Sonda Soru 1: Bu sorun/sorunlar nedir/nelerdir?

Sonda Soru 2: Bu soruna/sorunlara nasıl çözüm/çözümler buluyorsunuz?

14. Daha etkili bir değerler eğitimi için eğitim programı geliştiricilerine öneriniz/önerileriniz var mıdır?

Sonda Soru: Nedir/nelerdir?

15. Daha etkili bir değerler eğitimi için idarecilere öneriniz/önerileriniz var mıdır?

Sonda Soru: Nedir/nelerdir?

16. Daha etkili bir değerler eğitimi için velilere öneriniz/önerileriniz var mıdır?

Sonda Soru: Nedir/nelerdir?

17. Daha etkili bir değerler eğitimi için meslektaşlarınıza öneriniz/önerileriniz var mıdır?

Sonda Soru: Nedir/nelerdir?

18. Eklemek istediğiniz herhangi bir şey var mıdır?

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Adınız ve Soyadınız:

Cinsiyetiniz:

Kadın () Erkek ()

Yaşınız:

23-27 yaş () 28-32 yaş () 33-37 yaş () 38-42 yaş () 43-47 yaş ()

48 yaş ve üzeri ()

Mezun Olduğunuz Fakülte/Bölüm:

() Eğitim Fakültesi/Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

() Eğitim Fakültesi/Tarih Öğretmenliği

() Eğitim Fakültesi/Coğrafya Öğretmenliği

() Fen Edebiyat Fakültesi/Tarih

() Fen Edebiyat Fakültesi/Coğrafya

() Diğer (Lütfen Belirtiniz):

Eğitim Durumunuz:

Lisans () Yüksek Lisans () Doktora () Diğer (Lütfen belirtiniz):

Mesleki Deneyim Süreniz:

0-1 yıl () 1-5 yıl () 6-10 yıl () 11-15 yıl () 16-20 yıl () 20 yıl ve üzeri ()

Kıdem Durumunuz:

Öğretmen () Uzman Öğretmen () Başöğretmen ()

Değerler Eğitimi ile ilgili herhangi bir eğitim aldınız mı?

Evet () Hayır ()

KATILIMCI BİLGİ VE ONAM FORMU

Araştırmayı Destekleyen Kurum: Marmara Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Araştırma / Tez Önerisi Başlığı: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine Yönelik Görüşleri

Tez Öğrencisi Adı-Soyadı: Saliha ÖZDOĞAN

Tez Öğrencisi e-posta adresi: ogretmensalihaozdogan@gmail.com

Tez Danışmanı Adı-Soyadı: Prof. Dr. Kaya YILMAZ

Sayın Katılımcımız,

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Saliha Özdoğan, tez danışmanı Prof. Dr. Kaya Yılmaz ile bir araştırma projesi yürütmektedir. Bu araştırmanın adı "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine Yönelik Görüşleri" olup, sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşlerini ortaya çıkarma amacı taşımaktadır. Bu araştırmada bize yardımcı olmanız için sizi projemize davet ediyoruz. Kararınızdan önce araştırma hakkında sizi bilgilendirmek istiyoruz.

Bu araştırma Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve okul yönetiminin izni ile gerçekleştirilmektedir. Katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalıdır. Araştırmada yer almanız nedeniyle size hiçbir ödeme yapılmayacak ve sizden de hiçbir ücret talep edilmeyecektir. Kimlik belirleyici herhangi bir bilgi verme zorunluluğunuz bulunmamaktadır. Katılımcılarımızın kimlik bilgileri gizli tutulacak ve kendilerine "Katılımcı 1", "Katılımcı 2" gibi rumuzlar verilecektir. Bu araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz takdirde, sizinle yapılandırılmış bir görüşme gerçekleştirilecektir. Görüşmenin 30-40 dakika sürmesi beklenmektedir. Yapılan görüşme ses kaydına alınacaktır. Görüşme boyunca size araştırma amacı doğrultusunda çeşitli sorular sorulacaktır. Soruların doğru ya da yanlış cevapları yoktur. Soruları cevaplarken samimi ve dürüst olmanız araştırma sonuçları için oldukça önemlidir ve araştırmanın güvenilir olmasına katkıda bulunacaktır. Cevaplarınız tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilip, üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Cevaplarınızın paylaşımı gerektiğinde bile izniniz olmadığı sürece cevaplarınız paylaşılmayacaktır. Cevaplarınız sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacaktır. Araştırma soruları, kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak araştırma sırasında sorulardan ya da başka herhangi bir nedenden ötürü rahatsızlık hissederseniz cevaplama işini yarıda bırakabilirsiniz. Görüşmeden ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler imha edilecektir. İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.

Katılımı onaylamadan önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Araştırmaya katılmak istediğinizde imzalayacağınız bu formun bir kopyası size verilecektir. Araştırmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ediyoruz.

Yukarıdaki metni okudum ve katılmam istenen araştırmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. Araştırma hakkında soru sorma imkânı buldum. Bu araştırmayı istediğim zaman herhangi bir neden

belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuz tutum ile karşılaşmayacağımı anladım. Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Formun bir örneğini aldım / almak istemiyorum.

Katılımcı Adı ve Soyadı:

Katılımcı İmza:

Katılımcı İletişim Bilgisi:

Tarih:

Araştırmacı Adı-Soyadı: Saliha ÖZDOĞAN

Araştırmacı İmza:

Tarih: